

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ЗАПОРІЗЬКА ПОЛІТЕХНІКА»

ТИЖДЕНЬ НАУКИ-2023 **ЮРИДИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ**

Збірник тез доповідей щорічної
науково-практичної конференції серед студентів,
викладачів, науковців, молодих учених і аспірантів

24–28 квітня 2023 року

Електронне видання комбінованого
використовування на DVD-ROM

м. Запоріжжя

УДК 34
Т39

*Рекомендовано до видання Вченою радою
Національного університету «Запорізька політехніка»
(Протокол № 09/23 від 29.05.2023 р.)*

Упорядник **Юрій ФІЛЕЙ**

Вадим ШАЛОМССВ, проф., д-р техн. наук (відповід. ред.);

Олексій КУЗЬКІН, проф., д-р техн. наук;

Василь ГЛУШКО, доцент, канд. техн. наук;

Олександр КЛИМОВ, доцент, канд. техн. наук;

Микола АНТОНОВ, доцент, канд. техн. наук;

Віра САВЧЕНКО, доцент, канд. техн. наук;

Олександр МАЛИЙ, доцент, канд. техн. наук;

Микола КАСЬЯН, доцент, канд. техн. наук;

Владислав КОРОЛЬКОВ, доцент, канд. екон. наук;

Микола ДЄДКОВ, доцент, канд. іст. наук;

Олена ВАСИЛЬЄВА, професор, д-р фіз.-мат. наук;

Ірина ПУЩИНА, доцент, канд. пед. наук;

Юрій ФІЛЕЙ, професор, канд. юр. наук;

Таїсія ГАЙВОРОНСЬКА, доцент, канд. філос. наук.

Михайло БРИКОВ, начальник НДЧ, професор, д-р техн. наук;

Наталія ВИСОЦЬКА, начальник патентно-інформаційного відділу;

Наталія САВЧУК, начальник редакційно-видавничого відділу;

Сніжана ВИЧУЖАНІНА, керівник відділу наукової роботи студентів;

Юлія ЧУШКІНА, провідний фахівець відділу наукової роботи студентів;

Сергій ЛЕОЩЕНКО, голова НТСА.

Тези доповідей друкуються методом прямого відтворення тексту, представленого авторами, які несуть відповідальність за його форму і зміст.

Т39 Тижень науки-2023. Юридичний факультет. Тези доповідей науково-практичної конференції, Запоріжжя, 24–28 квітня 2023 р. [Електронний ресурс] / Редкол. : Вадим ШАЛОМССВ (відпов. ред.) Електрон. дані. – Запоріжжя : НУ «Запорізька політехніка», 2023. – 190 с. – 1 електрон. опт. диск (DVD-ROM); 12 см. – Назва з тит. екрана.

ISBN 978-617-529-411-6

Зібрані тези доповідей, заслуханих на щорічній науково-практичній конференції серед студентів, викладачів, науковців, молодих учених і аспірантів. Збірка відображає широкий спектр тематики наукових досліджень, які проводяться на Юридичному факультеті Національного університету «Запорізька політехніка». Збірка розрахована на широкий загал дослідників та науковців.

ISBN 978-617-529-411-6

© Національний університет
«Запорізька політехніка», 2023

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ «АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ДЕРЖАВНО-ПРАВОВОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ»

Астахов

Д.С. ЕЛЕКТРОННЕ РЕЗИДЕНТСТВО, ЯК НОВЕЛА
АДМІНІСТРАТИВНО ПРОЦЕДУРНОГО ТА
ПОДАТКОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ..... 11

Баєва Л.В.

РЕФОРМА ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ДІЯЛЬНОСТІ
ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ КРАЇН ЄС..... 12

Бостан С.К.

ДО ПИТАННЯ ПРО КРИТЕРІЇ ВИЗНАЧЕННЯ
ТЕМАТИЧНОГО ЗМІСТУ «КОНСТИТУЦІЙНОГО
ПРАВА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН» 15

Буканов Г.М.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ
ПРИРОДНИХ РЕСУРСІВ УКРАЇНИ 18

Купін А.П.

ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ ЩОДО ЗАБОРОНИ
КУРІННЯ У ГРОМАДСЬКИХ МІСЦЯХ 19

Пальченкова В.М., Бабак М.А.

ВИПРАВНІ АРЕШТАНТСЬКІ РОТИ, ЯК ВИД
КРИМІНАЛЬНОГО ПОКАРАННЯ ЗА УЛОЖЕННЯМ
ПРО ПОКАРАННЯ І ВИПРАВНІ 1845 РОКУ 21

Саміло Г.О.

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРАВОВИХ НОРМ: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВА
ХАРАКТЕРИСТИКА 25

Скирта А.А.

ОЦІНКА ІВАНОМ ЛИСЯКОМ-РУДНИЦЬКИМ
ДЕРЖАВОТВОРЧИХ ПОГЛЯДІВ МИХАЙЛО
ДРАГОМАНОВА 27

Смолярова М.Л.

ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ КАТЕГОРІЇ
«ПРАВОВЕ СТИМУЛЮВАННЯ»..... 32

**СЕКЦІЯ «ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА,
КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО, АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО,
ТРУДОВЕ ПРАВО»**

<i>Авраменко М. Д.</i> ВИЗНАЧЕННЯ ПЕНІТЕНЦІАРНОЇ ФІЛАНТРОПІЇ	35
<i>Авраменко М.Д., Максакова Р.М.</i> НОВА ПРОЦЕДУРА ВІДБОРУ КАНДИДАТУР НА ПОСАДУ СУДДІ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ.....	37
<i>Басва Л.В., Горб К.Ю.</i> СУТНІСТЬ ТА ПРИЗНАЧЕННЯ СУДОВОГО КОНТРОЛЮ.....	39
<i>Басва Л.В., Довга І.О.</i> ФОРМИ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРАВ І СВОБОД ДИТИНИ	42
<i>Басва Л.В., Ковальська А.С.</i> РЕАЛІЗАЦІЯ ПРИНЦИПУ ЄДНОСТІ СУДОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ.....	44
<i>Басва Л.В., Кучеров М.В.</i> ОСНОВНІ ЗАСАДИ КІБЕРБЕЗПЕКИ УКРАЇНИ	46
<i>Басва Л.В., Осовська Д.Д.</i> МИТНЕ ПРАВО УКРАЇНИ ЯК КОМПЛЕКСНА ГАЛУЗЬ ПРАВА.....	48
<i>Басва Л.В., Репій Т.Г.</i> ГРОМАДСЬКА ЕКСПЕРТИЗА У ЗДІЙСНЕННІ ГРОМАДСЬКОГО КОНТРОЛЮ	50
<i>Басва Л.В., Філоненко Д.Д.</i> ЕФЕКТИВНІСТЬ ПРОКУРОРСЬКОГО НАГЛЯДУ	52
<i>Басва Л.В., Школа Я.О.</i> ІНФОРМАЦІЙНИЙ КОНТРОЛЬ В ОРГАНАХ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ.....	54
<i>Безсонов Ю.К., Смолярова М.Л.</i> КОНТРАКТ ЯК ОСОБЛИВА ФОРМА ТРУДОВОГО ДОГОВОРУ	56
<i>Болюта Н.А., Купін А.П.</i> ЗАКОНОДАВЧЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ.....	58

<i>Васильченко С.А.</i>	
КОНСТИТУЦІЙНІ ПРАВА, СВОБОДИ ТА	
ОБОВ'ЯЗКИ ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА В ЕСТОНІІ	60
<i>Гавриш С.О., Смолярова М.Л.</i>	
ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ЗДІЙСНЕННЯ МИТНОГО	
КОНТРОЛЮ В УКРАЇНІ	62
<i>Дорошенко А.А., Купін А.П.</i>	
ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПОНЯТЬ	
ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ ТА ГРОМАДСЬКОЇ БЕЗПЕКИ....	64
<i>Ковальська А.С., Саміло Г.О.</i>	
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ В	
УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	66
<i>Кравченко Б.С., Купін А.П.</i>	
ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ АДМІНІСТРАТИВНОЇ	
ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА КЕРУВАННЯ ТРАНСПОРТНИМИ	
ЗАСОБАМИ АБО СУДНАМИ ОСОБАМИ, ЯКІ ПЕРЕБУВАЮТЬ	
У СТАНІ АЛКОГОЛЬНОГО, НАРКОТИЧНОГО ЧИ ІНШОГО	
СП'ЯНІННЯ АБО ПІД ВПЛИВОМ ЛІКАРСЬКИХ ПРЕПАРАТІВ,	
ЩО ЗНИЖУЮТЬ ЇХ УВАГУ ТА ШВИДКІСТЬ РЕАКЦІЇ	68
<i>Любарцева К.В., Максакова Р.М.</i>	
ПРОКУРАТУРА УКРАЇНИ: ДІЯЛЬНІСТЬ ПІД ЧАС	
ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ РОСІЙСЬКОЇ	
ФЕДЕРАЦІЇ НА ТЕРИТОРІЮ УКРАЇНИ	70
<i>Мельник О.О., Смолярова М.Л.</i>	
ПРОБЛЕМИ РЕФОРМУВАННЯ МИТНОГО	
ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ В ПЕРІОД ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ....	71
<i>Мухін А.О., Купін А.П.</i>	
АНАЛІЗ ІСНУЮЧИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ	
ФІКСАЦІЇ ПРАВОПОРУШЕНЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЇХ	
ФУНКЦІОНУВАННЯ.....	73
<i>Новікова К. М.</i>	
СТЯГНЕННЯ АЛІМЕНТІВ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ	75
<i>Осадчий Т.В., Максакова Р.М.</i>	
ОБМЕЖЕННЯ ВИБОРЧИХ ПРАВ ЯК САНКЦІЯ	
ЗА ВЧИНЕННЯ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ОСНОВ	
НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ	78
<i>Пазинич Л.Ю., Максакова Р.М.</i>	
ПОНЯТТЯ Й ВИДИ ВИБОРЧИХ СИСТЕМ	81

<i>Пазинич Л.Ю.</i> КОНСТИТУЦІЙНІ ПРАВА І СВОБОДИ ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА В РЕСПУБЛІЦІ РУМУНІЯ.....	83
<i>Паламарчук П. Ю.</i> МІЖНАРОДНІ ЕТИЧНІ СТАНДАРТИ ТА ЄВРОПЕЙСЬКІ ЦІННОСТІ ВИКЛАДАЧА ЮРИДИЧНОГО ФАКУЛЬТЕТУ	86
<i>Панасюк К.О., Максакова Р.М.</i> ТЕРИТОРІАЛЬНА АВТОНОМІЯ.....	88
<i>Панасюк К.О.</i> КОНСТИТУЦІЙНІ ПРАВА І СВОБОДИ ЛЮДИНИ ТА ГРОМАДЯНИНА В ЛАТВІЇ.....	90
<i>Полтавець А.Ю., Купін А.П.</i> АДМІНІСТРАТИВНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА КУРІННЯ ТЮТЮНОВИХ ВИРОБІВ У ЗАБОРОНЕНИХ МІСЦЯХ.....	92
<i>Попович П.А., Купін А.П.</i> ХАРАКТЕРИСТИКА ОБ'ЄКТИВНОЇ СТОРОНИ ДРІБНОГО ВИКРАДЕННЯ ЧУЖОГО МАЙНА	94
<i>Рибалко А.О., Смолярова М.Л.</i> ПРАВОВА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ МИТНИХ ПРАВИЛ	96
<i>Риженко А.О., Максакова Р.М.</i> КОНСТИТУЦІЙНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ	98
<i>Сацюк А.О., Саміло Г.О.</i> ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО В УКРАЇНІ: СТАНОВЛЕННЯ ТА ПЕРІОДИЗАЦІЯ РОЗВИТКУ	100
<i>Халамендик Є. С.</i> «ВЕЛИКИЙ ТЕРОР» В УКРАЇНІ ТА ДОЛЯ КЕРІВНИЦТВА КАРНИХ ОРГАНІВ	102
<i>Халамендик Є.С., Купін А.П.</i> ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ТА РОЗВІДУВАЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК НАПРЯМОК ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	105
<i>Чорна Д.С.</i> КОНСТИТУЦІЙНІ ПРАВА, СВОБОДИ І ОБОВ'ЯЗКИ ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА В ПОЛЬЦІ	106

СЕКЦІЯ «АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ КРИМІНАЛЬНОГО, ЦИВІЛЬНОГО ТА МІЖНАРОДНОГО ПРАВА»

Надієнко О.І., Марусенко Ю.І.

ФРАУДАТОРНІ ПРАВООЧИНИ: ПРОБЛЕМА
ПРАВОВОГО ВРЕГУЛЮВАННЯ..... 109

Назаренко П.Г.

ПОНЯТТЯ ТА ЗНАЧЕННЯ ТЕХНІКО-КРИМІНАЛІСТИЧНОГО
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ 111

Висоцька Н.І., Кириченко Ю.В.

УДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ
ВЛАСНОСТІ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ 113

Сокур Т.А.

ШКОДА ВІД УМИСНОГО ВВЕДЕННЯ В ОБІГ НА
РИНКУ УКРАЇНИ (ВИПУСКУ НА РИНОК УКРАЇНИ)
НЕБЕЗПЕЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ 115

Тимчук О.Л.

ЗАХИСТ ПРАВ НАЦІОНАЛЬНИХ МЕНШИН У ПОЛЬЩІ 117

Шиян Д.С., Шиян О.Ю.

ПОНЯТТЯ ПОЗБАВЛЕННЯ ПРАВА
ЗАЙМАТИСЯ ПЕВНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ 119

Щербіна М. Г.

ФАЛЬСИФІКАЦІЯ ЛІКАРСЬКИХ ЗАСОБІВ
АБО ОБІГ ФАЛЬСИФІКОВАНИХ ЛІКАРСЬКИХ ЗАСОБІВ,
ВЧИНЕНІ ЗА ПОПЕРЕДНЬОЮ ЗМОВОЮ ГРУПОЮ ОСІБ 121

СЕКЦІЯ «КРИМІНАЛЬНЕ, ЦИВІЛЬНЕ ТА МІЖНАРОДНЕ ПРАВО»

Кунак А.В.

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ В РОБОТІ ОРГАНІВ
ПРОКУРАТУРИ В УКРАЇНІ 124

Куценко В.І., Литвиненко М.С.

ВПЛИВ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА ПРОЦЕСУАЛЬНІ
ПРАВА СТОРІН У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ 126

Мяло О.Є., Риженко А.О.

ОСОБЛИВОСТІ ПІДПИСАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ
ДОГОВОРІВ 128

<i>Надієнко О.І., Паламарчук П.Ю.</i>	
ПРАВОВА ПРИРОДА ДОГОВОРУ ДАРУВАННЯ.....	130
<i>Надієнко О.І., Пеліх А.І.</i>	
КРЕДИТНИЙ ДОГОВІР: ПОНЯТТЯ, ФУНКЦІЇ, ВИДИ	132
<i>Назаренко П.Г., Заворусь К.В.</i>	
ПІДГОТОВЧИЙ ЕТАП ОГЛЯДУ МІСЦЯ ПОДІЇ	134
<i>Назаренко П.Г., Розгон О.І.</i>	
ЗНАЧЕННЯ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ МЕТОДИКИ РОЗСЛІДУВАННЯ ЗГВАЛТУВАНЬ ТА ЇЇ ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ РОЗСЛІДУВАННЯ.....	137
<i>Назаренко П.Г., Свідзинська А.А.</i>	
ОСОБЛИВОСТІ ПОЧАТКОВОГО ЕТАПУ РОЗСЛІДУВАННЯ ГРАБЕЖІВ ТА РОЗБОЇВ	139
<i>Тимчук О.Л., Коряк В.Я.</i>	
АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ДІЯЛЬНОСТІ РАДИ БЕЗПЕКИ ООН	141
<i>Тимчук О.Л., Осовська Д.О.</i>	
ОСОБЛИВОСТІ МІЖНАРОДНОГО МОРСЬКОГО ПРАВА В ЕПОХУ АНТИЧНОСТІ.....	143
<i>Філей Ю.В., Правда Є.С.</i>	
КІБЕРТЕРОРИЗМ ТА КІБЕРШПИГУНСТВО ЯК ЗАГРОЗА СИСТЕМІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ.....	145
<i>Філей Ю.В., Риженко А.О.</i>	
КВАЛІФІКАЦІЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ВЧИНЕНИХ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ	147
<i>Шиян Д.С., Качура О.О.</i>	
ЗАСАДИ ЦИВІЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА: ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ.....	149
<i>Шиян Д.С., Котегова А.В.</i>	
НАКАЗНЕ ПРОВАДЖЕННЯ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ	151
<i>Шиян О.Ю., Різниченко В.Р.</i>	
ПРАВОВІ ПІДСТАВИ РОЗГЛЯДУ ЦИВІЛЬНИХ СПРАВ У ПОРЯДКУ СПРОЩЕНОГО ПРОВАДЖЕННЯ	154
<i>Шиян О.Ю., Чулісова Л.М.</i>	
ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ОЦІНКИ ТА ДОСЛІДЖЕННЯ ДОКАЗІВ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ	156

СЕКЦІЯ «АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПОЛІТИЧНИХ НАУК»

<i>Важненко К.О., Арабаджиев Д.Ю.</i> ОСОБЛИВОСТІ СУСПІЛЬНОЇ СТІЙКОСТІ ТА СОЦІАЛЬНОЇ ЗГУРТОВАНОСТІ (РЕГІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ)	158
<i>Белименко Д.Д., Купіна Л.З.</i> ПОЛІТИЧНЕ НАСИЛЛЯ	160
<i>Василенко І.Ю., Купіна Л.З.</i> ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ МОЛОДІ.....	162
<i>Копйова Д.В., Арабаджиев Д.Ю.</i> ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ІНСТИТУТУ ПОЛІТИЧНОЇ ОПОЗИЦІЇ.....	163
<i>Нужна А.Г., Купіна Л.З.</i> СТАДІЇ ПОЛІТИЧНОЇ СОЦІАЛІЗАЦІЇ	165
<i>Полявка Р.І., Волобуєв В.В.</i> ЕКОЛОГІЧНА КРИЗА: ЯК БОРОТИСЯ З ПРОБЛЕМАМИ ЗАБРУДНЕННЯ ДОВКІЛЛЯ.....	167
<i>Нужний Г.І., Купіна Л.З.</i> ПОЛІТИЧНЕ ВИХОВАННЯ МОЛОДІ.....	168
<i>Ледніков К.О., Постол О.Є.</i> ТЕОРІЯ КОНФЛІКТУ ТОМАСА ГОББСА.....	170
<i>Слободіна В.Д., Купіна Л.З.</i> ФОРМУВАННЯ ТРАНСКОНТИНЕНТАЛЬНИХ ПОЛІТИЧНИХ ПРОСТОРІВ	172
<i>Юр'єва А.Д., Попович Я.М.</i> ЕВОЛЮЦІЯ ПОНЯТТЯ «ПОЛІТИЧНА КОМУНІКАЦІЯ».....	175
<i>Ярошенко Т.В., Попович Я.М.</i> РОЛЬ ПОЛІТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ В СУСПІЛЬСТВІ.....	177
<i>Фльор М.С., Купіна Л.З.</i> ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ІДЕОЛОГІЇ ТА ПРОПАГАНДИ	179
<i>Сергієнко Т.І.</i> ІНФОРМАЦІЙНА ЗБРОЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВІЙНИ	181
<i>Попович Я.М.</i> ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНІ ОРІЄНТИРИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНОГО СЛУЖБОВЦЯ В УКРАЇНІ.....	184

Волобуєв В.В.

ФІЛОСОФІЯ ПОЛІТИКИ ЯК МЕТОД ДОСЛІДЖЕННЯ
СТІЙКИХ ПОЛІТИЧНИХ СИСТЕМ.....186

Купіна Л.З.

ВИКОРИСТАННЯ МОДЕЛЮЮЧИХ ІГОР В ГАЛУЗІ ОСВІТИ188

СЕКЦІЯ «АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ДЕРЖАВНО-ПРАВОВОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ»

УДК 349

Астахов Д.С.

канд. юр. наук, НУ «Запорізька політехніка»

ЕЛЕКТРОННЕ РЕЗИДЕНТСТВО, ЯК НОВЕЛА АДМІНІСТРАТИВНО ПРОЦЕДУРНОГО ТА ПОДАТКОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ

6 жовтня 2022 року Верховна Рада України прийняла Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законів України щодо особливостей оподаткування підприємницької діяльності електронних резидентів», що вступив у законну силу 01 квітня 2023 року. Електронне резидентство є новелою українського законодавства, у зв'язку з тим що зміни до податкового кодексу України та інших законодавчих актів зокрема закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань» регулюють правовідносини, що виникають між іноземними громадянами, що надають послуги не резидентам України та державою Україна, що надає таким особам адміністративні послуги з можливості отримання відповідних кваліфікованих електронних довірчих послуг, що полягають у реєстрації в інформаційній системі «Е-резидент», що є частиною єдиного державного веб-порталу електронних послуг. Згідно п. 14.1.56-6 Податкового кодексу України електронний резидент(е-резидент) – іноземець, який досяг 18-річного віку, не є податковим резидентом України, отримав відповідні кваліфіковані електронні довірчі послуги та інформація про якого внесена до інформаційної системи «Е-резидент», тобто формування в українському законодавстві інституту «Е-резидентства» є спрямованим на залучення до України додаткових інвестицій, та притоку фінансових мас з за кордону, що поліпшує інвестиційну привабливість нашої країни.

При реєстрації у системі «Е-резидент» іноземці отримують можливість отримати податковий номер України та зареєструватися, як фізична особа-підприємець третьої групи спрощеної системи оподаткування з оплатою податків у розмірі п'яти відсотків від доходу у лімітах визначених для третьої групи спрощеної системи оподаткування. При перевищенні зазначених лімітів «Е-резидент» сплачує податки у розмірі п'ятнадцяти відсотків від доходу, що фактично прирівнює «Е-резидента» до фізичної особи-підприємця

третьої групи спрощеної системи оподаткування та спрямований фактично на залучення до цієї програми іноземних ай-ті спеціалістів.

Крім того законодавець чітко розділяє поняття резидента, нерезидента та «Е-резидента» оскільки під «Е-резидентством» мається на увазі особливий правовий режим правовідносин держави Україна та іноземних громадян суттєво відмінний від понять резидентства та нерезидентства.

До того ж у тексті змін до Податкового кодексу України визначено обмеження для іноземців, що не можуть отримати статус «Е-резидента» цей перелік визначено у ч.2 ст. 70-1 Податкового кодексу України. Зокрема не можуть отримати статус «Е-резидента» громадяни України, особи без громадянства, іноземці, які мають право на постійне проживання в Україні чи є податковими резидентами України, особи, які отримують доходи з джерелом походження з України за товари, роботи, послуги (крім пасивних доходів), особи, які є громадянами (підданими), резидентами або особами, місцем постійного проживання (перебування, реєстрації) яких є держави (юрисдикції), не включені до Переліку держав, громадяни або резиденти яких можуть набути статус електронного резидента (е-резидента).

Беручи до уваги наведене слід зазначити, що створення інституту «Е-резидентства» суттєво покращить інвестиційну привабливість України, та допоможе у залученні нових надходжень до бюджету та фінансової системи України. До того ж «Е-резидентство» є черговим кроком до формування доступності та широти надання адміністративних послуг в Україні.

УДК 340.1; 340.5

Баєва Л.В.

канд. юрид. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

РЕФОРМА ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ КРАЇН ЄС

У сучасних умовах, відповідно до прагматичного підходу до завдань і компетенції правоохоронних органів, відбувається юридичне і фактичне розширення повноважень поліції. Це відображається, зокрема, у тому, що в Німеччині, Франції, Італії, Іспанії та ін. країнах поліцейські службовці на практиці майже в повному обсязі здійснюють розслідування переважної частини кримінальних справ, адже судова влада і прокуратура делегують поліції більшість своїх функцій.

Особливостями відзначається структура поліції у Німеччині, де правоохоронна система включає два рівні: федеральний та суб'єктів федерації (земель). В одних землях (Нижня Саксонія, Північна Рейн-Вестфалія, Саарланд, Шлезвінг-Гольштейн) поліція – державний орган, в інших (Баварія, Гессен) – це фактично муніципальна установа. Взаємодія поліцейських сил першого та другого рівнів здійснюється шляхом розроблення й укладення угод між МВС Німеччини і МВС земель, а також через постійно функціонуючу раду міністрів внутрішніх справ земель.

Поліція загальнодержавного рівня зазвичай складається з поліції охорони громадського порядку (охоронної поліції, кримінальної поліції, поліції готовності та поліції бундестагу. На земельному рівні останню замінює поліцейська адміністрація. Тобто поліцейська система Німеччини включає спеціалізовані поліцейські відомства. Проте структурні особливості такої поліції практично залежить від традицій, історичних умов, матеріально-фінансових можливостей адміністративно-територіальних утворень.

Структурні підрозділи федерального Міністерства внутрішніх справ відіграють важливу роль у забезпеченні правоохоронної діяльності в особливо значущих для забезпечення внутрішньої безпеки сферах, а також у налагодженні і підтриманні співробітництва суб'єктів поліцейської діяльності на національному та міжнародному рівнях. Відповідно до конституційної доктрини, «внутрішня безпека» належить до найсуттєвіших суспільних благ, що потребують особливого захисту з боку держави, оскільки захист громадян від кримінальних або терористичних загроз (йдеться, насамперед, про політично мотивовану злочинність) вважається передумовою для вільного розвитку країни.

Система класичних німецьких поліцейських відомств федерального рівня не включає підпорядковані непрофільним федеральним міністерствам служби, які мають автономний статус та широку юрисдикцію в галузі правоохоронної діяльності, виконують завдання поліції в окремих сферах: 1) федеральна залізнична поліція; 2) транспортна і повітряна поліцейські служби; 3) військова поліція; 4) служба поштової поліції; 5) служба кримінальних розслідувань митного відомства. Такі спеціальні підрозділи федерального рівня є специфічними суб'єктами правоохоронної діяльності Німеччини, що глибоко інтегровані до системи забезпечення внутрішньої безпеки.

Муніципальні підрозділи поліції Французької Республіки загалом нечисленні, їх функції зведені до виконання обов'язків з підтримання громадського порядку. Крім цього утворюються вони в середніх і невеликих містах з чисельністю населення більше 10 тис. мешканців.

Здійснена на початку 80-х років ХХ ст. реформа внесла зміни не лише до правового статусу й організації органів місцевого самоврядування, але й до статусу поліції. Це стосується створення нового інституту комісарів, що змінив традиційний для Франції інститут префектів.

В умовах сучасності у країнах Європи модель децентралізованої поліції, заснованої на принципах самоврядування, збереглася виключно у Швейцарії. Там відсутній єдиний і монолітний корпус державної поліції, чисельність органів правопорядку і принципи їх функціонування визначаються кантональними місцевими органами влади. Тому тут відзначаються суттєві відмінності в організації та діяльності служб поліції. Не дивлячись на граничну децентралізацію, у країні діють чіткі форми взаємовідносин і правила регіонального співробітництва у сфері правопорядку, розроблені конфедерацією кантональних комендантів поліції Швейцарії та об'єднанням шефів міської поліції.

У свою чергу, поліцейська система Франції включає адміністративну і судову частини. Завдання останньої полягають в документальному оформленні вчиненого правопорушення, збиранні відповідних доказів і розшуку правопорушників, котрі його вчинили.

Таким чином, мета зазначеної реформи полягала в об'єднанні органів внутрішньої безпеки і усіх ресурсів: людей, досвіду, грошей і засобів для забезпечення єдиного ефективного керівництва поліцейською діяльністю. Одним з її імпульсів стало подолання наслідків економічної кризи, а досягненням – економія фінансових ресурсів у результаті об'єднання посад допоміжного персоналу (бухгалтерії, кадрів та ін.), підвищення окладів працівникам поліції до відповідного пристойного європейського рівня.

Система правоохоронних органів є органічною складовою частиною суспільства, продуктом його діяльності, відтворенням менталітету і рівня розвитку.

Запозичення позитивного досвіду організації і функціонування системи цих органів однієї держави в іншій здатне запобігти помилкам, прорахункам і негативним явищам, що особливо актуально для України.

ДО ПИТАННЯ ПРО КРИТЕРІЙ ВИЗНАЧЕННЯ ТЕМАТИЧНОГО ЗМІСТУ «КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН»

Вища юридична освіта є однією з тих освітніх сфер, яка за своїм змістом має певні межі. Ці межі зумовлені зокрема державними кордонами, в яких існує і функціонує національна правова система, котра, в свою чергу, визначає і змістовні потреби вищої юридичної освіти. Ці потреби забезпечуються галузевими навчальними дисциплінами, основним критерієм визначення змісту яких є практична можливість використання студентами отриманих знань на практиці. Таких навчальних дисциплін, що мають безпосередній вихід на юридичну практику, в системі освітніх компонентів вищої юридичної освіти переважна більшість: «Конституційне право України», «Цивільне право України», «Адміністративне право України», «Кримінальне право України» тощо. Водночас є декілька навчальних дисциплін, зміст яких, умовно кажучи, виходить за межі національних кордонів. Серед них зокрема й «Конституційне право зарубіжних країн».

«Конституційне право зарубіжних країн» як навчальна дисципліна в Україні, як і в більшості інших незалежних державах – колишніх республіках СРСР, з'явилася на початку 90-х років на базі таких навчальних дисциплін як «Державне право буржуазних країн» і «Державне право соціалістичних країн», котрі під впливом соціально-політичних подій кінця 80-х – поч. 90-х рр. ХХ століття втратили свій предмет. З самого початку «Конституційне право зарубіжних країн» об'єктивно було «допоміжною» до «Конституційного права України», тобто такою, що мала б створити певний «міждержавний» конституційно-правовий фон для розгляду тієї чи іншої теми «Конституційного права України». Виходячи з того, що основною метою «Конституційного права зарубіжних країн» на той час було розширення політико-правового кругозору майбутнього юриста за рахунок певної сукупності знань про загальні риси та особливості конституційно-правового ладу тих чи інших зарубіжних країн, то основним критерієм визначення змісту навчальної дисципліни був пізнавальний критерій.

На основі цього критерію обсяг програмного матеріалу розподілявся, як правило, на дві частини: Загальну, в якій концептуально розкривалися поняття та основні інститути конституційного права у «світовому» масштабі, і Особливу, де

викладалися основи конституційного права окремих країн. З вибором останніх, тобто переліком тих країн, конституційне право яких мало би стати предметом безпосереднього вивчення, було дуже складно, адже їх нараховувалось тільки офіційно (визнані ООН) більше 190 держав. Виходячи з суто пізнавальних позицій, ці країни обиралися більшою мірою формально, наприклад, на основі принципу рівномірного «представництва» цих країн на різних континентах (Європа, Америка, Азія, Африка тощо) або ж за рівнем соціально-політичного розвитку тощо.

На перших порах цей критерій показав свою ефективність, оскільки наявність в навчальному плані зазначеної дисципліни та ознайомлення студентів через неї з національними особливостями конституційного права в зарубіжних країнах мало велике пізнавальне значення в силу того, що багато конституційно-правових інститутів, яких ми мали б побудувати в Україні (права і свободи людини і громадянина, виборча система, парламентаризм, поділ влади, інститут президента тощо) вже існували в конституційному праві зарубіжних країн і їх вивчення давало змогу пізнати закономірності розвитку цієї галузі права, визначити соціальну цінність конституційно-правових інститутів, сприяти розвитку демократичних поглядів в нас також.

З часом, коли Україна чітко визначила свій просвітопейський західний курс розвитку (закріплення в Конституції стратегічного курсу на європейську та євроатлантичну інтеграцію, отримання безвизу, підписання угоди про асоціацію з Європейським Союзом), навчальна дисципліна вимагала вже інших підходів до визначення її змісту. Це проявлялося зокрема в тому, що багато норм і інститутів конституційного права європейських країн стали імплементуватись в нашу систему права, а значна кількість громадян України, які виїжджали за кордон (туристи або трудові емігранти) мали б дотриматись законодавства країни перебування, і в першу чергу, норм конституційного права про їх права, свободи та обов'язки за кордоном. Тобто під впливом умов та обставин, що змінилися в Україні після Революції гідності (2013-2014 рр.), навчальна дисципліна «Конституційне право зарубіжних країн» з суто теоретичної (пізнавальної) перетворюється на прикладну, зорієнтовану на значну кількість громадян України, для яких норми конституційного права країни перебування стають нормами матеріального права.

Суттєво розширився цей «конституційно-правовий» простір з повномасштабним вторгненням Російської Федерації в Україну 24 лютого 2022 року, коли за межі країни виїхали біля дев'яти мільйонів осіб. Той факт, що для тимчасових українських переселенців

конституційне законодавство країни перебування вже більше року стало обов'язковим для знання та виконання, зумовлює і суттєві зміни у змісті «Конституційного права зарубіжних країн». Це стосується насамперед її Особливої частини, де слід відійти від формально визначених «географічних» рамок зарубіжних країн та зосередитись переважно на конституційному праві тих країн, які більше усього надали тимчасовий притулок нашим громадянам. Серед них, насамперед, такі країни Європейського Союзу, як Польща (1 581 148 осіб), Німеччина (922 657 осіб), Чехія (504 352 особи), Італія (173 213 осіб), Іспанія (172 682 особи), Болгарія (155 883), Румунія (125 316 осіб), Словаччина (113 253 особи), балтійські країни – Литва (76 309 осіб), Латвія (46 976 осіб), Естонія (44 588) тощо [1]. Тобто, перелік країн, конституційне право яких є предметом розгляду в Особливій частині навчальної дисципліни, не може бути раз і назавжди визначений, він змінюється залежно від конкретних умов та обставин практики в той чи інший період часу.

Отже, підсумовуючи, доходимо висновку, що при визначенні змісту тих чи інших навчальних дисциплін використовуються два критерії: пізнавальний та практичний. Пізнавальний, як правило, використовується при визначенні змісту соціогуманітарних та загально-правових дисциплін, які спрямовані на оволодіння студентами певної сукупності знань; практичний же – для галузевих юридичних дисциплін, які націлені на формування певних умінь та навичок використання одержаних знань в професійній діяльності. Але, залежно від нових умов та обставин в країні, що призвели до появи нових суспільних відносин, які потребують правового регулювання, змінюються і акценти у визначенні тематичного змісту тієї чи іншої дисципліни. Наочним прикладом є повномасштабне вторгнення російських збройних сил в Україну, яке зумовило відповідні зміни у змісті усіх без винятку навчальних дисциплінах. Найбільш «радикальними» ці зміни, як ми показали вище, відбулися в «Конституційному праві зарубіжних країн», котра з суто пізнавальної дисципліни перетворилася на прикладну. Сподіваємось, що це тимчасове явище, адже коли після Перемоги мільйони українських громадян повернуться до дому, конституційне право країни їх на той час перебування знову набуде лише пізнавального змісту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Данні Верховного комісара ООН з прав біженців (кінець березня – початок липня 2023 р.). URL: <https://data.unhcr.org/fr/situations/ukraine>

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ ПРИРОДНИХ РЕСУРСІВ УКРАЇНИ

Створення сприятливого для життя людей навколишнього природного середовища повинно бути головною метою формування, модернізації екологічного права і законодавства та всіх заходів на захист природи. Національні, державні, громадські пріоритети в природокористуванні повинні зводитися до задоволення потреб громадян у природних благах, в створенні належного середовища життєдіяльності в інтересах нинішнього і майбутніх поколінь, що впливає з норм Конституції України, з численних відповідних норм законів, з інших нормативних правових актів, що складають вітчизняну правову систему.

Віддаючи належне роботам зазначених та інших учених, слід визнати, що рівень наукового дослідження саме правового захисту природних ресурсів України видається недостатнім.

Міжнародним правом передбачаються використання державою природних ресурсів для задоволення потреб своїх громадян, недопущення зі своєї території транскордонним забрудненням. Піклуючись про природу всієї Землі, усвідомлюючи тривогу за її природне благополуччя, не можемо забувати про власні екологічні інтереси – право кожного на сприятливе навколишнє природне середовище, включаючи чисте повітря і придатну для пиття воду, на достовірну інформацію про їхній стан і прийняті для їх поліпшення заходи. Українське право займає чіткі позиції щодо виконання основних екологічних вимог шляхом прийняття законів про оцінку впливу на довкілля, про природно-заповідний фонд України тощо.

В умовах видимої вичерпаності мінеральних земних запасів і планованого переділу вуглеводневої сировини захист національних інтересів набуває важливе значення. Ми повинні ґрунтуватися на конституційному положенні про те, що забезпечення екологічної безпеки і підтримання екологічної рівноваги на території України, подолання наслідків Чорнобильської катастрофи – катастрофи планетарного масштабу, збереження генофонду Українського народу є обов'язком держави. Тому справедливо включати природні багатства в невід'ємну і важливу складову соціальної політики України, спрямованої на створення умов, що забезпечують гідне життя і вільний

розвиток людини. Проголошена відповідальність суспільства, держави, людства за природні компоненти життя не тільки сьогодення, а й майбутніх поколінь, за забезпечення соціальної справедливості передбачає «золоту середину» у використанні публічно-правових і приватноправових засобів впливу на забруднювачів природного середовища, на екологічних правопорушників.

Україна 6 липня 1999 р. ратифікувала Орхуську конвенцію про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень і доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля від 25 червня 1998 р. На наш погляд, у теперішній час в інтересах підвищення авторитету і престижу України краще активізувати судово-правову реформу і виконувати міжнародні вимоги.

Український законодавець і еколого-правова наука відкинули законопроекти про екологічну культуру і екологічну освіту, про екологічну безпеку і про екологічний контроль у зв'язку з відсутністю в них механізмів встановлення і забезпечення відповідних правовідносин, нових повноважень, прав і обов'язків, нових предметів правового регулювання в порівнянні з вже існуючими.

Таким чином, національні інтереси в галузі природокористування полягають у захисті природних ресурсів від забруднення і від марнотратства з метою задоволення потреб людей у сприятливому навколишньому природному середовищі.

УДК 342.9

Купін А.П.

доцент каф. КАТП НУ «Запорізька політехніка»

ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ ЩОДО ЗАБОРОНИ КУРІННЯ У ГРОМАДСЬКИХ МІСЦЯХ

16 грудня 2021 року Верховна Рада ухвалила Закон № 1978-ІХ «Про внесення змін до деяких законів України щодо охорони здоров'я населення від шкідливого впливу тютюну».

Норми Закону спрямовані на зменшення привабливості тютюнових виробів, захист від впливу вторинного тютюнового диму, викидів від електронних сигарет та аерозолі тютюнових виробів для нагрівання в публічних приміщеннях тощо.

Серед основних нововведень Закону № 1978-ІХ можна виділити такі: заборона куріння пристроїв для нагрівання у всіх місцях, як це вже є із сигаретами та електронними сигаретами (зокрема, школи, лікарні, заклади харчування, робочі місця), розширення переліку місць, де

куріння заборонено; запровадження медичних попереджень на пачках електронних сигарет та рідин до них, а на сигаретах медичне попередження збільшиться до 65 % від розміру упаковки; заборона продажу сигарет зі смаками та ароматами (фруктів, ягід чи солодошів) - наразі це діє як своєрідний «гачок» і приманка для залучення дітей до куріння; заборона реклами та стимулювання продажу тютюнових виробів, електронних сигарет і рідин до них, пристроїв для нагрівання тютюну.

Центр громадського здоров'я МОЗ України роз'яснив, які додаткові правила запроваджуються щодо захисту бездимного середовища, зокрема, для курців, для суб'єктів господарювання та некурців.

З 11 липня 2022 року Законом запроваджені додаткові правила щодо захисту бездимного середовища, зокрема заборонено куріння, вживання та використання: пристроїв для споживання тютюнових виробів без їх згорання; трав'яних виробів для куріння; предметів, пов'язаних із їх вживанням; тютюнових виробів; кальянів; електронних сигарет.

Куріння електронних пристроїв для нагрівання тютюну стало заборонено на рівні із сигаретами, кальянами та е-сигаретами у визначених Законом місцях.

Щоб мінімізувати шкідливий вплив тютюнопаління на здоров'я населення, Верховна Рада України ухвалила Закон України «Про заходи щодо попередження та зменшення вживання тютюнових виробів і їх шкідливого впливу на здоров'я населення». У статті 13 цього Закону законодавець визначає перелік місць, де забороняється куріння тютюнових виробів, а також електронних сигарет і кальянів.

Водночас і в місцях та закладах, де куріння заборонено, і в спеціально відведених для куріння місцях має бути розміщена відповідна наочна інформація: графічний знак та текст «Куріння заборонено!» чи «Місце для куріння. Куріння шкодить Вашому здоров'ю!».

Згідно із зазначеною статтею Закону сумарна площа спеціальних місць для куріння не повинна перевищувати 10 відсотків загальної площі споруди чи приміщення. Крім того, місце має бути обладнане витяжною вентиляцією чи іншими засобами для видалення тютюнового диму.

Важливо, що на час проведення масових заходів законодавець наділяє місцеві ради повноваженнями забороняти або обмежувати куріння тютюнових виробів.

Закон 1978-ІХ врегулював роботу суб'єктів господарювання практично всіх форм власності. Нині заборона на куріння тютюнових виробів, кальянів, електронних сигарет та ТВЕНів разом з пристроями для нагрівання тютюну діє в приміщеннях та на території закладів ресторанного господарства, навчальних закладів, спортивних і фізкультурно-оздоровчих споруд, закладів охорони здоров'я,

підприємств, установ та організацій, на станціях і вокзалах, у громадському транспорті тощо. У разі порушення Закону суб'єкти господарювання мають сплатити штраф у розмірі 1 000 грн, а в разі повторного протягом року порушення 10 000 грн.

Проте деякі заклади з кальянами дозволяли курити ці пристрої у своїх приміщеннях нелегально. До того ж куріння кальянів, як і інших тютюнових виробів та е-сигарет, не заборонялося на літніх майданчиках.

Ситуацію змінив Закон 1978-ІХ: з 11 липня 2022 року в антитютюновому законодавстві з'явилося визначення “приміщення” це будь-який простір, що має дах та обмежений двома або більше стінами чи перегородками, незалежно від матеріалу, з якого створено дах, стіни або перегородки, та незалежно від того, чи є конструкція постійною або тимчасовою. Тож, відповідно до Закону, якщо літня тераса закладу має дві стіни та дах – там не можна вживати кальян. Натомість курити кальян можна на вулиці та лише за умови наявності у закладу ліцензії на роздрібну торгівлю тютюновими виробами та продажу тютюну у пачках з акцизними марками.

УДК 343.8(09)

Пальченкова В.М.¹, Бабак М.А.²

¹ д-р юрид. наук, проф. НУ «Запорізька політехніка»

² аспірант НУ «Запорізька політехніка»

ВИПРАВНІ АРЕШТАНТСЬКІ РОТИ, ЯК ВИД КРИМІНАЛЬНОГО ПОКАРАННЯ ЗА УЛОЖЕННЯМ ПРО ПОКАРАННЯ І ВИПРАВНІ 1845 РОКУ

На календарі ХХІ століття. Україна є незалежною і суверенною державою. Ми віднаходимо свою державницьку вісь, здійснюємо розбудову власних правових інститутів й систем, зокрема кримінально-виконавчої системи.

Головна проблема в тому, що така розбудова схоже на маятник, який постійно коливається. Спершу, ми хапаємось за минуле та минулі практики, а згодом намагаємось крізь це знайти своє національне місце. Біда лиш у тому, що, на відміну від маятника, ми не знаємо, де наша вісь – «золота середина». Або ж, надто уподібніюмося, шукаємо тільки одну вісь.

Для знаходження «золотої середини» у процесі розбудови держави історичне минуле, правова спадщина відіграють важливу роль. Серед багатьох історико-правових явищ вагоме значення для юридичної науки має дослідження системи кримінальних злочинів та покарань, не тільки сьогодення, а й минулого, зокрема часів перебування українських

земель під владою Російської імперії. Актуальність такого дослідження зумовлюються кількома причинами.

По-перше, наявні дослідження недостатньою мірою відтворюють становлення і розвиток системи злочинів за період самодержавства на українських губерніях. У наукових працях, як правило проблематика висвітлюється фрагментарно, загальними відомостями. Під час обговорення розбудови кримінально-виконавчої системи представники влади ігнорують практики минулого.

По-друге, у сучасній українській державі відбуваються складні процеси реформування кримінально-виконавчої системи: прийняття нових нормативно-правових документів, які повинні сприяти гуманізації і демократизації сфери; виправлення антисоціальних установок засуджених; пристосування до європейської системи з урахуванням сьогодення та реалій повсякденного життя.

З огляду на важливі перетворення у національній кримінально-виконавчій системі, значущим і актуальним є здійснення історико-правового дослідження минулого, зокрема видів покарань Російської імперії в XIX ст. для врахування позитивних і негативних здобутків під час розбудови національної кримінально-виконавчої системи.

Головним джерелом кримінального законодавства у першій половині XIX ст. були т. XV Зводу законів (кн. 1) і Уложенням про покарання кримінальні та виправні (1845 р.) (Далі-Уложення). Укладення про покарання, як і Звід законів, мало два поняття кримінальної карної дії: злочин і проступок. Але, на відміну від Зводу законів, що встановлював різницю між злочином і проступком за тяжкістю покарання, Укладення розрізняло їх за об'єктом «посягання» (ст. 1 і 2).

Уложення диференціювало покарання на кримінальні та виправні. Уложення 1845 року на відміну від минулого законодавства передбачало декілька видів позбавлення волі. На першому місці ставилося виправні арештантські роти цивільного відомства, а слід за ним робочий дім, смиренний дім, фортеця, тюрми. Така диференціація була пронизана класовим відмінностями, що було характерно для царського режиму.

Аналіз Уложення дає нам розуміти, що при виборі покарання закон розділяв осіб на дві групи: особи, які були позбавлені від тілесного покарання; особи, які не були позбавлені він нього. Перша група складали представники духовенства, шляхтичі, почесні громадяни, деякі купці і посадові особи, а також їх дружини і діти. Друга група була найбільшою до неї відносилися всі інші особи, які не підпадали під визначення першої групи.

Прийняттям Уложення було юридично закріплено самостійний вид покарання у виді відбування в арештантських ротах.

Як, наголошує радянський вчений М.М. Гернет у праці «Історія царської тюрми. Том другий» однією з причиною прийняття Уложення у 1845 р. було законодавче закріплення «дітища» Миколи І кримінального покарання - арештантських рот [1, с.46].

Такі роти вперше імперією були випробувані на українських губерніях, зокрема у м. Харкові, Катеринославі, Ізмаїлі, Кам'янець-Подільську, Херсоні, Керч-Єнікальську, Сімферополі, Одесі та Києві, де гостро стояло питання в розбудові зростаючих міст [2].

Уложення містило 2224 статті, з яких 181 стаття відносилася до загальної частини, а 2043 статті до особливої частини. З 2043 статті особливої частини, 848 статей мали в санкціях покарання у виді позбавлення волі, 327 статтях містилися посилання на покарання у виді відбування в арештантських ротах [1, с.47].

Згідно Уложення засуджені могли перебувати в арештантських ротах цивільного відомства від одного до десяти років.

Наприклад, покарання у вигляді віддачі в арештантську роту цивільного відомства згідно з Уложенням призначалося за такі злочини, як: крадіжка з проникненням до церкви або різанини грошей, свічок та інших речей – до восьми років, фальшива присяга без обдуманого задалегідь наміру – до чотирьох років; перешкоджання оприлюдненню найвищих указів, маніфестів, законів або інших постанови чи розпоряджень або недопущення виконання урядових розпоряджень – до шести років; посадові злочини, пов'язані з насильством – до чотирьох років; отримання неправомірної вимоги від виконання посадових обов'язків – до шести років, умисне ухилення платежів боржниками торгівельної сфери – до чотирьох років; незаконне підмовляння до переселення за кордон – до двох років; протизаконний продаж напоїв, які підлягають питному збору або акцизу – до чотирьох років; підробку документів – до двох років та ін. [3].

Арештантські роти за змістом Уложення застосувалися лише для осіб, які не позбавлені тілесного покарання. Відбування такого виду покарання для осіб, не вилучених від тілесних покарань, розпочиналася з тілесних покарань залежно від терміну присудження до робіт у виправних арештантських ротах (ст.34, 35 Уложення). До арештантських рот також не направлялися старі люди, які по стану здоров'я не можуть виконувати важку роботу, а також жінки (ст. 83 Уложення).

Відбування покарання у арештантських ротах тягло за собою втрату всіх особливих прав і переваг особисто або ж за станом чи званням, які були присвоєні (п. 1 ст. 34 Уложення). Однак, арештанти зберігали свої сімейні права і права на колишню власність.

Згідно зі ст. 48 Уложення арештанти могли бути «вживані в міській та інших роботах». Тобто, Уложенням передбачено, що арештанти могли бути використані тільки на зовнішніх роботах за межами роти.

Ми вважаємо, що вказаною нормою виявлялося прагнення держави використовувати працю арештантів для вирішення господарських завдань держави.

Після звільнення засуджених віддавали на чотири роки під особливий нагляд місцевої поліції, або ж їхніх товариств чи шляхтичів, якщо вони не заперечували прийняти їх. Протягом цього часу колишні засуджені не мали права змінювати місця проживання і виїжджати з них без дозволу поліції, громади або поміщика; іногороднім перебування в столицях і губернських містах також заборонялося [2].

За статистикою в період 1841–1845 рр. основними покараннями залишались тілесні та заслання на поселення, то після 1845 р. ситуація змінюється. За період 1847–1851 рр. відсоток покарань арештантськими ротами в середньому склав 11,82%, а ув'язненням в тюрмах, робітничих та гамівних будинках взятих разом – 18,02%. Згідно звітів міністерства юстиції, за цей період до арештантських рот було засуджено понад 40 тис. осіб [4, с.80].

Враховуючи вищевикладене, ми може дійти до висновків, що арештантські роти, як самостійний вид покарання був закріплений Уложеннями про покарання кримінальні та виправні (1845 р.). Особливістю такого покарання було те, що працю засуджених до арештантської роти використовували на суспільних роботах. За змістом санкцій норм особливої частини Уложення у 36,56% містилося посилення на покарання у виді арештантських рот. Арештантські роти у середині XIX ст. були поширеним видом покарання, що свідчать статистичні данні за 1847–1851 рр.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Гернет М. Н. История царской тюрьмы (2-е изд.). (Т. 2). Москва: Государственное издательство юридической литературы. 581 с.

2. Бабак М.А. Особливості нормативно-правового регулювання виправних арештантських відділень цивільного відомства в українських губерніях Російської імперії. *Вісник пенітенціарної асоціації України*. 2022. № 3 (2021). С. 83–94.

3. Уложение о наказаниях уголовных и исправительных 1845 года: [Веб-сайт]. URL: <http://surl.li/fprnq>. (дата звернення 05.04.2023).

4. Коротков О. Арештантські роти на півдні України та імперська колонізація другої чверті XIX ст. *Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного університету. Серія: Історичні науки*. 2021. № 52. С. 75–84.

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРАВОВИХ НОРМ: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА

Реалізація правових норм є однією з ключових складових правової системи. Цей процес передбачає здійснення державою заходів щодо забезпечення виконання законів та інших правових актів, які визначають права та обов'язки громадян та організацій. Реалізація правових норм передбачає не лише прийняття та опублікування законів та інших правових актів, але й їх виконання відповідними суб'єктами. Оскільки правові норми є загальними для всіх громадян та організацій, то їх виконання залежить від багатьох факторів, зокрема від рівня правової культури населення, рівня розвитку держави, наявності необхідних матеріальних та фінансових ресурсів.

Один з основних етапів реалізації правових норм - це контроль за їх виконанням. Контроль може бути здійснений як державними органами, так і громадськими організаціями. Однак, необхідно розуміти, що правова система не може функціонувати без належної реалізації правових норм, тому контроль за їх виконанням є необхідним етапом у забезпеченні правопорядку. З метою забезпечення ефективної реалізації правових норм в державі можуть бути створені спеціальні органи, які будуть здійснювати контроль за виконанням законів та інших правових актів. Такі органи можуть мати різні повноваження, від попередження порушень до примусового забезпечення виконання правових норм шляхом накладення адміністративних або кримінальних санкцій.

Важливим елементом реалізації правових норм є також правова освіта та інформування населення про права та обов'язки. Це дозволяє забезпечити рівень правової культури у населення, зменшити кількість правопорушень та підвищити довіру громадян до правової системи.

Важливо також зазначити, що реалізація правових норм залежить від того, наскільки ефективно держава забезпечує захист прав та свобод громадян. Це передбачає створення відповідних механізмів правового захисту, які будуть забезпечувати доступ до судової системи, швидкий та справедливий розгляд справ, а також належний захист прав громадян та організацій. Дотримання правових норм є необхідним умовою для забезпечення правопорядку та розвитку держави.

Простий порядок застосування норм права передбачає пряме застосування закону до певної ситуації без необхідності розгляду інших

джерел права. Цей порядок передбачає, що норма права має чітке формулювання та не суперечить іншим нормам права.

Складний порядок застосування норм права передбачає розгляд інших джерел права для вирішення певної ситуації. Цей порядок використовується в тих випадках, коли норми права не є чіткими та однозначними. Складний порядок передбачає аналіз різних джерел права, таких як прецеденти, доктрина, міжнародні договори тощо, для визначення правильного рішення у конкретній ситуації.

Використання простого та складного порядку застосування норм права залежить від конкретної ситуації та характеру правової норми. У деяких випадках, коли норма права є чіткою та не залишає місця для тлумачення, простий порядок може бути використаний без будь-яких проблем. Однак, якщо норма права є неоднозначною або потребує додаткового розгляду, то складний порядок застосування норм права може бути корисним.

У реальному житті застосування права може бути складним та потребувати використання складного порядку. Наприклад, у ситуації, коли правова норма не враховує особливості певної ситуації, можуть використовуватися інші джерела права для вирішення проблеми. Також, у ситуаціях, коли правові норми суперечать одна одній, може бути необхідним проведення аналізу інших джерел права для визначення правильного рішення.

Основні вимоги до норм права включають чіткість, точність, загальність, стабільність та відповідність конституційним принципам. Чіткість передбачає зрозумілість тексту норми, що дозволяє уникнути двозначності та непорозуміння при її застосуванні. Точність вимагає відповідності формулювання норми її змісту та наміру законодавця. Загальність полягає в тому, що норма повинна застосовуватись до всіх суб'єктів, які потрапляють під її дію, незалежно від їх статусу, походження, стану та інших параметрів. Стабільність норми включає необхідність забезпечення її тривалості та незмінності з моменту її прийняття та протягом часу її дії. Відповідність конституційним принципам передбачає забезпечення відповідності норми засадам та правам, визначеним у Конституції та інших законах.

Ефективність застосування норм права полягає в забезпеченні правової дисципліни та порядку в суспільстві. Це можливо досягти завдяки правовому регулюванню відносин між суб'єктами та встановленню обов'язків та прав для них. Застосування норм права дозволяє уникнути конфліктів та забезпечити вирішення правових спорів за певними правилами. Крім того, ефективне застосування норм права забезпечує відповідність дій суб'єктів правовим стандартам, що

сприяє забезпеченню законності та правопорядку в суспільстві. Це сприяє зменшенню рівня корупції, злочинності та інших негативних явищ в суспільстві.

Ефективність застосування норм права залежить від декількох чинників. Першим і найважливішим є дотримання законів та їх правильне розуміння суб'єктами, які підпадають під дію цих норм. Для цього необхідно забезпечити доступність та зрозумілість тексту норм права, а також здійснювати відповідну правову освіту населення. Крім того, ефективність застосування норм права залежить від правильності та об'єктивності застосування правових норм у конкретних випадках. Це може бути досягнуто через систему незалежного судочинства, яка забезпечує правильність та об'єктивність розгляду правових спорів.

Окрім того, ефективність застосування норм права залежить від наявності необхідної правової бази, що регулює певну сферу життєдіяльності. Також важливо забезпечувати відповідність законів між собою та взаємодію їх положень, що дозволяє уникнути суперечностей та невідповідностей в їх застосуванні.

Отже, застосування норм права є важливим елементом забезпечення законності та правопорядку в суспільстві. Ефективність цього процесу залежить від дотримання основних вимог до норм права, а також від правильності та об'єктивності їх застосування у конкретних випадках.

УДК 342.1

Скирта А.А.

аспірант НУ «Запорізька політехніка»

ОЦІНКА ІВАНОМ ЛІСЯКОМ-РУДНИЦЬКИМ ДЕРЖАВОТВОРЧИХ ПОГЛЯДІВ МИХАЙЛО ДРАГОМАНОВА

Михайло Драгоманов – видатний український політичний діяч XIX ст. Його наукові праці займають важливе місце в історії побудови української держави. Проте, сам М. Драгоманов не надавав своїм працям наукового статусу: «Дивовижно, що Драгоманов, науковець за освітою і професією, ніколи не надавав своїм політичним працям форми наукового трактату» [8, с. 368]. Хоча, як зауважує Іван Лисяк-Рудницький у своїй статті «Драгоманов як політичний теоретик» праці українського діяча заслуговують уваги: «Тому зовні політичні праці Драгоманова слід розцінювати як публіцистику. Але це публіцистика винятково високого рівня» [8, с. 368]. Тому і не дивно, що так би

мовити «публіцистичні трактати» М. Драгоманова згодом стали основним джерелом ідей для українських-автономістів [10].

Перш ніж безпосередньо переходити до розгляду державотворчих поглядів М. Драгоманова, ми вважаємо за потрібне навести коротку біографічну довідку життєвого та наукового шляху українського діяча. Це допоможе нам у розумінні того, які події мали вирішальне значення для становлення світогляду. М. Драгоманов народився у 1841 р. в Полтавській губернії Російської імперії. Його батьки були дрібнопомісними дворянами, тому вони могли дати синові гарну освіту. Завдяки цьому, він у 1859 р. поступає у Київський університет Святого Володимира. Саме, у період університетських років, проходить становлення М. Драгоманова як політичного діяча, який буде до кінця свого життя з ліберальними ідеями відстоювати українське державотворче питання. В цей час Російська імперія боролася з будь-якими проявами українства на територіях сучасної України (тодішньої Малоросії). Коли у 1876 р. був виданий Емський указ, в ньому окрім заборони української мови і культури був також пункт і щодо М. Драгоманова: «Негаймо вислати з краю Драгоманова і Чубинського, як невинуватих і позитивно небезпечних у краї агітаторів» [9, с. 244].

Ми не випадково наголосили на тому, що М. Драгоманов буде відстоювати з ліберальними ідеями українське державотворче питання. Як наголошує І. Лисяк-Рудницький, ліберальні ідеї займали важливе місце у житті українського діяча, але не відміняли можливості використання інших ідей побудови держави: «Думка Драгоманова синкретична. Вона поєднує демократичні і соціалістичні, патріотичні та космополітичні, слов'янофільські та західницькі елементи. Щоб охопити систему Драгоманова як органічну єдність, потрібно знайти центр тяжіння цього цілого. В його політичному мисленні такою центральною точкою і визначальним фактором є, без сумніву, ліберальна ідея» [8, с. 370]. Така відданість ліберальним ідеям знаходить свої витoki у сімейних відносинах, коли формувалися погляди М. Драгоманова, як він сам згодом згадував: «Я надто зобов'язаний своєму батьку, який розвив у мені інтелектуальні інтереси, з яким у мене не було морального розладу і боротьби...» [2, с. 48].

Який зміст М. Драгоманов вкладав у поняття лібералізму? У своїй праці «Передне слово до «Громади»» він надає роз'яснення щодо «державного лібералізму», вказуючи, що ліберал має бути байдужим: «до того, як там впорядковувати вище державне начальство, а більше налягатиме на те, щоб вбільшити власне волю кожної особи в слові й праці, волю кожної людської породи, спілки, громади, країни – щоб, скільки мога, вменшити силу державного начальства...» [5, с. 120]. Дане

роз'яснення може скласти думку, що М. Драгоманов під ліберальними ідеями просував анархічні ідеї, а лібералізм лише слугував оболонкою. Про те, як акцентує І. Лисяк-Рудницький, Драгоманівський лібералізм першочергово відстоював свободу особи: «Безпека особи важливіша, ніж участь у творенні колективної політичної волі»; одночасно зі зменшенням втручання держави у справи її громадян: «Для Драгоманова логічним наслідком його думки був ідеал анархії – звичайно, не в поширеному значенні цього слова, як безладдя та боротьба всіх супроти всіх, а як умова, за якої зовнішня влада та тиск уже не будуть необхідні, тому що люди навчаться керувати собою і жити в мирі зі своїми ближніми» [8, с. 370].

Ідеї М. Драгоманова щодо самоорганізації людей виглядають утопічними, розвиваючи свою думку, учений і сам доходить цього висновку: «...Справді вільними можуть бути тільки маленькі держави, або ліпше сказати, громади, товариства. Справді вільною спілкою може бути тільки спілка товариства» [5, с. 115]. Проте, відмовлятися від своїх ідей, діяч не збирався. Як вказує І. Лисяк-Рудницький, погляди М. Драгоманова привели його до іншої форми побудови держави: «Анархічні ідеали привели Драгоманова до федералізму» [8, с. 371]. У федералізмі ним було знайдено шлях для того, щоб побудувати державу його мрії: «...Федералізм, до якого на праці Прудон зводив свою анархію, не виключає дисципліну, а... є найзручнішою для людей формою організації, з неодмінною дисципліною» [7, с. 435].

XIX ст. в якому жив М. Драгоманов – можна вважати століттям постави всіх сучасних державотворчих концепцій. Лібералізм, який так сильно відстоював М. Драгоманов, на практиці був складно реалізованим, тому він вибрав федералізм. Завдяки цьому він хотів втілити в життя концепцію «ліберального федералізму». Проте XIX ст. ознаменувалося появою ще однієї форми державного утворення, а саме – соціалізм. Причинами розповсюдження соціалістичних ідей, на думку І. Лисяка-Рудницького було: «соціальне пробудження четвертого стану та національне пробудження пригноблених народів» [8, с. 380]. І ось тут лежить те, що привабляло М. Драгоманова: боротьба за права осіб, а також за національні свободи (згадка про Україну з якої його насильно виселили внаслідок царської боротьби з українством). Тому і не дивно, що згодом М. Драгоманов прийшов до соціалізму і вважав себе споконвічним соціалістом: «Я завше був соціалістом (ще в гімназії, де мені дали прочитати Роберта Оуена і Сен-Сімона), але ніколи не думав перекладати до нас просто, стереотипно ні одну з чужих соціалістичних програм» [1, с. 308].

Проте, як і з федералізмом, соціалізм лише слугував оболонкою для лібералізму: «...Я сказав... думку, котра завше була еретичною для многих моїх приятелів-соціалістів, а власне, що в теперішньому соціальному руху, навіть робітницькому, справа власне комунізму [тобто майбутнього колективного економічного ладу] займа не дуже багато місця, а що той рух висував на перший план такі справи, як час робочого дня, норма плати робітникам, забезпечення робітників і т.д., котрі мають свою вагу помимо справи комунізму. До того є рухи аграрні, досить радикальні і навіть революційні, як напр. ірландський, котрі зовсім не мають в собі комунізму» [3].

І ось тут ми переходимо до «соціалізму Драгоманова». Як вказує І. Лисяк-Рудницький, «соціалізм Драгоманова» повинен бути побудований на трьох стовпах: «Драгоманов називає три елементи, які сприяють соціальному поступові. Соціалісти-інтелектуали є теоретиками, критиками й пропагандистами. Потім ідуть масові рухи робітників (спілки, кооперативні товариства тощо; аналогічні селянські рухи та політичні кампанії соціалістичних і популістських партій, такі як боротьба за загальне виборче право. Врешті, мусимо врахувати засоби правлячих класів та існуючих урядів, навіть консервативних, спрямовані на усунення чи пом'якшення соціальної несправедливості (наприклад, англійське фабричне законодавство)» [8, с. 387].

Соціалістичні погляди М. Драгоманова не розповсюджувалися на марксизм, а навпаки, він рішуче його критикував: «Ви знаєте, я не згоджуюся з філософією історії політики виключно економічною, бо вважаю її за свого роду метафізику, а життя людське занадто складне, щоб його пояснити лишень одним елементом. Але я нічого не маю проти й однобічної доктрини, коли вона веде до досліду нових фактів. На лихо, марксисти, або ліпше енгельсисти, рідко коли досліджують що, а просто а рїогіі чертять історичні і політичні фігури, часто зовсім фантастичні» [6, с. 122]. Після розповсюдження соціалізму в Російській імперії (в складі якої були землі сучасної України), М. Драгоманов робив все для того, щоб побороти ідеї «неправильного соціалізму» з його точки зору: «Ці дивні інтернаціоналісти не хочуть помічати, що замість людства, та ще й соціалістичного, вони підсувають нам державу аристократичну, буржуазну і бюрократичну, і при цьому неминуче національну, і що їх псевдо-космополітична проповідь проти «націоналізму»... спрямована не на тих, що тиснуть чужі національності, а на тих, що відбиваються від тиску, і що підміна замість міжнародності винародовлення підтримує тільки монополію привілейованих» [4, с. 145]. Проте, як демонструє історія, спроби принести М. Драгомановим лібералізм у соціалістичний рух виявилися

марними, про що вказує І. Лисяк-Рудницький: «Боротьба Драгоманова проти російських соціалістичних угруповань того часу провіщала розрив світового соціалістичного руху на демократичне й тоталітарне крило, що стався в наступному поколінні» [8, с. 395].

Отже, не можна цілком повністю приписати М. Драгоманова до лібералів, анархістів, федералістів чи навіть соціалістів. Кожну з цих ідей він в різні часи водночас і критикував і відстоював. Видатний український діяч не хотів цілком повністю долучитися до кожної з ідей (окрім мабуть лібералізму, хоча й тут треба додати, що наприкінці життя він більше почав схилитися до соціалізму, через те, що він більш розгорнуто розписував захист свобод і прав людей, за які він так боровся). Така позиція М. Драгоманова була викликана його науковим мисленням: «Той чи інший мій погляд, на котрий нападаються з різних боків, у мене тільки частина цілої системи поглядів на Україну, Росію, Польщу, Слав'ян, Німців і т.д.... Я казав, що здамся на капітуляцію тільки перед системою же, хоть би діаметрально протилежною. Мені досі такої системи не протиставлено» [1, с. 245-246]. Тому, ми повинні як справжні науковці брати приклад з М. Драгоманова. Не міряти все ярликами або займати чийсь позицію тільки частково відповідну нашим поглядам, а шукати істину, якою складною вона не була.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Архів Михайла Драгоманова. Листування Київської Старої громади з М. Драгомановим (1870-1895 рр.). Варшава, 1938. т. 1. 445 с.
2. Гриценко І. С., Короткий В. А. Михайло Драгоманов у спогадах. Київ: Либідь, 2012. 312 с.
3. Драгоманов М. П. Австро-Руські спомини (1867-1877). Львів, 1889. Ч. 1. с. 445
4. Драгоманов М. П. Историческая Польша и великорусская демократия // Собрание политических сочинений. Париж, 1905. т. 1. с. 1-272
5. Драгоманов М. П. Переднє слово до «Громади» // Вибрані твори. Збірка політичних творів з примітками. Прага;Нью-Йорк, 1937. с. 93-147.
6. Драгоманов М. П. Переписка. т. 1. Львів: Українсько-Руська видавнича спілка, 1901. 184 с.
7. Драгоманов М. П. К биографии А. И. Желябова // Собрание политических сочинений. Париж, 1906. т. 2. с. 413-435

8. Лисяк-Рудницький І. Драгоманов як політичний теоретик // Історичні есе. 2-е видання. Київ: Дух і Література, 2019. т. 1. с. 368-422

9. Миллер А. И. Украинский вопрос в политике властей и русском общественном мнении (вторая половина XIX века). Санкт-Петербург: Алетейя, 2000. 284 с.

10. Млиновецький Р. Б. Нариси з історії Українських Визвольних Змагань 1917-1918 рр. Торонто: Чужина, 1970. 568 с.

УДК 349.2

Смолярова М.Л.

канд. юрид. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ КАТЕГОРІЇ «ПРАВОВЕ СТИМУЛЮВАННЯ»

Перед роботодавцями дуже часто виникають питання щодо можливості отримання більш вищого прибутку в результаті господарської діяльності свого підприємства. Але досягти цього можливо тільки при введенні раціональної системи стимулювання. За останні роки через пандемію COVID-19 та надалі через введення воєнного стану майже всі підприємства перейшли у режим робочого часу – онлайн й стикнулися з необхідністю підвищення ефективності праці їх робітників. Зрозуміло, що підприємства отримали збитки, а працівники втратили стимул до ефективної праці. Тому, введення ефективної системи правового стимулювання є ключовим завданням для України. Але розв'язання цього питання має свої перешкоди та проблеми.

Насправді поняття правове стимулювання викликає у науці численні дискусії. Можна виділити дві основні концепції щодо змістовного аспекту правового стимулювання. Одна група науковців дотримується вузького розуміння цього терміну, пов'язуючи стимулювання лише з таким способом впливу, як заохочення. Інші автори розглядають стимулювання у широкому розумінні - у вигляді синтетичного способу впливу, що поєднує в собі заходи як заохочення, так і примусу. На мою думку, вузьке розуміння цього терміну відображає суть складного і багатогранного процесу стимулювання, за допомогою якого відбувається спонукання особи до певних дій та до результатів, в яких зацікавлений суб'єкт, який стимулює певного учасника правовідносин.

Питанням стимулювання приділяють увагу також науковці у науковій літературі з економіки, соціології та психології. Так, під

стимулюванням В. Концева та Г. Рижанкова розуміють вплив безпосередньо не на особистість, а на зовнішні обставини за допомогою благ – стимулів, які водночас спонукають робітника до певної поведінки. С. Маслова стимулювання розглядає як непрямий вид мотивації, основою якого є дія зовнішніх чинників. І. Баклицький поняття стимулювання пов'язує з поняттями мотиву і мотивації. Ці поняття, на його думку, містять уявлення про потреби, інтереси, цілі, наміри, прагнення працівника. Стимулювання змушують працівника поводитися відповідно до встановлених правил. Тому всі поняття, які використовують у психології праці для опису і пояснення спонукальних моментів у поведінці працівника, розглядаються як загальні та основні поняття мотивації й мотиву.

Вчені, які займаються галузевими проблемами, звертають увагу на значенні стимулювання у розвитку тієї чи іншої діяльності. Численні дискусії науковців щодо визначення поняття стимулювання обумовлені неординарним розумінням цієї категорії. Правове стимулювання тісно пов'язане зі здібностями людини, яка відчуває на собі безпосередній вплив правових стимулів як у змістовному, так і динамічному відношенні. Звісно, що стимулювання неоднаково впливає на особистість, це залежить від об'єктивних характеристик самого індивіда. Під нормальним станом людини розуміють не стан спокою, а стан активної діяльності, не стан пасивної задоволеності, а стан активного прагнення та мотиваційної напруженості. Тобто, на поведінку людини впливає «невдоволеність» собою після досягнення поставленої мети, що відкриває для неї перспективу руху вперед. Правове стимулювання якраз і відповідає повною мірою даним вимогам. Правові стимули як засоби на свідомість і психіку людини віддзеркалюють енергетичний рівень і структурні особливості видів діяльності, що викликають у неї інтерес до певної діяльності.

Правове стимулювання ґрунтується на двох складових: розбіжність між бажаним та дійсним; тенденцію до активності та можливість її реалізації. Загальновідомо, що сенс життя людини полягає не тільки в задоволенні потреб, а й у можливості максимально проявити свої здібності та розвинути їх далі. Тому установка на максимально можливу межу виконує функцію стимулятора діяльності. Тобто, правове стимулювання повною мірою повинно відповідати властивостям людської мотивації. На думку В. Левіна правове стимулювання як процес на свідомість і психіку людини виконує дві функції: а) оцінювальну (у суб'єкта складається думка про соціальну цінність правового стимулу), б) активізувальну (формується активне правомірне поведінка).

На нашу думку, під правовим стимулюванням слід розуміти процес, спрямований на спонукання людини до активної діяльності шляхом створення зацікавленості у досягненні заохочуваного результату, що передбачає правове схвалення її активної правомірної поведінки та отримання нею будь-яких позитивних наслідків.

Отже, сучасні умови господарювання та глобалізаційні процеси, зумовлюють необхідність кардинальної зміни підходів до системи правового стимулювання, що сприятиме зміцненню законності та правопорядку в суспільстві.

СЕКЦІЯ «ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА, КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО, АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО, ТРУДОВЕ ПРАВО»

УДК 340.9

Авраменко М. Д.

студ. гр. Ю-111 НУ «Запорізька політехніка»

ВИЗНАЧЕННЯ ПЕНІТЕНЦІАРНОЇ ФІЛАНТРОПІЇ

Для того щоб дати визначення пенітенціарної філантропії слід розглянути окремо терміни пенітенціарія та філантропія.

Розглянемо спочатку поняття пенітенціарії. Пенітенціарія, тюремознавство (від пізньолат. «penitentiarium», з лат. «penitentia» – каяття) – галузь юридичної науки, що вивчає виконання покарань, пов'язаних з ізоляцією від суспільства (позбавлення та обмеження волі; арешт тощо). Виникла у XVIII ст., її родоначальниками вважаються Чезаре Беккарія, Ієремія Бентам, Джон Говард. У своїх працях вони започаткували розгляд тюремної проблематики і вперше обґрунтували потребу в тюремних реформах. Ними та їхніми послідовниками були проведені дослідження тюрем та пенітенціарних систем низки країн, результати яких обговорені на міжнародних тюремних конгресах: у Франкфурті-на-Майні (Німеччина, 1845 р.), Брюсселі (Бельгія, 1846 р.), Франкфурті-на-Рейні (Німеччина, 1856 р., 1857 р.), Цинциннаті (США, 1871 р.), пізніше – в Лондоні (Англія, 1872 р.), Стокгольмі (Швеція, 1876 р.), Римі (Італія, 1885 р.) та ін. Результати їх роботи справили значний вплив на реформування кримінальної політики в країнах Європи і Америки, зокрема тюремних систем.

Основними напрямками пенітенціарії є: дослідження проблем класифікації засуджених з метою індивідуалізації виконання покарань; логічне узагальнення практики виконання зазначення видів покарань, законмірностей її розвитку; наукового пошуку альтернатив такому виду покарання, як позбавлення волі; дослідження проблем організації праці засуджених до покарань, пов'язаних з ізоляцією від суспільства; впровадження новітніх досягнень у галузі тюремної архітектури, тобто розробка споруд, які відповідали б вимогам міжнародних стандартів тримання засуджених й оптимально сприяли ю виправному процесу; вивчення проблем організації та функціонування установ, що мають сприяти постпенітенціарній опіці держави щодо звільнених [1, с. 243-244; 2, с. 656-657].

Дамо визначення поняттю філантропії. Філантропія – це добровільно організовані зусилля, спрямовані на суспільно корисні цілі.

Об'єднання філантропів існували в стародавніх цивілізаціях Близького Сходу, Греції та Риму: благодійний фонд підтримував Академію Платона (близько 387 р. до н. е.) протягом приблизно 900 років; ісламський вакуф (релігійна пожертва) датується VII ст. н. е.; а середньовічна християнська церква давала позики під благодійні проекти. Купці в Західній Європі XVII і XVIII ст. засновували благодійні організації, а починаючи з кінця XIX ст., великі особисті статки певних осіб призвели до створення приватних фондів, які характеризувалися великими видатками на підтримку мистецтва, освіти, медичних досліджень, державної політики, соціальних послуг, екологічних програм та інших цілей [4]. Філантропія продовжувала розвиватися протягом середини двадцятого століття, реагуючи на основні події століття та змінюючись разом з ними. Зростання нових національних держав у поєднанні з глобальним економічним спадом спонукало до посилення участі держави у соціальному забезпеченні, що призвело до переосмислення ролі приватної філантропії. Криза Другої світової війни призвела до величезного потоку допомоги солдатам і цивільному населенню у вигляді грошей, товарів і послуг. Ефективне управління цією підтримкою вимагало від благодійних організацій спільної роботи та поміркованого підходу. Залишаючись вірною пам'яті про великі філантропічні практики минулого, філантропія сьогодні є більш організованою, раціональною та глобальною, ніж будь-коли раніше [3].

Розглянувши поняття пенітенціарії та філантропії, можна дати наступне визначення пенітенціарній філантропії. Пенітенціарна філантропія – це добровільно організовані зусилля, спрямовані на допомогу ув'язненим, які являють собою турботу про їх фізичний та психічний стан, діяльність щодо покращення умов їх утримання та більш гуманного ставлення до них. Яскравими представниками пенітенціарних філантропів XVIII – початку XIX ст. є Джон Говард та послідовниця його ідей Елізабет Фрай.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Музика А. А., Пуйко В. М. Пенітенціарія. Велика українська кримінологічна енциклопедія. У 2 т. Т. 2: М-Я / редкол.: В. В. Сокуренько (голова), О. М. Бандурка (співголова) та ін.; наук. ред. О. М. Литвинов. – Харків : Факт, 2021. – 870 с.
2. Музика А. А., Пуйко В. М. Пенітенціарія. Юридична енциклопедія: В 6 т. / Редкол.: Ю.С. Шемшученко (відп. ред.) та ін. – К.: «Укр. енцикл.», 2004. – Т. 6: Т - Я. – 768 с.: іл.

3. A History of Modern Philanthropy. National Philanthropic Trust.
URL: <https://www.historyofgiving.org/>. (дата звернення 05.04.2023)

4. Philanthropy. The Encyclopædia Britannica.
URL: <https://www.britannica.com/topic/philanthropy>. (дата звернення 05.04.2023)

УДК 342.5

Авраменко М.Д.¹, Максакова Р.М.²

¹ студ. гр. Ю-111 НУ «Запорізька політехніка»

² д-р юр. наук, проф. НУ «Запорізька політехніка»

НОВА ПРОЦЕДУРА ВІДБОРУ КАНДИДАТУР НА ПОСАДУ СУДДІ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

Законопроект 7662 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення порядку відбору кандидатур на посаду судді Конституційного Суду України на конкурсних засадах» було зареєстровано 12.08.2022. Наприкінці листопада 2022 р. Венеційська комісія оголосила вердикт, оцінивши законопроект про удосконалення порядку відбору кандидатур на посаду судді КСУ на конкурсних засадах. Тоді Комісія рекомендувала парламенту ухвалити законопроект №7662 одночасно із законопроектом «Про конституційну процедуру» № 4533, який Комісія позитивно оцінила ще в березні 2021 року.

Вже 13 грудня 2022 р. Верховна Рада увалила в цілому проект закону №7662 щодо відбору кандидатур на посаду судді Конституційного Суду України на конкурсних засадах. Ухвалення законопроекту № 7662 було однією із семи вимог ЄС для просування України на шляху до Євросоюзу. Документ пропонував внести зміни до Закону «Про Конституційний Суд України», Регламенту Верховної Ради та інших законів і залучити до проведення конкурсного відбору кандидатур на посаду судді КСУ новий спеціальний орган – Дорадчу групу експертів, яка буде сприяти суб'єктам, які призначають суддів КСУ, в оцінці моральних якостей і рівня компетентності у сфері права кандидатів на посаду судді Конституційного Суду.

Так було прийнято Закон України від 13.12.2022 № 2846-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення порядку відбору кандидатур на посаду судді Конституційного Суду України на конкурсних засадах». Згідно цього Закону передбачено внесення змін до статті 208⁴ Закону України «Про Регламент Верховної Ради України» та доповнення його статтею 208⁵, в

яких закріплено правові засади і процедуру здійснення конкурсного відбору суддів Конституційного Суду України та організацію роботи Дорадчої групи експертів.

Також цей Закон передбачає внесення змін подібного характеру до Закону України «Про Конституційний Суд України», а саме: доповнення його главою 2¹ «Порядок відбору кандидатур на посаду судді Конституційного Суду» і зокрема статтями в цій главі: статтею 10¹ про конкурсні засади відбору кандидатур на посаду судді Конституційного Суду, статтями 10²–10⁴ про Дорадчу групу експертів, статтями 10⁵–10⁸ безпосередньо про проведення конкурсного відбору, статтями 10⁹–10¹¹ про порядок призначення судді Конституційного Суду України.

Нова процедура конкурсного відбору передбачає проходження таких етапів: 1. Створення конкурсної комісії (яку створює Президент України), комітета Верховної Ради України, до предмета відання якого належать питання правового статусу Конституційного Суду України та призначення дати з'їзду суддів України. 2. Утворюється Дорадча група експертів з метою сприяння суб'єктам призначення суддів Конституційного Суду в оцінюванні моральних якостей і рівня компетентності у сфері права кандидатів на посаду судді Конституційного Суду. 3. Оприлюднюється оголошення про початок конкурсного відбору кандидатур на посаду судді Конституційного Суду на офіційному веб-сайті відповідно Президента України, Верховної Ради України, Ради суддів України. 4. Упродовж двадцяти днів з дня закінчення строку, передбаченого частиною другою статті 10⁵ цього Закону, конкурсна комісія, Комітет, Рада суддів України перевіряють комплекtnість документів, поданих особами, які виявили намір обійняти посаду судді Конституційного Суду. 5. Стосовно всіх кандидатів, допущених до конкурсного відбору, проводиться спеціальна перевірка у порядку, передбаченому Законом України «Про запобігання корупції». 6. Дорадча група у строк не більше чотирьох місяців з дня отримання всіх документів, поданих кандидатами на посаду судді Конституційного Суду, розглядає та вивчає подані документи, результати спеціальної перевірки, іншу інформацію та матеріали, отримані Дорадчою групою у процесі здійснення нею своїх повноважень, а також проводить співбесіду із кандидатами на посаду судді Конституційного Суду. 7. За результатами конкурсного відбору Президент України видає указ про призначення судді Конституційного Суду України на посаду, Верховна Рада України призначає згідно Регламенту, з'їзд суддів України здійснює призначення таємним голосуванням шляхом подання бюлетенів.

Отже, тепер процедура відбору кандидатур на посаду судді Конституційного Суду України передбачає: 1) створення та організацію органів конкурсного відбору кандидатур, 2) утворення Дорадчої групи, оголошення про початок конкурсного відбору, 3) перевірку поданих документів та спеціальну антикорупційну перевірку, 4) розгляд поданих документів та співбесіду з кандидатами, 5) призначення судді Конституційного Суду України на посаду. Введення конкурсного відбору має на меті зробити посаду судді КСУ більш відкритою та доступною для всіх осіб, які можуть претендувати на неї. Конкурсний відбір – це ще один крок для подолання корупції у вищих ешелонах влади на шляху до демократичної, розвинутої та проєвропейської України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Закон України від 13.12.2022 № 2846-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення порядку відбору кандидатур на посаду судді Конституційного Суду України на конкурсних засадах» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2846-20#Text>. (дата звернення: 04.04.2023)

2. Картка законопроекту 7662 від 12.08.2022 URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/40213>. (дата звернення: 04.04.2023)

УДК 342

Басва Л.В.¹, Горб К.Ю.²

¹ канд. юр. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. Ю-321 НУ «Запорізька політехніка»

СУТНІСТЬ ТА ПРИЗНАЧЕННЯ СУДОВОГО КОНТРОЛЮ

Ефективність судової системи та діяльності судових органів значною мірою відображається не тільки в оперативності, повноті та законності вирішення правових конфліктів, а й у ступені виконання судових рішень. Потрібно розуміти, що судова влада виконує не тільки функцію арбітражу – вирішення самого спору, але є гарантом відновлення законних прав тих, хто звертається до суду. Повноцінно відновити порушені права можливо не лише за рахунок винесення рішення, тобто формулювання правової позиції щодо необхідності вчинити ті чи інші дії або правової оцінки щодо правомірності тих чи інших вчинених дій, які стали предметом спору. Важливим є кінцеве

виконання винесеного рішення, що з точки зору будь-якого процесуального права є одним із елементів власне процесу.

Особливість судового контролю полягає в тому, що його здійснюють не систематично, не постійно, на відміну від інших видів контролю, а одноразово під час розгляду відповідної справи. У стислому вигляді сутність судового контролю можна визначити як використання судом своїх повноважень у разі встановлення факту, що державний орган здійснив незаконну, необґрунтовану чи несправедливу дію чи прийняв схоже рішення (акт).

Є різні підходи до визначення змісту судового контролю: ототожнення судового контролю та форми здійснення правосуддя; ототожнення судового контролю зі способом здійснення правосуддя (пропонується розуміти судовий захист, складовою частиною якого є кримінально-процесуальний інститут судового контролю, інститутом конституційного права).

У загальнотеоретичному значенні контроль – функція різних інститутів системи управління суспільними процесами. Судовий контроль реалізується судовою гілкою влади для перевірки діяльності публічної адміністрації за зверненням громадянина чи відповідного суб'єкта владних повноважень.

Відповідно до частини третьої ст. 124 Конституції України судочинство в Україні здійснюється Конституційним Судом України та судами загальної юрисдикції. Юрисдикція судів поширюється на всі правовідносини, що виникають у державі. Відтак судовий контроль щодо діяльності органів виконавчої влади можуть здійснювати як суди загальної юрисдикції, так і Конституційний Суд України.

Контроль судів загальної юрисдикції за діяльністю органів виконавчої влади має свої особливості. Головним завданням цих судів є розгляд кримінальних, цивільних, адміністративних та інших справ. Контрольна функція здійснюється ними не окремо, а в процесі розгляду зазначених справ. Функція судового контролю набуває особливого змісту при вирішенні адміністративних справ, зокрема тих, що виникають з адміністративно-правових відносин. Це пов'язано з перевіркою законності актів управління у зв'язку зі зверненнями заінтересованих осіб, зокрема заявами чи скаргами громадян. Під час вирішення таких справ суд обов'язково перевіряє доцільність, законність, обґрунтованість рішень або дій відповідних органів (місцевих державних адміністрацій, органів місцевого самоврядування), їх посадових осіб.

Судовий контроль за законністю актів (дій) органів виконавчої влади має місце й тоді, коли вона не є спеціальним предметом судового

розгляду, а досліджується, перевіряється у зв'язку з вирішенням віднесених до компетенції суду кримінальних та інших судових справ, при розгляді яких суд оцінює дії органів управління з точки зору їх відповідності закону.

Другою особливістю судового контролю є те, що конституційність об'єктів контролю перевіряє Конституційний Суд України. Він наділений спеціальною юрисдикцією, яка здійснюється з допомогою самостійного виду судочинства – конституційного судового провадження. Конституційна судова юрисдикція і відповідне судочинство становлять конституційну юстицію (або конституційне правосуддя).

Визнання органами конституційного правосуддя закону неконституційним означає зупинення дії цього закону, тобто, по суті, його скасування. Додаткового рішення парламенту з питання чинності неконституційного закону не потрібно.

Конституційне правосуддя являє собою поєднання двох засад – сутності (конституційний контроль) і форми (конституційне судове провадження), в результаті чого виникає самостійний вид державно-владної контрольної діяльності. Відтак конституційне правосуддя є окремою формою судового контролю.

Отже, судовий контроль – це не апеляція на винесене рішення: суди розглядають не лише законність процесу прийняття рішень, а й законність самих рішень, актів, дій, їх відповідність Конституції чи законам. Судовий контроль щодо діяльності органів виконавчої влади можуть здійснювати як суди загальної юрисдикції, так і Конституційний Суд України. Загалом конституційне закріплення права на судовий захист громадян у стосунках з органами державної влади (ст. 55 Конституції України) викликало помітне зростання кількості звернень громадян до суду за захистом прав і свобод. Це свідчить, що громадяни, маючи часто негативний досвід спілкування з державними органами, переконалися в тому, що найкраще захистити свої права й законні інтереси від порушень з боку цих органів, їх посадових осіб вони можуть саме у судовому порядку.

ФОРМИ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРАВ І СВОБОД ДИТИНИ

Сучасний етап розвитку України як демократичної, правової, соціальної держави зумовлює необхідність удосконалення державної політики у сфері захисту прав і свобод дітей. До вирішення цієї проблеми залучається низка компетентних органів щодо державного захисту прав дітей. Одним із таких органів є Національна поліція України, ключовим завданням якої є забезпечення реалізації та захисту прав та свобод усіх категорій громадян, зокрема й дітей.

Згідно з міжнародним та національним законодавством дитина від народження має невід'ємні права, які їй гарантує держава: право на життя, право на свободу й особисту недоторканість, право на повагу до особистого і сімейного життя тощо. Такі права залишаються в дитини навіть тоді, коли вона вчиняє протиправні дії. Основними нормативно-правовими актами щодо діяльності Національної поліції України у сфері захисту прав і свобод дітей є: Конституція України, Конвенція про права дитини, Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод.

Захист прав, гарантованих дітям законом, є важливим і пріоритетним напрямком діяльності системи державних органів, у тому числі Національної поліції України. Зростання злочинності та збільшення кількості злочинів серед неповнолітніх потребують визначення ефективних форм і методів у діяльності Національної поліції України щодо забезпечення прав і свобод дітей.

Під формами діяльності поліції у сфері забезпечення прав та свобод дитини пропонуємо розуміти систему однорідних дій, що мають зовнішнє вираження і спрямовані на реалізацію завдань та державно-владних повноважень Національної поліції України щодо створення оптимальних умов для забезпечення та вільної реалізації прав і свобод людини загалом та прав і свобод дитини зокрема. Можемо з упевненістю наголосити, що в сучасній соціально орієнтованій і демократичній державі взаємодія з громадськістю будь-якого державного органу має значення як для держави в цілому, так і для суспільства і кожного громадянина зокрема. Взаємодія з Національною поліцією в цьому плані не є винятком.

Таким чином, ми бачимо наявний тісний зв'язок і взаємодію між не правовими (організаційними) та правовими формами діяльності

міліції щодо захисту прав і свобод дитини. У зв'язку з цим пропонуємо виділити наступні форми діяльності Національної поліції України у сфері захисту прав і свобод дитини.

Організаційна форма, яка перш за все необхідна для створення умов з метою забезпечення виконання правозастосовних актів, що регламентують діяльність поліції у сфері забезпечення особистих прав і свобод людини та громадянина. Усе це робиться для налагодження взаємозв'язку між найрізноманітнішими органами держави, що допомагає цим органам обмінюватись позитивним досвідом, розробляти найефективніші заходи щодо реалізації прав і свобод людини та громадянина, дозволяє контролювати посадових осіб на предмет виконання ними норм права, що гарантують права та свободи людини та громадянина, дозволяє впливати на поведінку самих громадян у процесі реалізації ними своїх прав і свобод, а в разі порушень застосовувати ефективні засоби впливу і, нарешті, усувати недоліки чи прогалини в цій сфері. Організаційна форма має на меті сприяння створенню ефективних умов, за яких співробітники поліції реалізують свої повноваження в тому числі з метою захисту прав та свобод дитини.

Наступна форма, якій ми приділимо увагу в контексті вибраної проблематики, – правозастосовна, як полягає у створенні необхідних умов для забезпечення прав і свобод шляхом видання правозастосовних актів, що є складником системи юридичних фактів, що становить організаційно-правовий механізм забезпечення конституційних прав і свобод. Головною метою таких актів є конкретизація змісту прав і свобод, встановлення порядку, меж і підстав їх реалізації та індивідуалізації інших юридичних фактів, з якими пов'язане здійснення прав і свобод.

Окрему увагу також слід приділити виховній формі, яка допомагає створити всі необхідні умови для підвищення рівня правосвідомості як кожного окремого громадянина, так і працівників Національної поліції в контексті захисту прав та свобод дитини. Виховна робота в поліції – це насамперед цілеспрямована діяльність керівників усіх рівнів, громадських інститутів щодо формування в особового складу високих громадянських, моральних і професійних якостей, мобілізації на успішне виконання оперативно-службових завдань, укріплення законності та зміцнення службової дисципліни.

Тому, можемо зазначити, що перелік форм діяльності Національної поліції у сфері забезпечення прав і свобод дитини в жодному разі не можна назвати повним, оскільки як законодавці, так і науковці мають перебувати у постійному пошуку нових, більш ефективних форм, які сприяють якісному покращенню захисту прав дитини в Україні.

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРИНЦИПУ ЄДНОСТІ СУДОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Принцип єдності закладений у законодавстві багатьох країн, в тому числі і України, він є ключовим для забезпечення єдності судової практики та порядку функціонування судів. Він допомагає забезпечити однаковий захист прав та інтересів громадян в рамках єдиного правового простору.

Згідно чинного законодавства, в Україні найвищим судовим органом у системі судів загальної юрисдикції є Верховний Суд України.

Хоча Конституція України прямо не відображає принципу єдності судової системи, він закріплюється в Законі України «Про судоустрій і статус судів» від 02.06.2016 № 1402-VIII.

Згідно цього Закону єдність системи судів загальної юрисдикції забезпечується: 1) єдиними засадами організації та діяльності судів; 2) єдиним статусом судів; 3) обов'язковістю для всіх судів правил судочинства, визначених законом; 4) єдністю судової практики; 5) обов'язковістю виконання на території України судових рішень; 6) єдиним порядком організаційного забезпечення діяльності судів; 7) фінансуванням судів виключно з Державного бюджету України; 8) вирішенням питань внутрішньої діяльності судів органами суддівського самоврядування.

Принцип єдності судової системи не обмежується лише статусом вищого суду та його повноваженнями, що підтверджується як науковими дослідженнями, так і прикладами з законодавства інших країн.

Судова система України складається з Конституційного Суду України та судів загальної юрисдикції, найвищим судовим органом серед яких є Верховний Суд України.

Виходячи з того, що Конституційний Суд України не належить до судів загальної юрисдикції, можна зробити висновок, що Конституційний Суд України має свою власну компетенцію, виключні повноваження якого забезпечують певну автономію в судовій системі України. Це повністю відповідає стандартам та вимогам, які існують у країнах Європи.

Очевидно, для України не є характерною абсолютна єдність судової системи, це підтверджує статус Конституційного Суду України. Проте це не означає послаблення ефективності судової системи, навпаки –

можливість участі Конституційного суду у вирішенні загальних питань сприяє більш ефективному функціонуванню судової системи.

Іншими словами, роль Конституційного Суду не заважає функціонуванню судової системи в цілому, а навпаки – сприяє забезпеченню її стійкості та ефективності.

Законодавство України передбачає, що і суди загальної юрисдикції, і Конституційний Суд України функціонують в постійній взаємодії з метою забезпечення захисту положень Основного Закону. Ця взаємодія має практичну спрямованість.

Це означає, що забезпечення єдності судової системи в полісистемній структурі полягає в розподілі компетенції між різними вищими органами судової влади та встановленні системи процесуальних взаємин між ними. В такому випадку, єдність судової системи не залежить від концентрації керівництва в одному центрі, а в забезпеченні стабільного судового захисту на основі чіткого розподілу компетенції між різними вищими судами.

Після одержання Україною незалежності, її судова система складалася з трьох елементів: Конституційний Суд, суди загальної юрисдикції та арбітражні суди. Проведення судових реформ змінили таку структуру судової системи, але ключовою засадою, на якій базується судова система й досі залишається принцип єдності.

Щоб досягнути межі дії принципу, є важливим визначення органів, які входять до складу судової системи. Законодавець зазначає, що органи, які не зазначені в Конституції України та відповідному законі, не вважаються частиною судової системи, навіть якщо вони використовують термін «суд» у своїй назві або виконують діяльність, що нагадує процедуру правосуддя. Наприклад, третейські суди, створені відповідно до Закону України «Про третейські суди» від 11.05.2004 № 1701-IV.

Для забезпечення єдності судової практики зазвичай відповідальність покладається на той судовий орган, який є найвищим згідно з законодавством.

У випадках, коли в державі є кілька вищих судів, кожен очолює відповідну юрисдикцію та забезпечує єдність судової практики нижчестоящих судів у своїй сфері впливу. Такі країни реалізують принцип єдності шляхом встановлення спільних правил для формування та функціонування судів у всіх суб'єктів федерації та на всіх рівнях юрисдикції, а також їх взаємодії між собою.

Судова система є невід'ємною складовою державного механізму, а її успішне функціонування є так само важливим, як і стабільна робота інших державних інститутів, таких як парламент або уряд.

ОСНОВНІ ЗАСАДИ КІБЕРБЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

На сьогоднішній день провідні держави світу та суспільство в цілому все більшою мірою покладаються і, відповідно, залежать від безперешкодного функціонування п'ятого простору – кіберпростору, під яким пропонується розглядати сукупність взаємопов'язаних інформаційних ресурсів, програмного забезпечення, баз та банків даних. Кожна з систем повинна бути захищена своїм функціоналом для того щоб суспільні, державні, конфіденційні дані не були втрачені або викрадені, для цього виникло поняття «кібербезпека».

Кібербезпека – це стан систем, за якого нейтралізуються загрози доступності, цілісності або конфіденційності даних, що циркулюють в інформаційних системах.

Згідно іноземних рейтингів Україна займає провідні місця на арені цифровізації, що підвищує вплив загроз на внутрішню кібербезпеку держави та повинна розвивати цю систему задля збереження економіки, уникнення пропаганди, шантажу та шахрайства. Згідно Указу Президента України №447/2021:Загрозами та викликами для України у сфері кібербезпеки є:агресія Російської Федерації проти України у кіберпросторі.

Держава-агресор кожного дня та кожної години намагається створити загрозу кібербезпеці України для того щоб вплинути на громадян країни завдяки пропаганді, дискредитації української армії, зневаження країн НАТО та ЄС. Ця загроза є самою провідною на даний час у сфері забезпечення безпеки інформаційного простору України. Кібербезпека України залишається непокорною завдяки роботі спеціалістів які стоять на захисті нашої державності.

Це активне використання кіберзасобів у міжнародній конкуренції щоб отримувати конфіденційні файли держави; змагальний характер розвитку засобів кібербезпеки в умовах швидких прогресуючих змін інформаційно-комунікаційних технологій, зокрема хмарних та квантових обчислень, 5G-мереж, великих даних, Інтернету речей, штучного інтелекту тощо; мілітаризація кіберпростору та розвиток кіберзброї, що дає можливість приховано проводити кібератаки для підтримки бойових дій і розвідувально-підривної діяльності у кіберпросторі; вплив пандемії COVID-19 на економічну діяльність та соціальну поведінку, що спричинив стрімку трансформацію і

організацію значного сегмента суспільних відносин у дистанційному режимі з широким використанням електронних сервісів та інформаційно-комунікаційних систем; упровадження нових технологій, цифрових послуг та механізмів електронної взаємодії громадян з державою, що здійснюється безсистемно в частині заходів з кібербезпеки та без належної оцінки ризиків. Причиною став розвиток програмного забезпечення та вірусів які наразі можуть дуже сильно вразити державу та зупинити розвиток у тій чи іншій сфері. кіберзлочинність, яка завдає шкоди інформаційним ресурсам, суспільним процесам, особисто громадянам, знижує довіру суспільства до інформаційних технологій та призводить до значних матеріальних втрат. Кіберзлочини стають популярнішими з кожним роком через появу нових закритих сайтів та доменів на яких можуть торгувати забороненими препаратами, людьми, втраченими речима та даними людей.

Україна розбудовуватиме національну систему кібербезпеки, ґрунтуючись на: розумінні та постійному аналізі глобальних трендів кібербезпекового середовища, неухильному захисті національних інтересів України у сфері кібербезпеки. Це означає повну переробку системи на зразок західних аналогів та самосійного виготовлення допоміжного програмного забезпечення. Для цього країна починає вже зараз розвивати міжнародну інтеграцію та співробітництво у сфері цифровізації; втручання заходів з перегляду та уточнення повноважень і відповідальності суб'єктів забезпечення кібербезпеки держави; удосконалення законодавства у сфері кібербезпеки та оперативності дій щодо його актуалізації відповідно до безпекових умов, що змінюються; пріоритетності економічного і соціального розвитку суспільства; балансу забезпечення потреб держави і прав громадян, дотриманні законності, повазі до основоположних цінностей, прав людини і громадянина які закріплені Конституцією та іншими нормативно-правовими актами; впровадженні сучасних принципів, методів, систем, підходів та механізмів публічного управління у сфері кібербезпеки; виявленні нових загроз та способів уникнення небезпеки у сфері кіберзабезпечення.

Задля подальшого розвитку виходить на ринок Європи та інший країн які готові в подальшому розвивати пліч-о-пліч кібербезпеку та цифровізацію навколо всієї планети. Вже зараз Україна передає свої технології іншим країнам та вивчає нові сфери у розвитку безпеки цим самим даних.

Проблема ефективного забезпечення кібербезпеки потребує комплексного вирішення і вимагає скоординованих дій на національному, регіональному та міжнародному рівнях для запобігання, підготовки, реагування та відновлення інцидентів з боку органів влади, приватного сектора і громадянського суспільства.

УДК 340.131(045)

Баєва Л.В.¹, Осовська Д.Д.²

¹канд. юр. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

²студ. гр. Ю-119 НУ «Запорізька політехніка»

МИТНЕ ПРАВО УКРАЇНИ ЯК КОМПЛЕКСНА ГАЛУЗЬ ПРАВА

Митне право – відносно нова молода наука, тому хоча митна справа існує з давніх часів, її правовий аспект мало досліджений та недостатньо розроблений.

Без митного права є неможливим створення нормально функціонуючого митного механізму, в основу якого покладено систему виконавчої влади в особі митних органів. Зі становленням України як незалежної держави врегулювання митної справи стало одним із перших та пріоритетних завдань України. Законодавство України про митну справу є відносно молодим і розвивається з урахуванням національних традицій та правової системи, а також міжнародного законодавства з питань митної справи.

В науці поняття митного права виводиться із загальнотеоретичних підходів до права як галузі, науки та навчальної дисципліни. Митне право як наука – система поглядів, теорій та уявлень про урегульовані митним законодавством відносини. Як навчальна дисципліна митне право – сукупність необхідних знань та вмій для тих, хто його вивчає. Як самостійна галузь права, митне право являє собою систему правових норм, що регулюють суспільні відносини у галузі митної справи.

Як і будь-яка інша галузь права, митне право має власний предмет і метод правового регулювання, внутрішню будову і джерела. Загалом митне право регулює комплекс однорідних суспільних відносин, пов'язаних з переміщенням товарів і транспортних засобів через митний кордон, установленням державою певного митного режиму, стягненням митних платежів, митним оформленням, митним контролем і іншими заходами реалізації митної політики. Митне право має як свою сферу регулювання, так і своє законодавство, зокрема, основними є Конституція України, Митний кодекс України від 13.03.2012, Закон України «Про Митний тариф України» від 19.10.2022, «Про зовнішньоекономічну діяльність» від 16.04.1991 та ін. До підзаконних нормативно-правових актів належать Укази Президента України, постанови Кабінету Міністрів України. Джерелами митного права також є міжнародні угоди з питань митної справи, до яких приєдналась Україна у встановленому порядку.

Метод правового регулювання є також необхідною ознакою, що поряд із предметом правового регулювання кладе в основу поділу й групування норм по галузях. За характером владних повноважень методи можна поділити на імперативний і диспозитивний.

Імперативний метод – це метод владних приписів і заборон. Особа, що переміщує товари або транспортні засоби через митний кордон обов'язково вступає в певні відносини з державними (в першу чергу митними) органами, які контролюють дотримання ним встановлених правил поведінки у цій сфері.

Диспозитивний – це метод дозволу, застосовується у цивільному праві. У галузі митного права використовується лише у тих випадках коли поведінка суб'єктів регламентується цивільно-правовими нормами.

В митному праві діють і норми міжнародного права. Найбільш тісний зв'язок митне право має з такими галузями права: конституційним, адміністративним, фінансовим, цивільним.

Враховуючи те, що митне право переслідує публічно-правові інтереси, основи державних відносин, які становлять предмет конституційного права, є фундаментом для усього митного механізму. Конституційні положення, які містяться у нормах, що стосуються митної справи, знаходять своє подальше втілення у нормах митного права.

Як і адміністративному праву, митному праву притаманний імперативний метод регулювання. Крім того, порушення митних правил є різновидом адміністративних правопорушень, саме тому, здійснюючи правоохоронну діяльність, працівники митних органів звертаються до норм Кодексу України про адміністративні правопорушення.

Митні органи є суб'єктами фінансової діяльності держави, що знаходить своє вираження у формуванні доходної частини державного бюджету. Доходи від зовнішньоторговельної діяльності – вагома частина казни України. Фінансово-правові аспекти митного законодавства полягають у використанні положень, встановлених в нормах джерел фінансового права – Податкового і Бюджетного кодексів України, інших законодавчих актів.

У сфері митної справи суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності використовують і норми цивільного законодавства. Договори про надання послуг, про перевезення вантажів, про зберігання товару, заставні зобов'язання – усе це сфера регулювання цивільного права. Митне законодавство містить банкетні норми, у яких містяться посилення на цивільно-правові норми.

Отже, найбільш вірогідною можна вважати позицію, яка підкреслює комплексність галузі митного права. З цього випливає, що митне право – це комплексна галузь права, що представляє собою систему правових норм різної галузевої належності, які встановлюються або санкціонуються державою й призначені для регулювання суспільних відносин, що складаються в процесі і з приводу переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон України.

УДК 340.131(045)

Баєва Л.В.¹, Репій Т.Г.²

¹ канд. юр. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. Ю-311 НУ «Запорізька політехніка»

ГРОМАДСЬКА ЕКСПЕРТИЗА У ЗДІЙСНЕННІ ГРОМАДСЬКОГО КОНТРОЛЮ

Побудова в Україні демократичної, правової держави вимагає подальшого реформування правової системи, запровадження надійних гарантій дотримання прав і свобод громадян, закріплених Конституцією України. Створюючи міцну, потужну, ефективну державу, не слід забувати про її основне призначення – надійно захищати інтереси та права людини. Для цього необхідно сформувати відповідний механізм, який створював би умови для реалізації та захисту цих прав, сприяв подальшому їх здійсненню. Складовими елементами такого механізму є «нормативно закріплена система гарантій, до яких ми відносимо ... цивільний контроль за діяльністю правоохоронних органів»

Громадська експертиза діяльності органів виконавчої влади є складовою механізму демократичного управління державою, який передбачає проведення інститутами громадянського суспільства оцінки діяльності органів виконавчої влади, ефективності прийняття і виконання такими органами рішень, підготовку пропозицій щодо розв'язання суспільно значущих проблем для їх урахування органами виконавчої влади у своїй роботі.

Основними завданнями громадської експертизи є: виявлення положень нормативно-правових актів і проектів нормативно-правових актів, що не відповідають інтересам особи, суспільства, держави; оцінка соціальних, економічних та інших наслідків ухвалених рішень суб'єктами владних повноважень або проектів нормативно-правових актів, а також їх реалізації; розробка експертних пропозицій та рекомендацій.

Громадська експертна діяльність оснований на принципах: доцільність; гласність, компетентність; правомірність; незалежність учасників; рівний доступ, об'єктивність та обґрунтованість експертних висновків; відповідальність за достовірність і повноту аналізу.

Громадська експертиза може бути проведена за чотири основні етапи: планування громадської експертизи; проведення громадської експертизи; формування експертних пропозицій та розгляд результатів громадської експертизи органом влади; контроль за врахуванням результатів громадської експертизи.

Кожен з етапів містить власний внутрішній поділ на складники, що лише за умови послідовної реалізації можуть забезпечити результат громадської експертизи (визначення суб'єкта, діяльність якого викликає публічний інтерес; визначення мети громадської експертизи; інформування органу виконавчої влади про намір провести громадську експертизу; визначення предмета, методів, завдань громадської експертизи, джерел інформації, складання програми; формування експертної комісії; збір необхідних матеріалів експертизи; дослідження матеріалів експертами; формування експертного висновку; розгляд експертних висновків посадовими особами органу виконавчої влади; урахування результатів громадської експертизи та контроль громадськості за їх урахуванням).

Громадська експертиза є механізмом громадської експертної діяльності з аналізу й оцінки впливу нормативних та інших управлінських рішень влади всіх рівнів на умови життя й реалізацію прав та законних інтересів громадян і конкретних соціальних груп.

Громадська експертиза дає можливість інститутам громадянського суспільства не тільки оцінити діяльність органу влади, але й вплинути на його політику або її виконання. Тепер органи виконавчої влади зобов'язані розглядати висновки громадської експертизи за участю авторів та враховувати результати експертизи в своїй діяльності.

Також варто відзначити що громадська експертиза є дуже корисним і потрібним ресурсом для самих органів виконавчої влади. Адже вони безкоштовно отримують зовнішній аудит своєї діяльності та цінні рекомендації щодо очікувань соціальних груп, пріоритетів політики, бажаних заходів для її реалізації і т.д. Органи влади отримують додатковий консультативний ресурс а також волонтерів в особі представників інститутів громадянського суспільства. Все це потенційно має призвести до покращення якості управлінських рішень, вироблення політики зорієнтованої на потреби громадян, ефективного використання державних ресурсів та громадської підтримки урядової політики. Саме тому механізм громадської експертизи є обов'язковим

елементом правової, демократичної держави з розвиненим громадянським суспільством.

Можна говорити про те, що у сучасній Україні громадськість здобуває процедурні можливості впливати на процес прийняття рішень у діяльності правоохоронних органів, що підтверджується наявністю низки правових норм і формуванням практики їх застосування.

Тому проблему контролю громадянського суспільства над діяльністю правоохоронних органів, в тому числі й за допомогою громадської експертизи, можна поділити на дві складові. Першою складовою є законодавче оформлення можливостей контролю. Другою складовою – готовність до подібної діяльності інститутів громадянського суспільства, які мають використовувати законодавчі можливості.

УДК 340.131(045)

Баєва Л.В.¹, Філоненко Д.Д.²

¹канд. юр. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. Ю-311 НУ «Запорізька політехніка»

ЕФЕКТИВНІСТЬ ПРОКУРОРСЬКОГО НАГЛЯДУ

Прокурорський нагляд являє собою одну з форм реалізації повноважень прокурором, яка в адміністративно-правовому аспекті є особливим видом публічно-службової діяльності. Нині в Україні триває процес реформування органів прокуратури, зокрема, в контексті наближення їхньої діяльності до європейських стандартів, що стосується і зміни обсягів прокурорського нагляду. Однак, зважаючи на швидкоплинність новацій у сфері реформування органів прокуратури з метою забезпечення відповідності їхнього статусу європейським стандартам та їх постійну модернізацію, проблема співвідношення української практики здійснення прокурорського нагляду з європейськими стандартами все ще актуальна, як і потреба аналізу необхідності адаптації українського законодавства у цій сфері до міжнародних стандартів.

Як відомо, Україна проводить низку реформ, що стосуються євроінтеграції, які впливають, зокрема, і на розвиток інституту прокуратури. Так, однією з основних причин прийняття у 2014 році нового Закону України «Про прокуратуру» була невідповідність інституту прокуратури стандартам Ради Європи, особливо його ролі та функцій щодо здійснення загального нагляду за додержанням законності.

Новий закон повністю усунув таку невідповідність статусу органів прокуратури у сфері здійснення прокурорського нагляду європейським стандартам, що підтверджується Висновком Європейської комісії «За демократію через право», Директорату з прав людини та Генерального директорату з прав людини та верховенства права щодо проекту Закону України «Про прокуратуру», у якому стверджується, що виключення функції загального нагляду з переліку функцій управління прокуратури є втіленням досить значного прогресу у виконанні вимог стандартів Ради Європи. Натепер, незважаючи на певне попере

В юридичній науці існує чимало підходів до розуміння поняття ефективності. Спершу термін «ефективність» ототожнювали повністю або частково з оптимальністю і дієвістю правових приписів.

Визначення ефективності захисту прокурором прав і свобод дітей поза межами кримінального провадження, досягнення мети та поставлених завдань, що не завдає шкоди іншим цінностям, тобто своєрідний баланс між способами і засобами процесу отримання позитивних наслідків та самих цих наслідків.

Вбачається, що ефективність діяльності прокурора – це визначений з позиції оптимальності ступінь досягнення прокурорами цілей, поставлених перед ними у законі й інших нормативних актах, із найменшими можливими у цих умовах витратами.

Основним критерієм оцінювання діяльності прокуратури наразі залишається статистична звітність про роботу органів прокуратури (система показників); відсутність законодавчої бази в частині нормативно-правової регламентації оцінювання діяльності прокуратури, встановлення відповідних критеріїв; недостатність правових механізмів забезпечення оцінювання діяльності прокуратури (проведення оцінювання, досягнення високого рівня об'єктивності, визначення суб'єктів оцінювання тощо); необхідність деталізації й уточнення мети, цілей і завдань діяльності прокуратури; нечіткість теоретико-правового розмежування понять «результативність», «якість» та «ефективність» діяльності прокуратури; складність оцінювання діяльності прокуратури через те, що її функціонування є різноплановим, а це вимагає індивідуального вироблення критеріїв оцінювання за кожним напрямом її діяльності; відсутність конкретних методик оцінювання діяльності прокуратури та загальний характер вказівок, які неможливо застосувати у практичній роботі; труднощі у виборі інституційної та функціональної моделей прокуратури у процесі її реформування, що забезпечило б найвищу ефективність діяльності прокурорської системи в новітніх умовах державно-правової дійсності.

Для коректного розмежування суб'єктів оцінювання діяльності прокурора щодо захисту прав і свобод дітей поза межами кримінального провадження доцільно звернути увагу на види такого оцінювання: самооцінювання; внутрішньо системне оцінювання; зовнішньо системне оцінювання. Самооцінювання – це вид оцінки, що проводиться керівниками прокуратур відповідного рівня щодо ефективності діяльності очолюваної прокуратури або конкретним працівником прокуратури – результатів власної праці.

Отже, суб'єктами самооцінки є прокурори, що здійснюють безпосередній захист прав і свобод дітей поза межами кримінального провадження, та їх керівники, які організують діяльність на цьому напрямі.

Підсумовуючи викладене, слід зауважити, що оцінка ефективності роботи прокурора вимагає ґрунтовних теоретичних знань предмета оцінювання та методики його проведення. Оцінювання діяльності прокурора щодо захисту прав і свобод дітей поза межами кримінального провадження хоч і ґрунтується на загальній теорії оцінки роботи в органах прокуратури, – має власну систему показників і критеріїв ефективності.

УДК 342.9; 352

Баєва Л.В.¹, Школа Я.О.²

¹ канд. юр. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. Ю-311 НУ «Запорізька політехніка»

ІНФОРМАЦІЙНИЙ КОНТРОЛЬ В ОРГАНАХ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

На сьогоднішній день однією із найважливіших сфер державного контролю є інформаційна сфера, адже саме завдяки інформації держава може відслідковувати та вчасно реагувати на ті чи інші події в країні. В той же час держава покладає певну кількість функції саме на національну поліцію для найкращої взаємодії з відповідною ситуацією.

Однією з таких найважливіших сфер на сьогодні можна визнати сферу інформаційних відносин. Поняття інформаційних правовідносин не може бути з'ясоване достатньо чітко без розуміння понять «відносини», «суспільні відносини» та їх зв'язку, без з'ясування місця правовідносин в існуючих класифікаціях суспільних відносин і розуміння самого поняття «правовідношення», які надає нам сучасний розвиток теорії права. Тільки на цьому загальнотеоретичному підґрунті можна визначити поняття «інформаційних правовідносин» і з'ясувати їх

місце в системі сучасних цивільних правовідносин, врахувавши концептуальні положення інформаційних правовідносин.

Інформаційні правовідносини виникають, змінюються і припиняються в інформаційній сфері, будучи врегульованими інформаційно-правовими нормами.

Сфера інформаційних правовідносин врегульована ЗУ «Про інформацію», відповідно у даному акті визначається поняття інформації – це будь-які відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді.

Ст. 25 ЗУ «Про Національну поліцію України» визначає повноваження поліції у сфері інформаційного контролю, а саме: поліція здійснює інформаційно-аналітичну діяльність виключно для реалізації своїх повноважень, визначених законом; поліція в рамках інформаційно-аналітичної діяльності; поліція може створювати власні реєстри та бази даних, необхідні для забезпечення щоденної діяльності органів (закладів, установ) поліції у сфері трудових, фінансових, управлінських відносин, відносин документообігу, а також бази даних, що формуються в процесі здійснення оперативно-розшукової діяльності відповідно до закону, та інформаційно-аналітичні системи (у тому числі міжвідомчі), необхідні для виконання покладених на неї повноважень; діяльність поліції, пов'язана із захистом і обробкою персональних даних, здійснюється на підставах, визначених Конституцією України, Законом України «Про захист персональних даних», іншими законами України.

Відповідно до ст. 26 ЗУ «Про Національну поліцію України» поліція засобами інформаційно-комунікаційної системи наповнює та підтримує в актуальному стані реєстри та бази (банки) даних, що входять до єдиної інформаційної системи Міністерства внутрішніх справ України, стосовно: осіб, щодо яких поліцейські здійснюють профілактичну роботу; виявлених кримінальних та адміністративних правопорушень, осіб, які їх учинили, руху кримінальних проваджень; обвинувачених, обвинувальний акт щодо яких направлено до суду; розшуку підозрюваних, обвинувачених (підсудних) осіб, які ухиляються від відбування покарання або вироку суду; розшуку осіб, зниклих безвісти; установлення особи невідомого трупів та людей, які не можуть надати про себе будь-яку інформацію у зв'язку з хворобою або неповнолітнім віком; зареєстрованих в органах внутрішніх справ і поліції кримінальних або адміністративних правопорушень, подій, які загрожують особистій чи публічній безпеці, надзвичайних ситуацій; осіб, стосовно яких поліцією застосовано адміністративне затримання, затримання в порядку, передбаченому Кримінальним процесуальним кодексом України, або інше законне затримання; осіб, підданих

адміністративному арешту, домашньому арешту; осіб, яким повідомлено про підозру в учиненні кримінального правопорушення; осіб, які скоїли адміністративні правопорушення, провадження у справах за якими здійснюється поліцією; тощо.

Також ст. 28 ЗУ «Про Національну поліцію України» визначає відповідальність за протиправне використання інформаційних ресурсів: поліція вживає всіх заходів для недопущення будь-яких порушень прав і свобод людини, пов'язаних з обробкою інформації; поліцейські та особи, які відповідно до цього Закону мають доступ до інформаційних ресурсів єдиної інформаційної системи Міністерства внутрішніх справ України та інших інформаційно-комунікаційних систем (інформаційних ресурсів), несуть персональну дисциплінарну, адміністративну та кримінальну відповідальність за вчинені ними діяння, що призвели до порушень прав і свобод людини, пов'язаних з обробкою інформації.

Міністерство внутрішніх справ України у межах компетенції здійснює контроль за дотриманням вимог законів та інших нормативно-правових актів під час формування та користування поліцейськими інформаційними реєстрами та базами (банками) даних.

Інформаційний контроль органів національної поліції слугує захистом інформаційних прав та інтересів громадян а також пов'язаний з оперативно розшуковою діяльністю. Під час виконання функції у сфері інформаційного контролю національна поліція повинна дотримуватися приписів чинного законодавства.

УДК 349.2

Безсонов Ю.К.¹, Смолярова М.Л.²

¹ студ. гр. Ю-110 НУ «Запорізька політехніка»

² канд. юр. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

КОНТРАКТ ЯК ОСОБЛИВА ФОРМА ТРУДОВОГО ДОГОВОРУ

Інститут трудових контрактів у наш час набуває особливої актуальності та вимагає ретельного дослідження. В Україні контрактна форма працевлаштування отримала широке застосування в бізнесі, особливо в сфері ІТ та телекомунікації. Така форма працевлаштування передбачає інші права та обов'язки для сторін трудового контракту порівняно з традиційним трудовим договором. Проте, у практиці виникає низка питань щодо правового положення трудового контракту, його відмінностей від інших форм трудових договорів, а також недоліків та переваг у трудових правовідносинах. Необхідно визначити

чіткі критерії використання трудових контрактів та розглянути правові аспекти, що пов'язані з їх застосуванням.

Почнемо з визначення самого терміну «контракт». Кодекс законів про працю України наводить таке визначення: «Особливою формою трудового договору є контракт, в якому строк його дії, права, обов'язки і відповідальність сторін (в тому числі матеріальна), умови матеріального забезпечення та організації праці працівника, умови розірвання договору, в тому числі дострокового, можуть встановлюватися угодою сторін». Крім того, укладання та зміна умов контракту регулюються Кодексом законів про працю України та іншими нормативно-правовими актами. Контракт може бути укладений лише з особами, які мають відповідну кваліфікацію та досвід роботи відповідно до вимог контракту. Зміна умов контракту може бути проведена за згодою сторін, якщо це не суперечить законодавству. Особливості прав та обов'язків сторін трудового контракту полягають у відсутності встановленого державою розміру оплати праці, відсутності пенсійного забезпечення та інших соціальних гарантій, які надаються працівникам на основі трудового договору. З іншого боку, контракт може бути вигідним для працівника, якщо передбачає високу оплату праці та можливість заробляти за результатами роботи.

Відмінності контракту від трудового договору полягають у: обов'язковості укладання в письмовій формі, тоді як трудовий договір може укладатися як в письмовій, так і в усній формі; прямо визначених законами України випадках, коли роботодавцю можна укласти з працівником контракт – трудовий договір таких суворих обмежень не має; строку укладання: контракт може бути лише тимчасовим, а трудовий договір може укладатися на певний строк, безстроково та на час виконання певної роботи; можливості зазначення у контракті інші обов'язки та права, які не передбачені чинним законодавством України (причому як для працівника, так і для роботодавця).

З теорією природи визначення, наведення особливостей та зіставлення контракту вирішено. Але практичний аспект, аналіз судової практики, показує, що у багатьох випадках контракт використовується як спосіб уникнення дотримання прав та гарантій, які надаються трудовим законодавством.

Один з прикладів судових справ, пов'язаних з використанням трудових контрактів, це справа № 826/2083/15, розглянута Київським апеляційним господарським судом 28 лютого 2017 року. У цій справі контракт був укладений з метою зменшення витрат на оподаткування заробітної плати, а також уникнення дотримання вимог трудового законодавства, зокрема щодо забезпечення безпеки працівників. Суд

визнав контракт недійсним, оскільки він був укладений з порушенням принципу добросовісності та не забезпечував права та інтереси працівника.

Отже, аналізуючи розглянуті вище аспекти, можна зробити висновок, що контракт - це особлива форма трудового договору, яка знайшла своє застосування в Україні з метою розвитку ринку праці та забезпечення більшої гнучкості в умовах зайнятості працівників. З одного боку, перевагами використання контрактів можуть бути: більша гнучкість в укладанні трудових відносин; зменшення витрат на зарплату та соціальний захист працівників для роботодавців; можливість залучення висококваліфікованих спеціалістів на певний період, що підвищує ефективність роботи. З іншого боку, серед недоліків можуть бути: відсутність стабільності в зайнятості працівника; зниження соціального захисту працівників; можливість зловживання роботодавцями в умовах нерівності сторін; невизначеність правового статусу працівника та відповідальності сторін за виконання умов контракту.

УДК 342.9

Болюта Н.А.¹, Купін А.П.²

¹ студ. гр. Ю-321 НУ «Запорізька політехніка»

² канд. юр. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

ЗАКОНОДАВЧЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Адміністративна відповідальність є результатом дії відповідної галузі законодавства – законодавства про адміністративну відповідальність, до якого входять: КупАП від 07.11.1984 р. (наразі діє в ред. Від 16.02.2010 р.); інші закони про адміністративні порушення (такі закони до включення у КупАП застосовуються безпосередньо); МКУ від 11.07.2002 р. (наразі діє в ред. Від 01.08.2009 р.);

КупАП є основним нормативним актом, який регламентує адміністративну відповідальність. Про це свідчать норми чинного законодавства, які:

- передбачають включення до КупАП інших законів про адміністративну відповідальність;
- встановлюють, що його положення поширюються й на адміністративні правопорушення, відповідальність за вчинення яких передбачена іншими законами.

Крім того, чинне законодавство містить значну кількість нормативних документів, якими встановлюються різноманітні правила і вимоги, за порушення котрих КупАП передбачає адміністративну відповідальність. Такі норми можна знайти у: Законах; Актах, затверджених КМУ; Актах, прийнятих органами виконавчої влади; Актах, прийнятих органами місцевого самоврядування.

Прикладами можуть слугувати наведені вище кодекси і закони; Правила дорожнього руху, що затверджені постановою КМУ від 10.10.2001 р. № 1306 (адміністративна відповідальність за їх порушення передбачена ст.ст. 121-129 та іншими КупАП); Тимчасові правила обігу в Україні побутових піротехнічних виробів, що затверджені наказом МВС № 1649 від 23.12.2003 р. (адміністративна відповідальність передбачена ст. 195-6 «Порушення порядку виробництва, зберігання, перевезення, торгівлі та використання піротехнічних засобів»).

Важливі положення щодо нормативного забезпечення відповідальності за адміністративні проступки наведено в ст. 8 КупАП «Чинність закону про відповідальність за адміністративні правопорушення». Вона встановлює, що притягнення до відповідальності здійснюється за нормами, які діють під час і за місцем вчинення правопорушення. Закони, які пом'якшують або скасовують відповідальність, мають зворотну силу (поширюються на правопорушення, вчинені до їх видання). Закони, які встановлюють або посилюють відповідальність, зворотної сили не мають. Провадження по проступках ведеться на підставі закону, що діє під час і за місцем розгляду справи.

Нормами, які містяться в окремих статтях, КупАП регламентує: відповідальність неповнолітніх (ст. 13); посадових осіб (ст. 14); військовослужбовців та інших осіб, на яких поширюється дія дисциплінарних статутів (ст. 15); іноземців і осіб без громадянства (ст. 16).

КупАП визначає обставини, що виключають адміністративну відповідальність (ст. 17), можливість передачі матеріалів про адміністративне правопорушення на розгляд громадської організації або трудового колективу (ст. 21), звільнення від адміністративної відповідальності при малозначності правопорушення (ст. 22).

Особлива увага приділяється питанням виявлення й усунення причин та умов, які сприяють адміністративним правопорушенням (ст. 6 «Запобігання адміністративним правопорушенням»), а також дотриманню законності у цій сфері (ст. 7 «Забезпечення законності при застосуванні заходів впливу за адміністративні правопорушення»). Зокрема, встановлені такі способи забезпечення законності, як

систематичний контроль з боку вищестоящих органів і посадових осіб, прокурорський нагляд, право оскарження тощо.

Наведене вище й аналіз чинного законодавства про адміністративні правопорушення дозволяє дійти висновку, що ознаками законодавчого забезпечення адміністративної відповідальності є:

притягнення до адміністративної відповідальності можливе лише в результаті вчинення адміністративного правопорушення;

адміністративна відповідальність полягає в застосуванні до винних адміністративних стягнень. У ст. 23 КупАП «Мета адміністративного стягнення» зазначено, що адміністративне стягнення є мірою відповідальності;

Отже, адміністративна відповідальність є одним із видів юридичної відповідальності. Під адміністративною відповідальністю розуміється застосування уповноваженим органом чи посадовою особою адміністративного стягнення до особи, яка вчинила правопорушення, що за своїм характером не тягне відповідно до чинного законодавства кримінальну відповідальність.

УДК 342.72/.73

Васильченко С.А.

студ. гр. Ю-111 НУ «Запорізька політехніка»

КОНСТИТУЦІЙНІ ПРАВА, СВОБОДИ ТА ОБОВ'ЯЗКИ ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА В ЕСТОНІЇ

Тема конституційних прав, свобод та обов'язків людини і громадянина в Естонії, інших європейських країнах потребує необхідного наукового дослідження в практичному аспекті. Це пов'язано зокрема з воєнно-політичними подіями в Україні 2022 року, що зумовили нагальну потребу у багатьох наших громадян виїхати за кордон. Зміна їх правового статусу, перш за все, новий стан із правами та свободами за межами своєї країни суттєво актуалізує цю проблему.

Відносно «прав і свобод», слід зазначити, що нерідко поруч з терміном «права людини» використовують термін «основні права», котрий позначає категорію прав, які не стосуються стану громадянства індивіда. Другий розділ Конституції Естонської Республіки визначає основні права, свободи та обов'язки [1]. Перераховані там положення рівною мірою поширюються як на громадян Естонії, так і на громадян іноземних держав та осіб без громадянства, що перебувають в Естонії, тобто і на українських переселенців, яких на кінець березня 2023 року в цій країні було 44400 [2].

Конституція Естонії містить кілька видів прав: особисті, політичні, соціально-економічні і культурні права. Досить чисельними є особисті права і свободи, які можна умовно розподілити на дві основні групи: права і свободи, що захищають людину від сваволі з боку інших осіб; права і свободи, що захищають людину від сваволі з боку держави. До першої групи конституційно закріплених прав та свобод належать: право на життя (ст.16); право на захист доброго ім'я (ст. 17); право на опір насильству, яким передбачено, що ніхто проти його волі не може бути підданий ні медичним, ні науковим експериментам (ст. 18); право на свободу самовираження (ст. 19); право на свободу та недоторканість особи (ст. 20); право на рівність всіх перед законом. Особливістю останньої норми є те, що вона передбачає покарання по закону навіть розпалювання ненависті, насильства і дискримінації між верствами суспільства (ст.12) [1, с.29].

Другу групу складають права та свободи, що захищають людину від сваволі з боку держави. Серед них слід відзначити право на відшкодування моральної та матеріальної шкоди, протиправно заподіяної йому ким би то не було (ст. 25), захист і недоторканість особистого та сімейного життя, коли державні установи, місцеве самоврядування та їх посадові особи не мають права втручатися в чийсь сімейну і приватне життя (ст. 26), недоторканість житла (ст. 33), право на недоторканість власності (ст. 32), одним з найважливіших особистих прав є вільний вибір місця проживання та перебування (ст.34), право на таємницю повідомлень (ст.43) тощо.

В Естонській Республіці активно йде боротьба з бідністю, що дозволяє громадянам мати право на допомогу з боку держави по старості, непрацездатності, втрати годувальника та бідності. Держава організовує професійне навчання і надає допомогу в працевлаштуванні особам, які перебувають у пошуку роботи (ст. 29). Відповідно до ідей «правової держави» і «правління права» держава не тільки зобов'язана дотримуватися своїх власних законів, але і не може допускати яких-небудь актів сваволі по відношенню до своїх громадян.

Особливістю конституційних прав, свобод та обов'язків в Естонії є те, що їх дія поширюються й на юридичних осіб настільки, наскільки це узгоджується з загальними цілями юридичних осіб та сутністю таких прав, свобод і обов'язків. Конституцією встановлені й гарантії дотримання та захисту зазначених прав та свобод: кожен має право на захист з боку держави і закону, Естонська держава також захищає своїх громадян в іноземних державах. Забезпечення прав і свобод в Естонії є обов'язком влади різних рівнів. Кожен може при розгляді своєї судової

справи вимагати визнання будь-якого відносного до цієї справи закону, іншого правового акта чи дії, що не відповідає Конституції.

Окрім прав та свобод громадяни, іноземці та особи без громадянства, що на законних підставах перебувають на території Естонії, мають конституційні обов'язки (ст.53–55). До таких обов'язків перед державою віднесено: дбайливе ставлення до життєвого та природного середовища та відшкодування збитку, нанесеного їм навколишньому середовищу; громадяни Естонії повинні бути вірними конституційному ладу та нести військову повинність; громадяни інших держав та особи без громадянства зобов'язані дотримуватися та поважати конституційний лад Естонії.

Таким чином, всі, хто на законних підставах перебуває на території Естонської Республіки має та може користуватись конституційно закріпленими та охоронюваними від свавілля інших осіб та держави правами та свободами, що не порушують інтереси індивіда. А також зазначені категорії осіб мають виконувати покладені на них обов'язки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Конституція (Основний закон) Естонської Республіки. *Бостан С.К. Конституції постсоціалістичних країн Європейського Союзу : хрестоматія.* Запоріжжя : НУ «Запорізька політехніка, 2019. С. 27–64.

2. Данні Верховного комісара ООН з прав біженців.
URL: <https://data.unhcr.org/f>

УДК 342.92

Гавриш С.О.¹, Смолярова М.Л.²

¹ студ. гр. Ю-119 НУ «Запорізька політехніка»

² канд. юр. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ЗДІЙСНЕННЯ МИТНОГО КОНТРОЛЮ В УКРАЇНІ

Здійснення митної політики не можливо без проведення митного контролю, що є особливим видом діяльності митних органів, у результаті якої забезпечується перевірка дотримання встановлених податковим і митним законодавством правил і зобов'язань, виявлення додаткових резервів збільшення митних надходжень до бюджету та забезпечення належного рівня дисципліни суб'єктами ЗЕД. Звісно, що контроль, який здійснюється відносно переміщуваних товарів через

митний кордон України наділений специфічними властивостями. Науковці стверджують, що йому притаманні риси фінансового контролю. Крім того, ними виокремлюються наступні види митного контролю: попередній, поточний та наступний контроль. Попередній контроль у митній справі направлений на виявлення і запобігання можливих правопорушень і настання негативних наслідків. Поточний контроль надає можливість забезпечити фінансову дисципліну. Але він відрізняється від інших видів контролю часом проведення, тобто здійснюється безпосередньо на етапі митного оформлення товарів і визначення обсягу податкових зобов'язань суб'єкта ЗЕД перед бюджетом. Наступний контроль, найбільш розповсюджений вид митного контролю у світовій фінансовій практиці. Тобто, за допомогою проведення митного контролю забезпечується економічна, фінансова безпека та національні інтереси держави.

При проведенні митного контролю використовуються ті форми митного контролю, які виступають достатніми для забезпечення дотримання норм митного законодавства. Цілком зрозуміло, що перевірка документів та відомостей, які подаються митним органам під час переміщення товарів, транспортних засобів комерційного призначення через митний кордон України, здійснюється візуально, із застосуванням інформаційних технологій (шляхом проведення формато-логічного контролю, контролю зіставлення, контролю із застосуванням системи управління ризиками) та в інші способи, які передбачені митним законодавством. Розглянемо кожен із них. Формато-логічний контроль розглядається як автоматизована перевірка правильності заповнення даних митних декларацій та повернення результатів перевірки; як перевірка митних декларацій та інших документів на достовірність та законність; включає здійснення статистичного, валютного контролю, контролю нарахованих митних платежів, контролю правильності застосування заходів нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності. Контроль зіставлення розглядається як автоматизоване порівняння даних, які містяться в митних деклараціях або інших документах, поданих для митного контролю або митного оформлення, з даними, які містяться в електронних копіях митних декларацій та інших документах, що надходять з митних та правоохоронних органів суміжних держав; в уніфікованих електронних дозвільних документах, що надходять з інших державних органів, інших електронних документах, пов'язаних з перевіркою достовірності даних, що перевіряються. Контроль із застосуванням системи управління ризиками передбачає оцінку ризику шляхом аналізу (у тому числі з використанням інформаційних технологій) поданих документів у конкретному випадку переміщення товарів, транспортних засобів комерційного призначення через митний

кордон України з метою обрання форм та обсягу митного контролю, достатніх для забезпечення додержання вимог законодавства України з питань митної справи.

Зрозуміло, що процес автоматизації митних процедур і застосування сучасних інформаційних технологій на митниці дозволяє спростити контроль при митному оформленні. Не зважаючи на досягнення певних успіхів у цій сфері, автоматизація митниці все ще не ідеальна. Багато митних процесів здійснюються на паперових документах, що не відповідає сучасному технічному прогресу і кращим світовим практикам.

Отже, організація та здійснення митного контролю потребує вдосконалення в умовах гармонізації митного законодавства зі стандартами ЄС, що сприятиме захисту прав учасників публічних правовідносин у цій сфері.

УДК 342.9

Дорошенко А.А.¹, Купін А.П.²

¹ студ. гр. Ю-311 НУ «Запорізька політехніка»

² канд. юр. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПОНЯТЬ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ ТА ГРОМАДСЬКОЇ БЕЗПЕКИ

Зміст громадського порядку складається з певної частини суспільних відносин, що утворилися в суспільстві, а також супутніх їх прояву умов та обставин. Громадський порядок – це складне соціальне явище, його забезпечення вимагає комплексного підходу.

Обов'язковим елементом громадського порядку є засоби регулювання суспільних відносин, що складають зміст громадського порядку: правові та інші соціальні норми, а саме: норми моралі, звичаї, релігійні норми, правила громадського співжиття. Завдяки ним встановлюються права та обов'язки учасників суспільних відносин, визначаються заборони на вчинення певних дій, а також можливість і порядок застосування санкцій.

Обов'язковим елементом громадського порядку є також визначення цілей суспільних відносин та їх регулювання. До загальних цілей громадського порядку належать:

забезпечення охорони життя, здоров'я, гідності, прав людини і громадянина;

забезпечення недоторканості власності;

підтримання необхідних умов нормальної діяльності організацій, підприємств, установ, посадових осіб і громадян.

В адміністративно-правовій науці громадський порядок має широке та вузьке значення.

Громадський порядок у широкому значенні – це вся система суспільних відносин, які склалися у суспільстві. Це система урегульованих правовими та іншими соціальними нормами суспільних відносин, які складають режим життєдіяльності в державі, забезпечують недоторканість життя, здоров'я та гідності громадян, власності та умов, що склалися для нормальної діяльності установ, організацій, підприємств, громадян, посадових осіб.

Громадський порядок у вузькому значенні - це морально-правовий стан суспільства, при якому компетентні органи виконавчої влади шляхом поліцейського нагляду забезпечують безпеку і правомірну поведінку громадян в громадських місцях, вільне використання ними своїх прав і свобод, а також упорядження громадських місць, яке сприяє трудовій діяльності та відпочинку громадян. Це не звужене поняття, а таке, що має об'ємний зміст і виступає у різних формах.

Громадський порядок у вузькому значенні має наступні ознаки: встановлюється в громадських місцях, які є різними за призначенням та терміном використання;

залежить від упорядкування громадських місць;

залежить від правомірної та моральної поведінки громадян;

громадський порядок – це морально-правовий стан суспільства, який характеризується ознаками міцності та стабільності.

Суб'єктами адміністративних правопорушень, що посягають на громадський порядок, є фізичні осудні особи, які на момент вчинення правопорушення досягли 16-річного віку. Такими особами можуть бути громадяни України, іноземні громадяни та особи без громадянства (за винятком осіб, що згідно з чинним законодавством користуються імунітетом від адміністративної юрисдикції України, питання про відповідальність яких вирішується дипломатичним шляхом).

Отже, громадський порядок – це обумовлена потребами суспільства система врегульованих правовими та іншими соціальними нормами система відносин, що складаються у громадських місцях в процесі спілкування людей, і яка має на меті забезпечення спокійної обстановки суспільного життя, нормальних умов для праці і відпочинку людей, для діяльності державних органів, а також підприємств, установ та організацій. Що стосується громадської безпеки, то під нею слід розуміти сукупність суспільних відносин, пов'язаних з попередженням чи усуненням різних за характером загроз для життя і здоров'я людей їх майна, які можуть виникнути внаслідок дій людей або негативного прояву джерел підвищеної небезпеки.

УДК 342.7

Ковальська А.С.¹, Саміло Г.О.²

¹ студ. гр. Ю-112 НУ «Запорізька політехніка»

² канд. юр. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Забезпечення прав і свобод людини є важливою функцією правової системи країни, однак у практиці можуть відбуватися випадки недодержання цих гарантій. В період воєнного часу це питання стає ще більш актуальним і потребує швидких вирішень.

Закон України «Про правовий режим воєнного стану» у статті першій зазначає, що воєнний стан - це особливий правовий режим, що вводить у Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності.

Для відвернення загрози збройної агресії та небезпеки державної діяльності України певним органам державної влади можуть надаватися необхідні повноваження, які можуть передбачати суттєві обмеження прав і свобод людини і громадянина, зокрема такі: примусове відчуження майна, що перебуває у приватній або комунальній власності, вилучати майно державних підприємств, державних господарських об'єднань для потреб держави в умовах правового режиму воєнного стану в установленому законом порядку та видавати про це відповідні документи встановленого зразка, запроваджувати у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України, комендантську годину (заборону перебування у певний період доби на вулицях та в інших громадських місцях без спеціально виданих перепусток і посвідчень), а також встановлювати спеціальний режим світломаскування, встановлювати у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України, особливий режим в'їзду і виїзду, обмежувати свободу пересування громадян, іноземців та осіб без громадянства, а також рух транспортних засобів.

Розглядаючи теоретичні аспекти обмежень прав людини, Ю. О. Фігель зазначає, що обмеження являють собою певні юридичні та фактичні наслідки у вигляді «некомфортних» умов для реалізації правових інтересів відповідних фізичних та/чи юридичних осіб, права і свободи яких обмежуються, з одночасним задоволенням певних законних інтересів суб'єкта владних повноважень, який запровадив ці обмеження, або інтересів третьої особи, що зацікавлена у введенні таких обмежень. Тобто, ми можемо сказати, що саме додержанням та

захистом прав і свобод людини визначається необхідність у створенні певних обмежень. Однак треба зауважити, що слід ретельно аналізувати законодавство щодо обмежень прав і свобод людини, а особливо перевіряти доцільність підстав для запровадження таких законів.

Доцільність тих чи інших проваджень має бути чітко обґрунтована, адже є тонка грань між необхідними обмеженнями та такими, які влада будь-якої держави може використовувати у своїх цілях. Це є одним з аспектів, на який варто звертати увагу особам, на яких поширюється дія надзвичайного режиму, а саме воєнного стану

Конституція України в статті 27 зазначає, що кожна людина має невід'ємне право на життя, а обов'язок держави – захищати життя людини (конституція України). Але очевидно, що під час будь-якого воєнного конфлікту життя та здоров'я людини знаходяться у небезпеці. Законодавство України досить чітко обумовлює механізми забезпечення прав і свобод людини під час воєнного стану.

Потрібно мати на увазі, що створювати необхідні умови безпеки є найголовнішим завданням самої людини в умовах воєнного стану. Запобігати злочинам, активно співпрацювати з правоохоронними органами для пришвидшення розкриття справ, захищати власне рухоме та нерухоме майно, власні честь і гідність, за можливості надавати допомогу громадянам, що її потребують, та насамперед, додержуватись базових правил збереження власного життя здоров'я – це найголовніша складова збереження населення країни в умовах воєнного стану.

Для виконання цієї мети існують такі практичні механізми самозахисту від як звернення до органів влади (зокрема, гарячі лінії уряду), правозахисних організацій, представників міжнародних організацій, тощо.

За для створення необхідних умов забезпечення прав і свобод людини і громадянина в умовах воєнного стану з боку держави, є доцільним підвищення контролю за діяльністю виконавчої та судової влади, забезпечення просвітницької діяльності спрямованої на підвищення рівню правової освіченості громадян.

Таким чином, можемо зробити висновок, що в період дії воєнного стану можуть обмежуватися деякі конституційні права і свободи громадян. В цих умовах основне право кожної людини, а саме невід'ємне право на життя, є повністю незахищеним, тому кожна особа має дотримуватися певних правил та використовувати практичні механізми самозахисту. З боку держави є необхідним зосередження та використання всіх ресурсів для створення сприятливих умов для дотримання прав і свобод людини і громадянина.

УДК 342.9

Кравченко Б.С.¹, Купін А.П.²

¹ студ. гр. Ю-321 НУ «Запорізька політехніка»

² канд. юр. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА КЕРУВАННЯ ТРАНСПОРТНИМИ ЗАСОБАМИ АБО СУДНАМИ ОСОБАМИ, ЯКІ ПЕРЕБУВАЮТЬ У СТАНІ АЛКОГОЛЬНОГО, НАРКОТИЧНОГО ЧИ ІНШОГО СП'ЯНІННЯ АБО ПІД ВПЛИВОМ ЛІКАРСЬКИХ ПРЕПАРАТІВ, ЩО ЗНИЖУЮТЬ ЇХ УВАГУ ТА ШВИДКІСТЬ РЕАКЦІЇ

Відповідно до чинного в Україні законодавства, транспортні засоби (наприклад, легкові автомобілі) є джерелом підвищеної небезпеки, тому керування ними створює ризики для водіїв та оточуючих. Особливо це стосується пасажирських перевезень, де особисту відповідальність несе водій таксі чи маршрутки, не кажучи вже про рейсовий автобус. Безпека багатьох в його руках, кермо в його руках, тому вимоги закону щодо абсолютної тверезості чи свідомої свідомості таких водіїв досить високі, як і відповідальність за їх невиконання.

Прикладів притягнення нетверезих водіїв до відповідальності в судовому порядку досить багато: адміністративна, просто за факт керування в нетверезому стані, або кримінальна, якщо наслідки більш серйозні, особливо для інших осіб.

Кожен учасник дорожнього руху повинен знати, що згідно з п. 2.9 (а) Правил дорожнього руху України водієві забороняється керувати транспортним засобом у стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або перебування під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції.

Поліцейські, які мають підстави вважати, що водій транспортного засобу керує транспортним засобом у стані алкогольного сп'яніння, мають право зупинити такий транспортний засіб та перевірити водія на стан алкогольного чи наркотичного сп'яніння.

Відповідно до Інструкції від 09.11.2015 р. № 1452/735 про порядок виявлення у водіїв транспортних засобів ознак алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або під впливом лікарських засобів, що знижують увагу та швидкість реакції, ознаки визначення алкогольного сп'яніння. є: запах алкоголю з рота, порушення координації рухів, порушення мови, виражений тремор пальців рук, різка зміна кольору шкіри обличчя, неадекватна поведінка.

Основним законодавчим нормативно-правовим актом, що визначає порядок притягнення до відповідальності осіб, які керували ТЗ у стані сп'яніння, КУпАП. Окрім загальних статей, що регламентують порядок провадження в справах про адміністративні правопорушення, варто виділити норми, що визначають особливості проваджень у справах про адміністративні правопорушення, передбачені ст. 130 КУпАП, ст. 265-1, яка передбачає тимчасове вилучення посвідчення водія, ст. 265-2, якою регламентується порядок тимчасового затримання транспортних засобів, а також ст. 266, що встановлює підстави та порядок відсторонення осіб від керування транспортними засобами й огляд їх на стан алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або щодо перебування під впливом лікарських препаратів, що знижують їхню увагу і швидкість дії.

До підзаконних нормативно-правових актів, які регламентують порядок провадження в справах про адміністративні правопорушення, передбачених ст. 130 КУпАП, варто зарахувати інструкції з оформлення поліцейських матеріалів про адміністративні правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксовані не в автоматичному режимі, про порядок виявлення у водіїв транспортних засобів ознак алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або перебування під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу і швидкість реакції], а також Порядок направлення водіїв транспортних засобів для проведення огляду з метою виявлення стану алкогольного сп'яніння або перебування під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції, і проведення такого огляду.

Отже, виходячи з вищенаведеного, питання відповідальності за керуваннями транспортних засобів у стані сп'яніння регулюється тільки Кодексом України про адміністративні правопорушення. Законодавець посилив санкцію статті 130 КУпАП, але існують вагомні прогалини у законодавстві, чим самим дають змогу порушником уникати відповідальності.

В цілому, керування будь яким транспортним засобом у стані будь-якого сп'яніння дуже небезпечне, не тільки для самого горе водія, а й оточуючих. Водій несе повну відповідальність за навколишніх пасажирів або пішоходів. Законодавцям потрібно якомога більше контролювати водіїв які сідають за кермом на підпитку або дають іншим не тверезим особам сідати за кермо і наражати на небезпеку оточуючих. Дана тема дуже актуальна у наш час і підлягає постійному обговоренню і посиленню уваги з боку громадян.

УДК 342.5

Любарцева К.В.¹, Максакова Р.М.²

¹ студ. гр. Ю-111 НУ «Запорізька політехніка»

² д-р юр. наук, проф. НУ «Запорізька політехніка»

ПРОКУРАТУРА УКРАЇНИ: ДІЯЛЬНІСТЬ ПІД ЧАС ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ НА ТЕРИТОРІЮ УКРАЇНИ

Прокуратура України є однією з ключових інституцій, яка забезпечує дотримання законності та захист прав і свобод громадян під час повномасштабного вторгнення Російської Федерації на територію України.

Під час вторгнення Росії на Донбасі в 2014 році та анексії Криму, прокуратура України здійснювала і продовжує здійснювати діяльність з метою виявлення, розслідування та притягнення до відповідальності осіб, які порушили закони України, включаючи окремих представників російської влади та збройних формувань, які беруть участь у конфлікті.

Прокуратура також працює зі свідками та жертвами війни, забезпечуючи їх правову підтримку та захист, а також взаємодіє з міжнародними організаціями, щоб залучити їхню підтримку у роботі з питань захисту прав людини та міжнародного права. Станом на кінець 2022 року Офісом Генерального прокурора України зафіксовано 62 041 злочинів агресії та воєнних злочинів. Крім того, прокуратура України працює над запобіганням діяльності організованої злочинності на тимчасово окупованих територіях та забезпечує проведення належного розслідування злочинів, які сталися в цих районах. Загалом, прокуратура України продовжує здійснювати важливу роботу з метою захисту законності та прав людини під час повномасштабного вторгнення Росії на територію України.

Також, прокуратура України веде роботу зі збору та аналізу доказів щодо порушень прав людини на тимчасово окупованих територіях України. У рамках цієї роботи прокуратура співпрацює з міжнародними організаціями з прав людини, такими як Європейський суд з прав людини, з метою забезпечення захисту прав і свобод людини на тимчасово окупованих територіях.

Важливим напрямком роботи прокуратури є також запобігання корупції, в тому числі на тимчасово окупованих територіях. Прокуратура веде роботу з виявлення та притягнення до відповідальності осіб, які порушують закони та зловживають своїми посадовими повноваженнями.

Одним з найважливіших заходів стало створення спеціальної прокуратури АТО (антитерористичної операції) та ООС (операції об'єднаних сил) – це підрозділ прокуратури, який спеціалізується на розслідуванні злочинів, пов'язаних з військовими діями на Донбасі та в Криму.

З початку повномасштабної військової агресії Російської Федерації прокурори зафіксували 171 факт сексуального насильства. Міжнародний кримінальний суд здійснює розслідування трьох типів злочинів в Україні, для яких не потрібно, щоб Російська Федерація ратифікувала Римський статут МКС чи ухвалювати резолюції Радбезу ООН – це воєнні злочини, злочини проти людяності та злочин геноциду. Уповноважений Верховної Ради України з прав людини надає всю необхідну інформацію за запитом міжнародних експертів та інформує Офіс Генерального прокурора України про відомі факти таких злочинів. За результатом звернення Уповноваженого Офісом Генерального прокурора України було відкрито кримінальне провадження про захоплення і привласнення Товариством Червоного Хреста Російської Федерації рухомого і нерухомого майна Товариства Червоного Хреста України. Також було запроваджено механізми взаємодії прокуратури України з правоохоронними органами інших країн та міжнародними організаціями. Наприклад, прокуратура України здійснює співпрацю з Міжнародним кримінальним судом з метою забезпечення правосуддя відносно злочинів, які були скоєні під час воєнних дій в Україні.

Крім того, прокуратура України активно співпрацює з правозахисними організаціями та міжнародними експертами з метою забезпечення прав людини на тимчасово окупованих територіях. Зокрема, прокуратура України забезпечує проведення розслідувань щодо порушень прав людини на тимчасово окупованих територіях, зокрема, порушень свободи слова, права на справедливий суд, свободи зібрань та інших.

УДК 342.92

Мельник О.О.¹, Смолярова М.Л.²

¹ студ. гр. Ю-119 НУ «Запорізька політехніка»

² канд. юр. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

ПРОБЛЕМИ РЕФОРМУВАННЯ МИТНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ В ПЕРІОД ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Політичний курс України на шляху до євроінтеграції, передбачив певний всебічний процес входження до політичного, економічного та

соціального простору. На сучасному етапі реформування митної системи України виникає необхідність перегляду чинного законодавства у митній справі та удосконалення відповідних інститутів цієї системи. Тому процес реформування митного законодавства є ключовим завданням для України в період євроінтеграції. Але цей процес має свої перешкоди та проблеми.

Необхідно виділити основні проблеми, які гальмують проведення реформ у митній справі. Одна з основних проблем є проведення належного контролю за митними органами. Дійсно, не належне ставлення посадових осіб митних органів до своїх обов'язків призводить до певних порушень в митних процедурах та корупції, що завдає шкоди економіці та підриває довіру до влади з боку громадян. Іншою проблемою є зловживання правом митних органів на затримання товарів. Зрозуміло, що виникнення певних необґрунтованих затримок перевезення товарів через кордон призводить до порушення контрактних зобов'язань, що спричиняє збитки для бізнесу. Крім цього, є певні недоліки у розвитку інфраструктури та технологій митних процедур. Як приклад, сучасна електронна система митного декларування призводить до певних затримок і розбіжностей в документах.

Важливим аспектом реформування митного законодавства України до стандартів Європейського Союзу входять: удосконалення митної статистики, створення сприятливих умов для подальшого розвитку митного бізнесу та залучення інвестицій у митний сектор, а також забезпечення прозорості та відкритості діяльності митних органів. Всі ці проблеми вимагають певного комплексу підходів реформування митного законодавства України, включаючи посилення контролю за митними органами, впровадження нових технологій та підготовку кваліфікованих спеціалістів.

Важливо звернути увагу на те, що реформування митної сфери має відбутися в контексті загальної реформи боротьби з корупцією та державного управління. Це, на нашу думку, призведе до того, що потрібно буде реформувати не тільки законодавство, а впроваджувати нові принципи та підходи до організації державного управління, які б гарантували прозорість, відповідальність та ефективне виконання функцій держави. Для реформування законодавства потрібно також підвищувати співпрацю з міжнародними організаціями та країнами які є членами Європейського Союзу у сфері митної діяльності. Це дозволить розв'язати питання, щодо зниження торговельних бар'єрів та підвищить конкурентоспроможність економіки України.

Задля успішного реформування митної сфери в Україні необхідно врахувати геополітичні та економічні фактори. Україна має важливе геополітичне положення, яке може бути використаним для розвитку

транзитної митної інфраструктури та залучення інвестицій. Важливим кроком на шляху до реформування митної сфери стала ратифікація Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, це своєю чергою передбачає створення вільної зони торгівлі та глибоку інтеграцію України з європейським союзом. Але для досягнення результативності в сфері митної діяльності необхідно багато працювати, враховуючи особливості економічної та політичної системи.

Адаптація національного митного законодавства повинна відбуватися в контексті широкого розширення інтеграційних процесів до сфери європейських стандартів та практик. Крім того, в рамках реформування національного митного законодавства України до вимог стандартів Європейського Союзу, дозволить підвищити рівень боротьби з корупцією та незаконним переміщенням товарів через митний кордон. Відповідність митних процедур та систем ЄС дозволяє зменшити можливість корупційних схем та зловживань у митній сфері, що спричинить підвищенню рівня довіри до української митної служби.

Україна веде активну роботу щодо реформування національного законодавства, але повномасштабне вторгнення країни агресора призвело до введення воєнного стану, що спричинило сповільнення реформування митного законодавства України.

Узагальнюючи дану проблему можемо зазначити, що реформування митної сфери в Україні в період євроінтеграції є дуже складним і вимагає розв'язання численних проблем. Загалом успішне розв'язання цих проблем відкриває шлях для забезпечення ефективної митної політики, підтримки зовнішньої торгівлі та зменшення корупції в митній сфері, що своєю чергою є основоположною складовою успішної інтеграції України з Європейським Союзом. А отже, реформування українського законодавства до законодавства Європейського Союзу є багатогранним та складним процесом.

УДК 342.9

Мухін А.О.¹, Купін А.П.²

¹ студ. гр. Ю-311 НУ «Запорізька політехніка»

² канд. юр. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

АНАЛІЗ ІСНУЮЧИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ ФІКСАЦІЇ ПРАВОПОРУШЕНЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЇХ ФУНКЦІОНУВАННЯ

Для більше ефективної процедури притягнення до адмінстартивної відповідальності водіїв за порушення правил дорожнього руху, уряд розробив спеціальний Порядок функціонування системи фіксації

адміністративних правопорушень у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху в автоматичному режимі, затверджений Постановою Кабінетом Міністрів України № 833 від 10 листопада 2017 року, яким визначаються вимоги до функціонування системи фіксації адміністративних правопорушень у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху в автоматичному режимі.

Так, згідно вищевказаного порядку система фіксації адміністративних правопорушень у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху в автоматичному режимі (далі - система) - це взаємопов'язана сукупність технічних засобів (приладів контролю), програмних і апаратних засобів обробки отриманих за допомогою технічних засобів (приладів контролю) інформаційних файлів та метаданих, обміну з використанням електронних комунікаційних мереж інформацією, необхідною для реалізації організаційних і процесуальних заходів під час здійснення контролю за дотриманням Правил дорожнього руху його учасниками, що функціонує в єдиній інформаційній системі МВС (далі - єдина інформаційна система).

Посадові особи Національної поліції, уповноважені розглядати справи про адміністративні правопорушення у сфері безпеки дорожнього руху, зафіксовані в автоматичному режимі, використовують під час винесення постанов про накладення адміністративного стягнення інформаційні файли, які разом з винесеними постановами передаються до системи, для подальшого формування масиву даних Реєстру адміністративних правопорушень у сфері безпеки дорожнього руху.

Інформування учасників дорожнього руху про фіксацію (фотозйомку або відеозапис) фактів адміністративних правопорушень у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху стаціонарними технічними засобами (приладами контролю) здійснюється не пізніше початку роботи таких технічних засобів (приладів контролю) на визначених місцях (ділянках вулично-дорожньої мережі) шляхом встановлення відповідних дорожніх знаків на вулично-дорожній мережі, а також шляхом розміщення відповідних відомостей на офіційних веб-сайтах МВС та Національної поліції.

За допомогою системи фіксуються такі адміністративні правопорушення, як порушення Правил дорожнього руху за: перевищення встановлених обмежень швидкості руху транспортних засобів; проїзд на заборонний сигнал світлофора; порушення правил зупинки і стоянки; порушення правил руху і зупинки на смузі для маршрутних транспортних засобів; порушення встановленої для транспортних засобів заборони виїзду на смугу зустрічного руху; порушення правил руху через залізничний переїзд; порушення

встановленої для транспортних засобів заборони рухатися тротуарами чи пішохідними доріжками.

Варто зазначити, що на сьогоднішній день законодавством передбачено, що правопорушення у сфері безпеки на автомобільному транспорті мають бути зафіксовані належним чином, а саме: за допомогою комплексу технічних засобів автоматичного визначення вагових, габаритних та інших параметрів транспортного засобу з функціями фотозйомки та/або відеозапису, що функціонують згідно із законодавством про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах.

Інспектор з паркування згідно вимог ст. 14-2 КУпАП здійснює фотофіксацію обставин порушення правил паркування в режимі фотозйомки шляхом створення зображень транспортного засобу в момент вчинення правопорушення, на яких обов'язково має бути зафіксовано: дату порушення; місце розташування транспортного засобу та майданчика для платного паркування по відношенню до нерухомого об'єкта; географічні координати; час вчинення порушення.

Якщо більше детально розібратись що ж означає інформаційно-телекомунікаційна система, то законодавець не дає чіткий перелік таких систем. Він надає лише вимоги, які мають бути наявні при створенні такої системи згідно Положення «Про Реєстр інформаційних, телекомунікаційних та інформаційно-телекомунікаційних систем органів виконавчої влади, а також підприємств, установ і організацій, що належать до сфери їх управління» № 688 від 03 серпня 2005 року затвердженим Постановою Кабінету Міністрів України. В своїй роботі інспектори з паркування мають обов'язково користуватись лише сертифікованими засобами відео- та фото-фіксації, які мають свою захищену інформаційну систему, та відповідно мають Сертифікат якості, який це підтверджує.

УДК 340

Новікова К. М.

студ. гр. Юз-311 НУ «Запорізька політехніка»

СТЯГНЕННЯ АЛІМЕНТІВ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Одним із найбільш актуальних питань в умовах воєнного стану є забезпечення майнових прав дітей. Не зважаючи на те, що доходи великої кількості платників аліментів значно знизилися, проте діти потребують гідного рівня життя, що забезпечує їх повноцінний розвиток, навіть в умовах війни у державі. У цьому зв'язку,

законодавцем акцентовано увагу на тому, що дія воєнного стану в Україні жодним чином не звільняє платників аліментів від обов'язку утримувати дітей.

Головним способом забезпечення реалізації прав дітей на належний рівень матеріального утримання виступає судовий. Один із батьків чи законний представник, з яким постійно проживає дитина, наділений правом на звернення до суду із вимогою про стягнення аліментів. Доцільно звернути увагу на те, що у період воєнного стану у цілому судові процедури не зазнали змін, окрім питання територіальної підсудності. Так, на підставі розпорядження Голови Верховного Суду України було змінено правило територіальної підсудності для судів, юрисдикція яких поширюється на тимчасово окуповані регіони, а також області, в межах яких тривають активні бойові дії [3].

У відповідності до положень Цивільного процесуального кодексу України передбачено два основні способи звернення до суду з метою стягнення аліментів: у порядку наказного провадження, відповідно до якого подається заява про видачу судового наказу; у порядку позовного провадження, відповідно до якого до суду подається позовна заява [6].

Після запровадження на території України воєнного стану, внесено певні зміни до положень Закону України «Про виконавче провадження». Передбачено, що протягом дії періоду воєнного стану припиняється звернення на заробітну плату, пенсію, стипендію та інші доходи боржника. Проте, зазначені обмеження не поширюються на рішення про стягнення аліментів [2]. 1 квітня 2022 р. з цього питання було опубліковано офіційне роз'яснення, у якому розкрито особливості виконання аліментних зобов'язань у період дії воєнного стану. Акцентовано увагу на тому, що військові дії не є приводом для того, «щоб забути про сплату аліментів» [4].

У той же час, було внесено певні зміни в окремих аспектах виконання судових рішень, у тому числі й про стягнення аліментів. Так, заборонено відкривати виконавчі провадження та вживати заходи примусового виконання на територіях проведення активних бойових дій чи тих, що перебувають в окупації або оточенні у відповідності до переліку, затвердженого міністерством з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України, а також прилеглих до неї територій [1].

Актуальним питанням також на сьогодні визнається необхідність сплати аліментів військовослужбовцями та особами, які втратили роботи внаслідок війни. Так, утримання аліментів проводиться з усіх форм грошового забезпечення військовослужбовців, крім виплат, які є тимчасовими чи разовими. До того ж, на визначення суми аліментів впливає розмір заробітної плати, що зберігається за військовослужбовцями за основним місцем роботи.

Щодо безробітної категорії платників аліментів варто зауважити, що відсутність трудового доходу не є підставою для звільнення від виконання зобов'язань. У відповідності до ч. 2 ст. 195 Сімейного кодексу України, заборгованість за аліментами платника аліментів, який не працював на час виникнення заборгованості, визначається виходячи із середньої заробітної плати працівника для даної місцевості [5]. У випадку, якщо безробітна особа знаходиться на обліку в центрі зайнятості та отримує відповідні виплати по безробіттю, то з таких сум також можливо стягнути аліменти на дитину.

У зв'язку із вищевикладеним можливо зробити висновок, що навіть у період дії воєнного стану в Україні законодавцем забезпечується захист майнових інтересів дитини. Тобто, мова йде про неможливість звільнення платників аліментів від покладених на них зобов'язань. При цьому, зазнали змін певні процесуальні та виконавчі аспекти рішень про стягнення аліментів, а саме змінено правила територіальності та встановлено заборону на проведення виконавчих дій на територіях, які перебувають в тимчасовій окупації, оточено або на яких тривають активні бойові дії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Порядок та організація примусового виконання рішень судів та інших органів у період воєнного стану. Міністерство юстиції України. URL: <https://minjust.gov.ua/m/poryadok-ta-organizatsiya-primusovogo-vikonannya-rishen-sudiv-ta-inshih-organiv-u-period-voennogo-stanu>. (дата звернення: 13.12.2022).

2. Про виконавче провадження: Закон України № 1404-VIII від 02.06.2016 року. ВВР, 2016, № 30, ст.. 542.

3. Розпорядження про визначення територіальної підсудності справ. Верховний Суд. URL: https://supreme.court.gov.ua/supreme/gromadyanam/terutor_pidsudnist/. (дата звернення: 12.12.2022).

4. Роз'яснення Мініюсту щодо аліментних зобов'язань у період воєнного стану. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/rozyasnennya-minyustu-shchodo-alimentnih-zobovyzan-u-period-voyennogo-stanu>. (дата звернення: 13.12.2022).

5. Сімейний кодекс України: Закон України № 2947-III від 10.01.2002. ВВР, 2002, № 21-22, ст.. 135.

6. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України № 1618-IV від 18.03.2004 року. ВВР, 2004. № 40-41, 42, ст. 492.

УДК 342.8

Осадчий Т.В.¹, Максакова Р.М.²

¹ студ. гр. Ю-111 НУ «Запорізька політехніка»

² д-р юр. наук, проф. НУ «Запорізька політехніка»

ОБМЕЖЕННЯ ВИБОРЧИХ ПРАВ ЯК САНКЦІЯ ЗА ВЧИНЕННЯ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ОСНОВ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

З початком повномасштабного вторгнення військ Російської Федерації 24 лютого 2022 року, гостро актуалізувалося вчинення злочинів проти основ національної безпеки України, які мають безліч різноманітних форм. Не дивлячись на застосування жорстких кримінально-правових санкцій щодо осіб, винних у вчиненні подібних злочинів, їх юридична можливість користуватися й зберігати за собою основні політичні права українського громадянина, а саме виборчі права, залишається найбільшим правовим недоліком й загрозою національній безпеці України.

Злочини проти основ національної безпеки містяться в Розділі I Особливої частини Кримінального кодексу України (далі – ККУ), перелік яких налічує 11 видів: 1. Дії, спрямовані на насильницьку зміну чи повалення конституційного ладу або на захоплення державної влади, публічні заклики до таких дій (стаття 109 ККУ). 2. Посягання на територіальну цілісність і недоторканність України – умисні дії, вчинені з метою зміни меж території або державного кордону України (стаття 110 ККУ). 3. Фінансування дій, вчинених з метою насильницької зміни чи повалення конституційного ладу або захоплення державної влади, зміни меж території або державного кордону України (стаття 110⁻² ККУ). 4. Державна зрада (стаття 111 ККУ). 5. Колабораційна діяльність (стаття 111⁻¹ ККУ). 6. Пособництво державі-агресору (стаття 111⁻² ККУ). 7. Посягання на життя державного чи громадського діяча (стаття 112 ККУ). 8. Диверсія (стаття 113 ККУ). 9. Шпигунство (стаття 114 ККУ). 10. Перешкоджання законній діяльності Збройних Сил України та інших військових формувань (стаття 114⁻¹ ККУ). 11. Несанкціоноване поширення інформації про направлення, переміщення зброї, озброєння та бойових припасів в Україну, рух, переміщення або розміщення Збройних Сил України чи інших утворених відповідно до законів України військових формувань, вчинене в умовах воєнного або надзвичайного стану (стаття 114⁻² ККУ).

Наведений вище список не є дослівним переказом кримінально-правових норм ККУ, однак вказує найбільш розповсюджені форми злочинів, спрямованих проти національної безпеки української держави,

свідками яких ми є переживаючи російсько-українську війну. За вчинення кримінальних правопорушень даного виду чинний Кримінальний закон передбачає покарання у вигляді: позбавлення волі на строк від 3 до 15 років, або довічне ув'язнення; позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до 15 років; конфіскація майна. Особи, які мали на меті підрив основ конституційного ладу, територіальної цілісності, суверенітету та національної безпеки України, зазнають обмеження свободи пересування, права займатися певною діяльністю чи обіймати певну посаду, права власності. Однак, винна особа не зазнає жодних санкцій, спрямованих на обмеження одного з найважливіших політичних прав громадянина – виборчого права.

Стаття 69 Конституції України (далі – КУ) закріплює, що народне волевиявлення здійснюється через вибори, референдум та інші форми безпосередньої демократії. Згідно статті 38 КУ, громадяни мають право брати участь в управлінні державними справами, у всеукраїнському та місцевих референдумах, вільно обирати (активне виборче право) і бути обраними (пасивне виборче право) до органів державної влади та органів місцевого самоврядування.

Беручи до уваги тяжкий антинаціональний характер злочинів спрямованих проти національної безпеки України, вважаємо недоцільним невідчужуваний характер виборчого права, який закріплюється статтею 21 КУ, бо наслідки його реалізації можуть бути направлені на підрив конституційного ладу України. Злочинці, які мали на меті насильницьку зміну чи повалення конституційного ладу України, повну або часткову ліквідацію її суверенітету та територіальної цілісності, не може мати ні морального, ні політичного права впливати на державне життя через форми безпосередньої демократії. В іншому випадку, при вирішенні майбутньої долі держави за допомогою форм безпосередньої демократії, потенційно можливі такі наслідки: антиукраїнські та проросійські політичні сили зможуть здобути численний електорат; зростання шансів проведення загальнодержавних та місцевих референдумів, які матимуть на меті обмеження української культури та української державності; можливе виникнення перешкод на шляху до євроатлантичної інтеграції України через антидемократичний світогляд злочинців та громадян, що розділяють їх світогляд; інші деструктивні для суверенітету української держави наслідки.

Слід зазначити, що обмеження політичних прав злочинців, чий діяння були спрямовані проти основ національної безпеки України, ні в якому разі не протирічає конституційному положенню, закріпленому в

статті 15, згідно якому суспільне життя в Україні ґрунтується на засадах політичної, економічної та ідеологічної багатоманітності. По-перше, об'єктивно ефективні способи захисту національної безпеки та конституційного ладу України тільки сприяють утвердженню правомірного демократичного плюралізму. По-друге, існують яскраві приклади кримінального законодавства розвинутих країн романо-германської правової системи, яке передбачає обмеження певних політичних та інших прав громадян, як кримінально-правову санкцію.

Так, в Розділі III, Главі I Кримінального кодексу Франції 1992 р., статтею 131-26 передбачається така додаткова форма покарання, як заборона користування політичними, громадянськими та сімейними правами, яка поширюється на: право обирати; право бути обраним; право обіймати судову посаду чи бути експертом у суді, надавати чи надавати допомогу будь-якій стороні в судовому процесі; право свідчити в суді, за винятком надання звичайних пояснень; право бути опікуном чи піклувальником. Заборона користуватися політичними, цивільними та сімейними правами не може перевищувати десяти років у разі засудження за злочин та п'яти років у разі засудження за провину. Суд може призначити заборону користуватися всіма або лише частиною цих прав. Не дивлячись на тимчасовий характер подібної заборони, дана кримінально-правова санкція активно використовується у випадках призначення покарання за злочини та кримінальні проступки проти нації, держави та правопорядку, які містяться в Книзі Четвертій Кримінального кодексу Франції.

Отже, враховуючи деструктивний та небезпечний для національної безпеки та суверенітету України факт наявності виборчого права в осіб, що були засуджені за вчинення таких злочинів, як дії спрямовані на насильницьку зміну чи повалення чинного конституційного ладу, посягання на територіальну цілісність і недоторканність України, державна зрада, колабораційна діяльність, пособництво державі-агресору, шпигунство та ін., вважаємо за доцільне провести реформування національного законодавства України, метою якого стане обмеження виборчих прав як кримінально-правова санкція за вчинення злочинів проти основ національної безпеки України.

УДК 342.8

Пазинич Л.Ю.¹, Максакова Р.М.²

¹ студ. гр. Ю-111 НУ «Запорізька політехніка»

² д-р юр. наук, проф. НУ «Запорізька політехніка»

ПОНЯТТЯ Й ВИДИ ВИБОРЧИХ СИСТЕМ

Виборча система є найбільш значущою та водночас найполітизованішою складовою виборчого права, яку визначають як політико-правовий інститут, який забезпечує реалізацію виборчих прав громадян, формування владних виборних органів та певний тип організації публічної влади через сукупність відносно самостійних, але взаємообумовлених та взаємодіючих у межах виборчого процесу, правових технологій балотування кандидатів на виборні посади, голосування виборців, встановлення результатів виборів.

Іноді виокремлюють декілька підходів до розуміння поняття виборчої системи: 1) у широкому значенні виборчою системою є суспільні відносини, які наявні у процесі формування органів публічної влади за результатами виборів; 2) у вузькому значенні виборча система являє собою спосіб за яким розподіляють мандати згідно з підсумками голосування [2 с. 104].

За порядком визначення результатів виборів розрізняють такі виборчі системи, як мажоритарна, пропорційна, змішана.

Мажоритарна система є найстарішою серед виборчих систем. Назва її походить від французького *majorite*, що означає «більшість». Мажоритарна виборча система спирається на принцип більшості, згідно до якого, обраним вважається той кандидат, який набрав найбільшу кількість голосів. Мажоритарна виборча система має такі види: відносної більшості (обраним є кандидат, що здобув більше голосів ніж інші кандидати); абсолютної більшості (обраним є кандидат, що здобув понад 50% відсотків голосів); кваліфікованої більшості (обраним є кандидат, що здобув не менш ніж певна встановлена законодавством кількість голосів, яка є більшою ніж 50 %) [2 с. 105].

Другим видом виборчих систем є пропорційна система. Вперше вона запроваджена у 1889 р. в Бельгії, а тепер більше ніж 60 країн використовують цю систему, в тому числі Ізраїль, ФРН, Іспанія, Італія, Португалія. Пропорційна виборча система, передбачає голосування за списки кандидатів від політичних партій або інших політичних сил і розподіл місць у парламенті (депутатських мандатів) пропорційно до кількості голосів, відданих за списки.

Видами пропорційної виборчої системи є: із закритими (жорсткими) списками (партія формує список кандидатів, а виборець

голосує за список загалом); з відкритими списками (преференціями) (партія формує список, а виборець голосує як за список, так і може віддати перевагу конкретному кандидату у списку. Мандати отримують кандидати, які здобули найбільшу кількість голосів – преференцій); з напівжорсткими списками (у виборця є можливість проголосувати за: а) список в цілому; б) кандидата у списку або вписати нові прізвища) [1 с. 94; 2 с. 105].

Змішана виборча система є комбінацією, поєднанням мажоритарної і пропорційної виборчих систем. У Європі змішана система застосовується в Німеччині, Італії, Угорщині, Польщі, а в останні роки – у Литві, Грузії. Змішані виборчі системи застосовуються в тих країнах, де йде пошук і становлення виборчих систем або існує необхідність досягнення компромісу між принципом представництва у парламенті різних політичних сил та стабільністю сформованого ними уряду [1 с. 96].

Існує неписаний закон обрання виборчої системи: що більша територія проведення виборів, то вища ймовірність застосування системи абсолютної більшості (для індивідуальних органів влади) або пропорційної системи (для виборів депутатів рад). І навпаки – що менша територія, то вища ймовірність застосування мажоритарної системи відносної більшості. [2 с. 105].

Найпростішим варіантом змішування є лінійне змішування: одна частина парламенту обирається за мажоритарним, інша – за пропорційним принципом. Прикладом є Німеччина, де нижня палата парламенту – Бундестаг – на 50 % обирається за мажоритарною системою відносної більшості, а на 50% за партійними списками. За таким же принципом обираються парламенти в Литві, Грузії, Словенії. Іншим різновидом змішаної системи є структурне змішування: одна палата парламенту обирається за мажоритарною системою, а інша – за пропорційною. Ці різновиди виборчих систем використовуються в Австралії, Італії, Польщі [1 с. 96-97].

В Україні ж застосовують такі виборчі системи як: мажоритарна система абсолютної більшості при виборах Президента України відповідно до ч. 1 ст. 74 Виборчого Кодексу України (ВКУ), та при виборах міського голови (міста с кількістю виборців 75 тисяч і більше осіб) відповідно до ч. 4 ст. 192 ВКУ; мажоритарна система відносної більшості при виборах депутатів сільської, селищної, міської ради (територіальних громад з кількістю виборців до 10 тисяч) відповідно до ч. 1 ст. 192 ВКУ, та при виборах сільських, селищних, міських голів (міста з кількістю виборців до 75 тисяч осіб) відповідно до ч. 3 ст. 192 ВКУ; пропорційна система при виборах Верховної Ради України

відповідно ч. 1 ст. 133 ВКУ та пропорційна система за відкритими виборчими списками при депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, обласних, районних, районних у місті рад, а також депутатів міських, сільських, селищних рад (територіальних громад з кількістю виборців 10 тисяч і більше) відповідно до ч. 2 ст. ВКУ [3].

Виборча система – це сукупність встановлених законом правил, принципів та критеріїв, за допомогою яких визначаються результати голосування. Вибір виборчої системи має значний вплив для майбутнього політичного життя країни. За порядком визначення результатів виборів розрізняють такі виборчі системи як: мажоритарна (яка в свою чергу поділяється на мажоритарну систему відносною, абсолютною та кваліфікованою більшістю.), пропорційна та змішана. В Україні, з перелічених застосовуються майже всі види виборчих систем, окрім змішаної та мажоритарної системи кваліфікованою більшістю.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бостан С. К. Конспект лекцій з дисципліни «Державне (конституційне) право зарубіжних країн» для здобувачів ступеня вищої освіти «бакалавр» за спеціальністю 081 – «Право» – Запоріжжя : НУ «Запорізька політехніка», 2022. – 93-97 с. URL: https://moodle.zp.edu.ua/pluginfile.php/264254/mod_resource/content/1/3_KPZK%20_%20%D0%9A%D0%BE%D0%BD%D1%81%D0%BF%D0%B5%D0%BA%D1%82%20%D0%BB%D0%B5%D0%BA%D1%86%D0%B8%D0%B9_%202022%2B2023.pdf

2. Конституційне право України : навч.-метод. посібник / Д. С. Терлецький, М. В. Афанасьєва, Ю. Д. Батан та ін. ; за заг. ред. Д. С. Терлецького. - Одеса : 2020. – 104-105 с. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/12412> DOI 10.32837/11300.12412

3. Виборчий Кодекс України від 19.12.2019 № 396-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/396-20#Text>

УДК 342.72/.73

Пазинич Л.Ю.

студ. гр. Ю-111 НУ «Запорізька політехніка»

КОНСТИТУЦІЙНІ ПРАВА І СВОБОДИ ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА В РЕСПУБЛІЦІ РУМУНІЯ

Зважаючи на ситуацію в якій опинилася Україна через вторгнення армії Російської Федерації 24 лютого 2022 року, більшість громадян

вимушені були шукати прихистку в країнах Європейського Союзу, перш за все, сусідів України. Серед таких країн і Республіка Румунія, де тимчасовий захист на 26 березня 2023 року отримали 123761 українських громадян [1]. Для більш швидшого «пристосування» до нових умов життя, корисним для біженців з України є ознайомлення з правами та свободами, які гарантуються Румунією особам, які знаходяться на її території.

Конституційно-правовий статус іноземців визначається статтею 18 та 19 Конституції Румунії [1]. В статті 18 вказано що, іноземці, які перебувають на території Румунії мають основні права румунських громадян, за винятком тих прав, де закони вимагають румунського громадянства. В статті 19 Конституції вказано що, іноземні громадяни та особи без громадянства можуть бути видані лише за міжнародною конвенцією або на умовах взаємності. Висилка або екстрадиція вирішуються судами.

Права і свободи людини і громадянина закріплюються переважно в Главі II «Основні права та свободи» Розділу II Конституції Республіки Румунія під назвою «Основні права, свободи та обов'язки». Також слід звернути увагу на Главу I «Загальні положення» Розділу II, в статтях якої закріплено, що громадяни користуються захистом румунської держави і певними правами та обов'язками закріпленими в Основному та інших законах, і мають передбачені ними зобов'язання (статті 17 та 15), визнається рівність громадян перед законом та державними органами, без привілеїв та без дискримінації (стаття 16) та можливість звернутися до суду, щоб захищати свої права, свободи та законні інтереси (стаття 21).

Статті з 22 по 29 Конституції Румунії закріплюють особисті права і свободи громадянина і людини. Стаття 22 гарантує право на життя, на фізичну та психічну недоторканість, на те, що людина не може бути піддана жорстокому поводженню та катуванню. Індивідуальна свобода є непорушною (стаття 23). Інтимне та сімейне життя, житло і місце перебування є недоторканими (статті 26 та 27). Кожен має право вільно вибирати своє місце проживання, пересуватися по території країни і виїжджати за її межі (стаття 25). Стаття 28 закріплює недоторканість особистих листувань, телефонних розмов та інших правових засобів спілкування, а стаття 29, гарантує свобода слова і релігійних переконань.

Політичні права та свободи закріплюються в статтях з 36 по 39 та 51 Конституції Республіки Румунія. Згідно статті 36, право голосу на виборах, мають громадяни яким виповнилось 18 років. Також громадяни мають право бути обраними (статті 37, 38), збиратися мирно і без зброї (стаття 39), звертатися до державних органів через петиції (стаття 51).

Соціально-економічні та культурні права і свободи громадян закріплюються в статтях 33, 40-43, 47, 49 та 50 Конституції. Зокрема, відповідно до статті 40, громадяни можуть вільно об'єднуватись в політичні партії, профспілки, патронати та інші форми асоціацій. Їм гарантують захист та реалізацію права на працю, можливість створення профспілкових організацій для захисту своїх інтересів, а також право на страйк у випадку порушення цих інтересів роботодавцем (статті 41-43). Діти та люди з інвалідністю користуються особливим захистом (статті 49, 50). Громадяни мають право на медичну допомогу, страхування та інші заходи соціальної допомоги (стаття 47). Держава забезпечує розвиток сучасної творчості та культури, стимулювання мистецтва (стаття 33)

Поряд з правами та свободами в Конституції є також обов'язки, які стосуються лише громадян Румунії. Вони закріплені в Главі III «Основні обов'язки» Розділу II Конституції Республіки Румунія, а саме в статтях з 54 по 57. Громадяни зобов'язані обороняти та бути вірним своїй країні (статті 54 та 55), сплачувати податки та збори, зазначені законом (стаття 56). Слід звернути увагу на норми статті 57, які закріплюють, що громадяни та іноземні громадяни та особи без громадянства повинні добросовісно виконувати свої конституційні права та свободи, не порушуючи прав та свобод інших людей).

Отже, Конституція Румунії містить певний перелік прав і свобод, гарантованих державою румунським громадянам, іноземцям та особам без громадянства в ролі яких виступає досить велика кількість українських переселенців. Знання цих прав, свобод та обов'язків суттєво полегшує процес їх адаптації в чужій країні та забезпечує певний рівень комфортного проживання на час воєнних дій в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Данні Верховного комісара ООН з прав біженців. URL: <https://data.unhcr.org/fr/situations/ukraine>

2. Конституція Республіки Румунія. *Бостан С.К. Конституції постсоціалістичних країн Європейського Союзу : хрестоматія.* Запоріжжя : НУ «Запорізька політехніка, 2019. С. 413–456.

МІЖНАРОДНІ ЕТИЧНІ СТАНДАРТИ ТА ЄВРОПЕЙСЬКІ ЦІННОСТІ ВИКЛАДАЧА ЮРИДИЧНОГО ФАКУЛЬТЕТУ

Тема «Міжнародні етичні стандарти та Європейські цінності викладача юридичного факультету» є дуже актуальною в сучасному світі, оскільки вона стосується етичних та моральних проблем, які постійно виникають в професійній діяльності викладача.

Викладач юридичного факультету є прикладом для майбутніх юристів і відіграє важливу роль у формуванні етичних стандартів та цінностей у студентів. Тому важливо, щоб викладач юридичного факультету мав чітку уяву про те, що означає етика та мораль, про те, які цінності є важливими для професійної діяльності юриста в Європейському просторі, а також повинен дотримуватись міжнародних етичних стандартів у своїй професійній діяльності. Для цього можна використовувати міжнародні етичні кодекси та декларації, які описують основні принципи поведінки викладачів. Наприклад: Кодекс етики викладачів вищих навчальних закладів (Code of Ethics for Higher Education Teachers) розроблений Міжнародною асоціацією вищої освіти (International Association of Universities); Кодекс етики викладача (Code of Ethics for Teachers) розроблений Міжнародним союзом освіти (Education International); Кодекс етики і поведінки викладача (Code of Ethics and Conduct for Teachers) розроблений Світовою федерацією вчителів (World Federation of Teachers).

Одним з найважливіших етичних стандартів для викладача є принцип наукової доброчесності, який передбачає чесність, правдивість та інтегритет у проведенні наукових досліджень та викладанні матеріалу. Це означає, що викладач повинен дотримуватись вимог наукового методу, гарантувати достовірність та об'єктивність наукових досліджень та викладати матеріал без будь-яких форм дискримінації [1]. Іншим важливим етичним принципом є повага до прав та свобод інших осіб, зокрема студентів, колег та інших членів академічної спільноти [2]. Це означає, що викладач повинен ставитись до інших з повагою, враховуючи різноманітність культурних, релігійних та інших переконань. Крім того, викладач повинен дотримуватись етичних принципів у взаємодії зі студентами та колегами. Наприклад, він має вести себе згідно з професійною етикою, не допускаючи конфліктів і таємниць, надавати належну допомогу студентам та бути відкритим для співпраці з колегами та іншими членами академічної спільноти.

Викладач юридичного факультету повинен відповідати європейським цінностям, які передбачають певні принципи поведінки та сприяють формуванню якісної освіти та розвитку національної та міжнародної правової культури.

Однією з головних європейських цінностей є правова держава, що передбачає рівність перед законом, захист прав та свобод громадян та розвиток законодавчої бази, яка відповідає потребам суспільства. Викладач повинен демонструвати повагу до законів та прав людини, навчати студентів засадам правової держави та дотримуватись їх у своїй діяльності. Ще однією важливою європейською цінністю є гуманізм, що передбачає повагу до гідності людини та її прав на свободу та особистість. Викладач повинен ставитись до студентів як до рівних, демонструвати емпатію та розуміння, допомагати у розвитку їх потенціалу та підтримувати в їхньому розвитку. Також важливими європейськими цінностями є демократія та толерантність. Викладач повинен підтримувати розвиток демократичних процесів у суспільстві та активно брати участь у розвитку демократичної культури серед студентів та колег. Також він повинен проявляти толерантність до різних культур та поглядів, сприяти розвитку різноманітності та міжкультурного діалогу [3].

Отже, міжнародні етичні стандарти викладача юридичного факультету визначають принципи доброчесності, правдивості, інтегритету та поваги до прав людини. Викладач повинен дотримуватись цих стандартів у своїй роботі та надавати приклад студентам, які є майбутніми юристами, а також повинні дотримуватись європейських цінностей у своїй роботі, щоб забезпечити якісну освіту та розвиток правової культури українського суспільства. Це передбачає демонстрацію поваги до прав людини, рівність перед законом, гуманізму та толерантності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Кодекс професійної етики науковців (Code of Professional Ethics for Scientists). (1974). American Association for the Advancement of Science.
2. International Council for Science (ICSU). (2008). The relationship between scientists and the public: guidelines for effective communication.
3. European Association for Higher Education (EAHE). (2001). Code of Ethics for Higher Education Teachers. URL: https://www.academia.edu/31124095/Code_of_Ethics_for_Higher_Education_Teachers.

ТЕРИТОРІАЛЬНА АВТОНОМІЯ

Автономія завжди мала певні особливості та підвищений рівень інтересу з як і для вчених-юристів так і для людей з конкретною базою юридичних та політичних знань. Фактично, ця тема постійно викликає реакцію в суспільстві, оскільки має пряме відношення до адміністративно-територіального устрою, а у деяких випадках і до суверенітету держави, бо як показує практика, інколи автономія надає можливість антидержавним угрупованням підірвати цілісність країни. Вважаю, що детальний розгляд сутності територіальної автономії буде актуальним, через виникнення військових та політичних конфліктів, які існують навколо автономії.

З історії відомо, що дане поняття прийшло до нас з Давнього Риму, коли полісам надавали право жити за своїми законами, але під контролем римської адміністрації. В юридичній літературі зазначають, що автономія – це політично-національне утворення в межах єдиної держави, що має право широкого внутрішнього самоврядування, проте не має державного суверенітету і права вільного виходу зі складу держави, до складу якої вона входить. Підставою виникнення такого адміністративно-територіального утворення слугують певні специфічні ознаки населення, що може жити за своїми традиціями, своїми релігійними переконаннями, зі своєю власною мовою або іншою національною приналежністю, яка може відрізнитися від більшості населення країни, якій вони законодавчо підпорядковані. Всі ці ознаки підштовхують людей на певне вимагання автономії, а причина всього цього – це велике бажання зберегти свою ідентичність та індивідуальність. Як показує досвід, такі територіальні утворення можуть бути маніпуляцією для розпалення конфліктів в державі, прикладом цього є Автономна Республіка Крим (АРК).

З початку незалежності України у 1991 році питання Криму ставало досить дискусійним, хоча перші прояви майбутніх проблем виникли ще задовго до подій 90х років. Завдяки законному референдуму, що пройшов 20 січня 1991 майже 93% кримчан визначилися з курсом автономії, а вже 12 лютого Верховною Радою Української РСР був прийнятий Закон «Про відновлення Кримської Автономної Радянської Соціалістичної Республіки», де у статті 1

визначено – відновити Кримську Автономну Радянську Соціалістичну Республіку в межах території Кримської області.

1 грудня 1991 року мешканці Криму взяли участь у Всеукраїнському референдумі щодо проголошення незалежності України. Сепаратистські настрої населення Криму затягували процес модернізації законодавства, через що українська влада була змушена відхилити конституцію автономної республіки та в результаті у 1999 році Конституція АР Крим вступила в законну силу. Можливо, Крим це свого роду виключення з правил, особливий випадок, який слід розглядати як негативний вплив автономії щодо держави, якій вона підпорядкована, бо влада півострова завжди шукала певні прогалини в українському законодавстві, щоб досягти власних інтересів. Таким чином, на території сучасної незалежної України від початку 2014 року існує військовий конфлікт з Російською Федерацією, яка аргументує анексію симпатією населення. Цей факт можна вважати маніпулятивним тому, що корінні жителі – кримські татари не погоджуються з цим твердженням, до того ж є всі докази того, що задовго до та на момент окупації основною часткою населення Криму є росіяни, які не сприймали півострів частиною України. Наявність іноземного флоту, а саме Чорноморського та знаходження російських військових баз на території автономного Криму та тісні зв'язки з Росією призвело до складних проблем, а також до високого рівня колабораціонізму як і в армії так і в державних структурах. Демократичне та дружнє ставлення країн одна до одної не завжди має добрі наслідки в політичній сфері. Бо держава часто йде на поступки ніби-то “дружній” їй країні, тим самим підриваючи власний суверенітет. Виходячи з цих положень, варто зазначити основні пункти, які є недопустимими в питанні автономії:

наявність іноземних воєних угруповань на території автономії;

явні антидержавні (сепаратистські) погляди від представників державних структур та воєних підрозділів, які публічно заперечують приналежність до країни, якій зобов'язанні підпорядковуватися;

неприпустимість подвійного громадянства, особливо громадянства держави, яка через пропаганду намагається посягати на територіальну цілісність країни до якої відноситься автономія;

заперечення державної символіки країни якій підпорядкована автономія.

Підсумовуючи, можна прийти до висновків, що автономія в сучасному її баченні створює низку проблем, як військових так і політичних, оскільки слугує наживою для сепаратистських угруповань. Перед тим як на законодавчому рівні погоджувати стугус певної

території як автономної, слід детально переглянути законодавство та створити всі умови для контролю за державними органами майбутньої автономії, і вже на основі аналізу особових кадрів, поглядів, політики примати рішення щодо певних змін в питанні адміністративно-територіального устрою та надання особливих статусів.

УДК 342.72/.73+727

Панасюк К.О.

студ. гр. Ю-111 НУ «Запорізька політехніка»

КОНСТИТУЦІЙНІ ПРАВА І СВОБОДИ ЛЮДИНИ ТА ГРОМАДЯНИНА В ЛАТВІЇ

Країни Балтики завжди вважалися вірними друзями Україні та 24 лютого 2022 року в котрий раз довели свою підтримку українському народу. Однією з таких країн є Латвія, держава, що не визнавала окупаційні режими, чинила опір їм і знову набула свободу, відновивши державну незалежність 4 травня 1990 року. Латвія активно допомагає Україні в боротьбі за незалежність не тільки зброєю, а й гуманним ставленням до українських переселенців, яких на 03.04.2023 року було 46976 осіб [1]. Ця підтримка передбачає допомогу з житлом, відповідні соціальні виплати, довгострокові візи та гарантії працевлаштування, гуманітарну допомогу тощо. Своїм громадянам, якщо конкретно допомагають житлом біженцям з України, Латвійська держава надає відповідну грошову компенсацію.

Республіка Латвія, усвідомлюючи, що вона є рівноцінним суб'єктом міжнародного співтовариства, захищає права та свободи і тим самим сприяє сталому та демократичному розвитку єдиної Європи та світу. Основні права людини закріплені в 8 главі Конституції Латвії [2]. Конституція гарантує право на свободу та недоторканність особи, захищає честь та гідність людини. Зокрема, стаття 100 Конституції забороняє цензуру та гарантує право на свободу слова, яке включає в себе право на отримання, володіння та поширення інформації, висловлювання своїх поглядів. В статті 99 передбачено право на свободу думки, свідомості і релігійних переконань, церква вважається відокремленою від держави. В Латвії дозволено вільне пересування та вибір місця проживання, латвійцям котрі покинули країну або тимчасово перебувають за кордоном гарантується захист та вільне повернення в країну. Громадянин Латвії не може бути виданий іншій державі, за винятком випадків, передбачених затвердженими Сеймом міжнародними договорами.

В 106–109 статтях Конституції Латвії закріплюється право вільно обирати заняття і робоче місце відповідно до своїх можливостей і кваліфікації. Вказуючи на те, що примусова праця заборонена, водночас конкретизується, що примусовою працею не вважається залучення до ліквідації наслідків катастроф та залучення до роботи згідно з постановою суду. Кожен працівник має право отримувати відповідну виконаній роботі оплату не нижче встановленого державою мінімуму, а також право на щотижневі вихідні та щорічну оплачувану відпустку. Працівники мають право на колективний договір і право на страйк. Кожен має право на соціальне забезпечення в старості, в разі непрацездатності, безробіття тощо.

Латвійська держава з повагою відноситься до інших народів і підтвердженням цього є стаття 114 Конституції, в якій йдеться про дозвіл на розвиток культури, етнічної самобутності та мови інших осіб. Держава дійсно забезпечує належне функціонування прав до національних меншин, діаспор, а також до осіб, що перебувають на території Латвії через життєві обставини. Деякі статті Конституції, можуть бути обмежені в передбачених законом випадках для захисту прав інших людей, демократичного устрою держави, безпеки суспільства, добробуту і моральності. На підставі зазначених у цій статті умов може бути обмежене також і поширення релігійних переконань.

Особлива увага приділяється освіті, оскільки розумні люди – це розвинута країна. В статті 112 закріплюється право на освіту, а також обов'язок особи щодо отримання основної освіти. Це стосується і дітей українських переселенців, яких, за підрахунками Міністерства освіти і науки України, на перше вересня 2022 р. в Латвії було 3339 українських дітей: дві третини мали би навчатися в школі, третина – ходити до дитячих садків [3]. Латвія гарантує свободу наукової та іншої творчості, а також стежить за дотриманням авторського права (академічної доброчесності).

Латвія як демократична, правова, соціально відповідальна і національна держава ґрунтується на свободі і гідність людини, визнає і захищає основні права людини і поважає національні меншини. Окрім того, вона є сміливою країною, яка не побоїться взяти відповідальність за захист та прихисток громадян інших країн, як вона робить у випадку України. Законодавча база Латвії побудована на принципі верховенства права та законності, що пояснює її членство в Європейському Союзі. Для України народ Латвії та сама країна стануть гарними партнерами, оскільки наша країна перебуває на етапі свого становлення європейської країни не тільки географічно, а й законодавчо. Народ Латвії захищає

свій суверенітет, незалежність Латвійської держави, його територію і її цілісність і демократичний державний устрій і в цьому активно допомагає нашій країні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Данні Верховного комісара ООН з прав біженців. URL: <https://data.unhcr.org/fr/situations/ukraine>

2. Конституція Латвії. *Бостан С. К. Конституції постсоціалістичних країн Європейського Союзу : хрестоматія.* Запоріжжя : НУ «Запорізька політехніка, 2019. С.9–26.

3. Укрінформ (30.08.2022). URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-uarazom/3560670-u-latvii-zareestrovano-ponad-37-tisac-bizenciv-z-ukraini.html>

УДК 342.9

Полтавець А.Ю.¹, Купін А.П.²

¹ студ. гр. Ю-311 НУ «Запорізька політехніка»

² канд. юр. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

АДМІНІСТРАТИВНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА КУРІННЯ ТЮТЮНОВИХ ВИРОБІВ У ЗАБОРОНЕНИХ МІСЦЯХ

Відповідно до статті 175-1 Кодексу України про адміністративні правопорушення куріння тютюнових виробів у заборонених законом місцях, а також в інших місцях, визначених рішенням відповідної сільської, селищної, міської ради, загрожуватиме порушникові попередженням або накладенням штрафу від трьох до десяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, що наразі становить від 51 до 170 гривень.

Якщо ж особа, яку вже притягували до адміністративної відповідальності за вказане порушення, скоїть його повторно, штраф становитиме від десяти до двадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (від 170 до 340 гривень).

Об'єктом цього правопорушення є суспільні відносини у сфері охорони здоров'я, забезпечення пожежної безпеки та громадського порядку.

Охорона здоров'я населення є дуже важливим завданням, покладеним на державу, адже Конституцією України встановлюється, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Також

Конституцією визначається право кожного на охорону здоров'я, на безпечне для життя і здоров'я довкілля та на відшкодування завданої порушенням цього права шкоди. Охорона здоров'я забезпечується державним фінансуванням відповідних соціально-економічних, медико-санітарних і оздоровчо-профілактичних програм.

З 11 липня 2022 року Законом запроваджені додаткові правила щодо захисту бездимного середовища, а також нові штрафи

Основами законодавства України про охорону здоров'я, законами України «Про забезпечення санітарного та епідеміологічного благополуччя населення», «Про захист населення від інфекційних хвороб», «Про боротьбу із захворюванням на туберкульоз», «Про запобігання захворюванню на синдром набутого імунodefіциту (СНІД) та соціальний захист населення», іншими нормативно-правовими актами та санітарними нормами. Санітарне законодавство спрямоване на забезпечення такого стану здоров'я населення та середовища життєдіяльності людини, за якого показники захворюваності перебувають на усталеному рівні для цієї території, умови проживання сприятливі для населення, а параметри факторів середовища життєдіяльності перебувають у межах, визначених санітарними нормами.

Об'єктивна сторона правопорушення, передбаченого полягає у курінні тютюнових виробів у місцях, де це заборонено законом, а також в інших місцях, визначених рішенням відповідної сільської, селищної, міської ради.

Куріння тютюнових виробів – це дії, що призводять до згорання тютюнових виробів, у результаті чого утворюється тютюновий дим, який виділяється в повітря та вдихається особою, яка їх курить.

Власник або уповноважені ним особи, чи орендарі відповідних споруд, окремих приміщень зобов'язані відвести спеціальні місця для куріння, обладнані витяжною вентиляцією чи іншими засобами для видалення тютюнового диму, а також розмістити наочну інформацію про розташування таких місць та про шкоду, якої завдають здоров'ю людини куріння тютюнових виробів чи інші способи їх вживання.

Під робочим місцем необхідно розуміти місце постійного або тимчасового перебування працівника в процесі трудової діяльності. Постійне робоче місце – місце, на якому працівник перебуває більшу частину робочого часу (більше 50% або більше 2 годин безперервно). Непостійне робоче місце – місце, на якому працівник перебуває меншу частину (менше 50% або менше 2 годин безперервно) свого робочого часу (Методичні рекомендації для проведення атестації робочих місць

за умовами праці затверджені наказом Міністерства праці та соціальної політики від 01.09.1992 р. № 41).

Суб'єктивна сторона правопорушення характеризується наявністю вини як у формі умислу, так і у формі необережності. Суб'єктом правопорушення може бути особа, якій виповнилося 16 років.

Отже, особа, яка порушує диспозицію статті 175-1 КУпАП буде нести відповідну адміністративну відповідальність, передбачену законодавством.

УДК 342.9

Попович П.А.¹, Купін А.П.²

¹студ. гр. Ю-321 НУ «Запорізька політехніка»

² канд. юр. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

ХАРАКТЕРИСТИКА ОБ'ЄКТИВНОЇ СТОРОНИ ДРІБНОГО ВИКРАДЕННЯ ЧУЖОГО МАЙНА

Об'єктивна сторона дрібного викрадення чужого майна проявляється у протиправних діях, спрямованих на заволодіння чужим майном шляхом крадіжки, шахрайства, привласнення чи розтрати, вчинених з корисливих мотивів із завданням незначної шкоди потерпілому. Повторимо: способами вчинення дрібного викрадення є крадіжка, шахрайство, привласнення, розтрата майна. Найпоширеніший спосіб викрадення – крадіжка. Основна її ознака – це таємний спосіб розкрадання чужого майна. Таємно – значить непомітно для: 1) власника, володаря чи охоронця – за їх відсутності або в їх присутності, але коли вони не помічають чи не усвідомлюють факту розкрадання (внаслідок різних особливих обставин); 2) третіх осіб (сторонніх), які не помічають викрадення або не усвідомлюють сутності того, що відбувається. Викрадення визнається таємним, коли воно спостерігається і усвідомлюється співучасниками та особами, причетними до цього правопорушення. Найбільшу складність становить визначення того, таємний чи відкритий характер має викрадення чужого майна в тих випадках, коли воно вчиняється в присутності сторонніх осіб (які не є ні матеріально відповідальними особами, ні охоронцями майна, ні особами, що використовують його для роботи, тощо).

Такі викрадення трапляються на багатьох виробництвах: кондитерської, горілчаної, м'ясо-молочної промисловості тощо – у присутності співробітників, які бачать і усвідомлюють факт викрадення, що розуміє й винна особа. За таких обставин викрадення визнається таємним чи відкритим залежно від оцінки винним ставлення присутніх

до його поведінки. Якщо винний вважає або безсумнівно знає, що присутні при цьому схвалюють його дії чи принаймні байдуже ставляться до них, то викрадення визнається таємним. Якщо ж винна особа не знає, як оцінюють присутні її дії, а тим більше коли знає, що присутні не схвалюють їх і все ж таки чинить викрадення, то воно визнається відкритим. У разі відкритого дрібного викрадення чужого майна настає кримінальна відповідальність за ст. 186 КК – «грабіж».

Викрадення визнається таємним і тоді, коли воно вчиняється в присутності будь-яких осіб, які не усвідомлюють факту викрадення через малолітність (діти 5–6-літнього віку), хворобу чи у зв'язку з іншими особливими обставинами. Вирішальним для розмежування таємного і відкритого викрадення є суб'єктивний фактор – думка, міркування винної особи, оцінка сприйняття присутніми її дій. Якщо винний сумлінно помилявся, вважаючи, що вчинене ним викрадення або ніхто не спостерігає, або ті, хто спостерігають його дії, не розуміють того, що дійсно відбувається, тобто не усвідомлюють факту викрадення, то воно визнається таємним. Отже, таємним визнається викрадення, під час учинення якого винний не зустрічає ніяких психічних перешкод, бо впевнений у тому, що його дії ніхто не спостерігає, не бачить, не усвідомлює факту викрадення, а присутні при цьому сторонні особи не осуджують його дій або ставляться до

Деякі автори звертають увагу, що після внесення змін до ст. 51 КУпАП адміністративно караним діянням слід вважати викрадення чужого майна, в тому числі шляхом проникнення у приміщення чи інше сховище. Проте слід зауважити, що розкрадання, поєднане з проникненням у житло, інше приміщення чи сховище, – це не основна ознака розкрадання, а кваліфікаційна ознака крадіжки як кримінально караного діяння, відповідальність за нього встановлена ч. 3 ст. 185 КК України. Тому однозначно, що у випадку розкрадання чужого майна шляхом проникнення в житло, інше приміщення чи сховище, незалежно від вартості викраденого, слід вважати кримінально караним діянням. Шахрайство як спосіб учинення дрібного викрадення чужого майна полягає в заволодінні майном або придбанні права на майно шляхом обману чи зловживання довірою. Особливістю предмета шахрайства є те, що ним може бути як чуже майно, так і право на таке майно.

Дрібне викрадення чужого майна є правопорушенням з матеріальним складом, тобто для настання відповідальності за нього, крім діяння, повинні наставати шкідливі наслідки у вигляді завдання незначної шкоди в розмірі, що не перевищує 0,2 неоподаткованого мінімуму доходів громадян, про це сказано у примітці до ст. 51 КУпАП. В іншому випадку настає кримінальна відповідальність відповідно до статей КК.

ПРАВОВА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ МИТНИХ ПРАВИЛ

Для посилення зовнішньої безпеки країни важливу роль відіграє сфера митного контролю. Збільшення обсягів імпорту товарів в Україну, потребує налагодженої організації митного контролю, який повинен сприяти запобіганню порушень митних правил. Тому, вдосконалення інституту правової відповідальності за порушення митних правил повинно стати ключовим завданням для України. Зрозуміло, що створення сприятливих умов для переміщення товарів через державний кордон залежить не тільки від діяльності митних органів, а й від держави. На законодавчому рівні держава встановлює види відповідальності за порушення митних правил; види адміністративних стягнень; провадження у справі про порушення митних правил тощо.

Детальніше розглянемо положення Митного кодексу України щодо відповідальності за порушення митних правил. Законодавець у п. 28 ч. 1 ст. 4 МК України встановлює, що «митні правила – це встановлений Митним кодексом та іншими актами законодавства України порядок переміщення товарів, транспортних засобів комерційного призначення через митний кордон України, пред'явлення їх митним органам для проведення митного контролю та митного оформлення, а також здійснення операцій з товарами, що перебувають під митним контролем, або контроль за якими покладено на митні органи Митним кодексом та іншими законами України. Митні правила України однакові для всіх видів перетину кордону: літаком, поїздом, автомобілем, автобусом, водним шляхом та пішки. Крім цього, законодавець у ч.1 ст.458 МК України акцентує увагу, що винні дії особи можуть бути вчинені як з метою порушити законодавство (тобто умисними), так і з необережності, або навіть бути у формі бездіяльності. У Митному кодексі України передбачено 18 видів порушень митних правил. Вони згруповані по родових об'єктах порушень митних правил. Закон чітко регламентує питання щодо визначення суб'єктів адміністративної відповідальності, та у ч.2 ст.459 МК України зазначає, що за загальним правилом, суб'єктами адміністративної відповідальності за порушення митних правил можуть бути громадяни, які на момент вчинення такого правопорушення досягли 16-річного

віку. Проте встановлено ще й спеціальний суб'єкт, у випадку вчинення порушення правил підприємствами. У такій ситуації суб'єктом буде безпосередньо посадова особа цих підприємств.

Зрозуміло, що за порушення митних правил настає адміністративна відповідальність у формі адміністративних стягнень. Науковці вважають, що адміністративні стягнення – це матеріалізований вияв адміністративної відповідальності, негативний правовий наслідок неправомірної поведінки особи, яка вчинила адміністративний проступок і повинна відповісти за свій протиправний вчинок та понести за це відповідне покарання у вигляді певних несприятливих заходів морального, матеріального та фізичного впливу. Ми погоджуємося з даним визначенням та вважаємо, що в ньому розкривається юридичний зміст поняття. Крім того, науковці зазначають, що особливістю адміністративної відповідальності за порушення митних правил є те, що така відповідальність встановлюється не Кодексом України про адміністративні правопорушення, а Митним кодексом України.

Згідно з нормами чинного Митного кодексу України, за порушення митних правил можуть бути накладені лише наступні стягнення: попередження, штраф та (або) конфіскація. Розглянемо кожне з можливих стягнень детальніше в контексті безпосередньо митного законодавства. Попередження являє собою офіційне попередження правопорушника стосовно недопустимості вчинення ним у майбутньому аналогічних протиправних діянь. Виноситься у формі постанови про накладення адміністративного стягнення, та може застосовуватися лише як основне стягнення. Штраф являє собою покладений на особу-правопорушника обов'язок сплатити до державного бюджету України грошових коштів у сумі, яка визначається за нормами Митного кодексу України залежно від виду та характеру вчиненого правопорушення. Конфіскація як адміністративне стягнення за порушення норм митного законодавства зводиться до примусового вилучення речей та транспортних засобів, що є предметами порушення, і безоплатній передачі їх у володіння держави. На нашу думку, не дивлячись на те, що в нашій країні триває війна, суб'єкти митних правовідносин повинні дотримуватися вимог чинного законодавства для того щоб не нести відповідальність за порушення митних правил.

Отже, поліпшення системи митного контролю завжди буде сприяти посиленню правової відповідальності за порушення митних правил в Україні.

КОНСТИТУЦІЙНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ

На сучасному етапі розвитку правової науки все більше уваги приділяють інституту конституційно-правової відповідальності та проблемам його правового регулювання. Сучасний стан розвитку України зумовлює необхідність застосування конституційно-правової відповідальності до органів та посадових осіб, на які покладені важливі функції по керівництву державою, так як відповідальність перед народом є гарантією демократичної організації влади, і запорукою прогресивного розвитку суспільства в цілому.

Однією з найвищих осіб в структурі органів державної влади є Президент України, що є гарантом державного суверенітету, територіальної цілісності України, додержання Конституції України, прав і свобод людини і громадянина. Отже, за невиконання своїх обов'язків він має нести як соціальну, так і юридичну відповідальність. Одним із способів притягнення Президента України до конституційної відповідальності є дострокове припинення його повноважень.

Відповідно до Конституції України, повноваження Президента України припиняються достроково у разі: 1) відставки; 2) неможливості виконувати свої повноваження за станом здоров'я; 3) усунення з поста в порядку імпічменту; 4) смерті. З цих підстав лише одна є конституційно-правовою санкцією. Усунення Президента України з поста в порядку імпічменту є позасудовим конституційним процесом, за змістом якого Верховна Рада України може достроково припинити його повноваження, усунувши з поста [4].

Конституція України визначає підставою для імпічменту вчинення державної зради або іншого злочину, які підпадають під дію кримінального закону [2]. Закон України «Про особливу процедуру усунення Президента України з поста (імпічмент)» вперше на законодавчому рівні легалізував інститут конституційно-правової відповідальності та закріпив деякі юридичні ознаки, принципи, функції, особливості суб'єктно-об'єктного складу, що розкривають її сутність і зміст як виду юридичної відповідальності.

Однак, слід звернути увагу на занадто ускладнену процедуру імпічменту, яка фактично унеможлиблює реалізацію відповідної форми конституційно-правової відповідальності на практиці. Процедурно-

процесуальна складова цього Закону є суттєвою вадою вітчизняного конституційного законодавства. Якщо не змінити це, імпичмент залишатиметься формальним конституційним інститутом, набуваючи рис фасадної демократії [1, с. 242].

Тож варто відкрити питання щодо внесення змін до Закону України «Про особливу процедуру усунення Президента України з поста (імпичмент)», спростивши процедуру усунення Президента. Наприклад, зменшити кількість голосів ВРУ, необхідних на кожній або лише на фінальній стадії процедури. Таким чином механізм стримувань та протига отримає нове дихання, а інститут конституційно-правової відповідальності – ефективну сучасну санкцію.

Дослідники також звертали увагу на необхідність унормування відповідальності Президента України шляхом більш широкого визначення переліку її підстав, який наразі є вичерпним. Так, О. Мельник пропонує розширити підстави імпичменту глави держави, закріпивши у частині першій ст. 111 Конституції України, що Президент України може бути усунений з поста Верховною Радою України в порядку імпичменту у випадку порушення ним Конституції та законів України та шляхом доповнення п. 2 ст. 108 Конституції України положенням про дострокове припинення повноважень Президента України у разі рішення всеукраїнського референдуму [3, с. 95].

Слід відзначити, що жодною зі статей Конституції України чи будь-яким іншим законом не передбачено процедуру відставки Президента у випадку його самовільного незаконного самоусунення від виконання своїх обов'язків. Ця підстава заявила про своє існування у 2014 році після зникнення колишнього президента Януковича шляхом втечі з країни. Це призвело до прийняття Верховною Радою Постанови «Про самоусунення Президента України від виконання конституційних повноважень та призначення позачергових виборів Президента України». В цій Постанові вказано, що Президент у неконституційний спосіб самоусунувся від здійснення конституційних повноважень та є таким, що не виконує свої обов'язки.

Проте таке рішення парламенту не можна назвати конституційним через відсутність у Конституції чіткої підстави на таке припинення повноважень. Постанова була прийнята як акт швидкої реакції на події в країні, і слугувала скоріше засобом досягнення політичної доцільності, а не законності.

Таким чином, з метою уникнення можливих сценаріїв, за яких Верховній Раді знову доведеться приймати рішення найбільш швидким, а не найбільш законним шляхом, пропонується проаналізувати практичний досвід України та доповнити статтю 108 Конституції

пунктом 5: «самоусунення від виконання своїх конституційних повноважень». Це призведе до необхідності розробити й процесуальний порядок застосування цієї санкції, тож такі зміни мають бути зроблені одночасно й продумані заздалегідь.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Батанова Н. М. Конституційно-правова відповідальність Президента України: Проблеми концептуалізації та інституціоналізації. *Правова держава*. 2021. Вип. 32. С. 236-242.

2. Конституція України від 28 червня 1996 р. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.

3. Мельник Ю. П. Становлення інституту політичної відповідальності в контексті суспільних та особистих інтересів в період незалежності України. *Політичне життя*. 2021. № 1. С. 89–96. URL: <https://doi.org/10.31558/2519-2949.2021.1.11> (дата звернення: 01.02.2023).

4. Про особливу процедуру усунення Президента України з поста (імпічмент): Закон України від 10 вересня 2019 № 39-IX: станом на 10.09.2019 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/39-20#top> (дата звернення: 01.02.2023).

УДК 321.21

Сацюк А. О.¹, Саміло Г. О.²

¹ студ. гр. Ю-112 НУ «Запорізька політехніка»

² канд. юр. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО В УКРАЇНІ: СТАНОВЛЕННЯ ТА ПЕРІОДИЗАЦІЯ РОЗВИТКУ

Питання громадянського суспільства та демократичного режиму в Україні є ключовими моментами впродовж багатьох століть.

Становлення та розвиток громадянського суспільства є особливим періодом в історії людства, держави і права. Громадянське суспільство є фундаментом для становлення та ефективного функціонування демократичного устрою, що закладено давно і це доведено на практиці всіма народами у яких нині спосіб буття демократичний. Тож, потрібно спиратися на загальносвітовий досвід і на власні громадянські традиції для побудови громадянського суспільства.

Наша держава розвивається і шукає оптимальну модель політичного, суспільно-економічного, правового та соціокультурного

розвитку. Вона формує ідеал побудови державного механізму, який був би орієнтиром для сприйняття переважною більшістю населення.

Громадянське суспільство функціонує у діалектичній, суперечливій єдності з державою. Історичні етапи формування ідеї та інституцій громадянського суспільства в Україні збігаються з періодами зростання політичної активності суспільства та періодами державотворення, відновлення державності. Варто зазначити що ці інституції можуть існувати та ефективно діяти лише за умов необмеженої свободи.

Переходячи з період у період прослідковуються циклічність помилок, незважаючи на це, не можна сказати, що етапи були безрезультативними, адже вони мали певні переваги, але недоліків куди більше, завдяки ним ми просувалися. Проблеми, що поставали під час всіх періодів формування громадянського суспільства були різними: інтереси населення розбігалися, необґрунтовано велике значення надавалося розбудові держави, що спричинило до звуження впливу громадянського суспільства і домінування першого над другим, також неоднорідність українського соціуму в соціально-економічному, релігійному та ідеологічному аспектах і тому спроби утворення громадянського суспільства і незалежної України онульовувалися. Опиняючись на перехідному етапі формуванні, громадян усували від прямого впливу на політичні процеси, були спроби створити штучне громадянське суспільство, таким чином наші предки втрачали можливість до реалізації громадянського суспільства.

Значні зміни почалися за часів незалежності, ідея громадянського суспільства відповідала запитам переважної частини суспільства створити демократичні інститути влади, внести кардинальні зміни у відносини громадян і держави, сприяти формуванню плюралізму думок та забезпечити можливість вибору. Однак, на заваді ефективному розвитку громадянського суспільства стають кризові процеси в економіці, суспільна пасивність та апатія більшості громадян, небажання участі в місцевому і державному політичному управлінні, невизначеність чітких пріоритетів внутрішньої і зовнішньої державної політики. Ідея громадянського суспільства, поступово потопає в хаосі політичної нестабільності, дріб'язкових чвар політиків та у зневірі суспільства, яке знову виявилось відстороненим від реальної участі в державотворенні.

Отже, сучасна Україна і надалі залишається трансформаційним суспільством. Усі сфери життєдіяльності охоплені системною кризою. Держава сьогодні не виконує своєї функції: захисту інтересів людини. Партійна система перебуває в аморфному стані. Для щоб Україна стала

справді демократичною, вона має змінити ставлення народу до влади, подолати недовіру до неї. Адже шлях до демократії лежить через громадянське суспільство, яке, на жаль, не згадується у Конституції України 1996 року хоча повинно бути присвячено розділ.

Проте ситуація знаменується тим, що в Україні відбувається паралельний процес формування громадянського суспільства і правової держави. Це відбувається у рамках міжнародного правового поля де права людини і громадянина підпорядковуються нормам міжнародного права.

Україна повинна подолати відчуження масової частки народу від громадського і політичного життя, обмежити владу і вплив державних чиновників, і допомогти принципам демократії стати реалізованими в практиці. Крім того, важливо втілити концепцію співвідношення особи, суспільства і держави для формування вільної особистості з високою політичною, економічною і правовою культурою. Наразі, українці захищаємо свою незалежність, права та інтереси від широкомасштабної агресії ворога. Ми виборюємо свою незалежність протягом багатьох століть і саме зараз це питання вирішиться раз і назавжди позитивно для українців.

УДК 340.9

Халамендик Є. С.

студ. гр. Юз-312м НУ «Запорізька політехніка»

«ВЕЛИКИЙ ТЕРОР» В УКРАЇНІ ТА ДОЛЯ КЕРІВНИЦТВА КАРНИХ ОРГАНІВ

Тема сталінських репресій була і залишається актуальною, оскільки вона стосується важливого періоду в історії Української державності. Метою масових репресій у другій половині 30-х років було утвердження авторитарного стилю керівництва державою, кадрова революція та усунення «соціально-ворожих елементів». Початком терору вважається оперативний наказ НКВС СРСР № 00447 від 30 липня 1937 р. Цим наказом встановлювалися ліміти та категорії покарання. Тим, хто потрапляв до першої категорії загрожували розстріли, а до другої – тюремне ув'язнення в таборах ГУЛАГу. Масові репресії, що тривали понад 15 місяців, готувалися заздалегідь, а наказ формально лише затвердив їх проведення. За підрахунками істориків, на території України було заарештовано 279 тис. 126 осіб, з яких до вищої міри покарання було засуджено 55 тис. 646 осіб [2]. Цей наказ документально оформив найкривавіший виток сталінського терору.

Перед початком дії оперативного наказу було проведено «чистку» партійних кіл та органів безпеки, щоб забезпечити беззастережне виконання центральних репресивних директив. У червні 1937 р. почалися масові арешти, заарештовані позбавлялися права на захист та апеляцію. На вищому рівні, дозволили використання методів «фізичного впливу на підозрюваних».

Мною було проведено статистичний аналіз жертв «Великого терору» серед співробітників НКВС УРСР. За основу використано офіційні дані про кількість заарештованих співробітників Українського НКВС, в період з 1929-1953 рр. Згідно даних наведених С. М. Богуновим, всього було заарештована 1231 особа, зокрема 237 у 1937 році і 994 у 1938 році [1, с. 39]. Однак арешти тривали і в наступні роки. Вказана кількість осіб була мною розділена, у відсотковому співвідношенні, за наступними критеріями: страчено, засуджено до позбавлення волі, засуджено умовно, звільнено з під арешту, реабілітовано посмертно, відмовлено в реабілітації.

За моїми підрахунками, кількість страчених співробітників НКВС УРСР становить 432 осіб, що складає 35,1 % від загальної чисельності. До цього числа увійшли наступні прізвища керівників НКВС УРСР: А. М. Константинович (справжнє ім'я Ф. Л. Юкельзон), К. М. Карлсон, З. Б. Кацнельсон, С. Й. Броневой, Є. О. Ігнат'єви, Ю. Д. Єлькін, З. Б. Кацнельсон, С. Ф. Реденс, Н. О.Л. Рубінштейн, Я. В. Письменний, А. Г. Лепін, Л. Г. Словинський, П. Г. Соколов-Шостак (Шостак-Соколов), С. М. Цикліс, В. А. Балицький, В. Т. Іванов, В. П. Карелін, П. Я. Мешик, І. М. Липневський, П. М. Рахліс, О. І. Успенський. Кількість засуджених до позбавлення волі налічує 418 осіб, що становить 34 % від загальної чисельності засуджених. Серед них, до позбавлення волі, були засуджені керівники НКВС УРСР: С. М. Бурлаков, Б. Е. Сандлер, А. В. Сапір, Й. С. Найдман, Г. М. Кобизев, Д. А. Перцов, Г. Н. Шмушко, І. С. Друшляк, Я. З. Камінський, В. П. Кашин, І. І. Крюков, В. Р. Липко, А. А. Лук'янов, Я. П. Середа, Д. І. Торнуєв, Ф. С. Федоров. Засуджено умовно було 22 співробітники НКВС УРСР, що становить 1,8 % від загальної чисельності. Лише 359 особам вдалось уникнути покарання і бути звільненими з під арешту, що за моїми розрахунками становить 29,1 % від загальної чисельності заарештованих. Серед звільнених від покарання керівного складу НКВС УРСР не було.

За часів СРСР після смерті Й. Сталіна було визнано незаконність «Великого терору» і проведено часткову реабілітацію репресованих співробітників НКВС УРСР у період «відлиги» 1950-х - початку 1960-х років. Однак, ці реабілітаційні процеси мали обмежений характер, і

більшість співробітників НКВС УРСР, засуджених за політичними звинуваченнями, не отримали повної реабілітації та їхні права не були повністю відновлені, а багато засуджених до вищої міри покарання було вже не повернути. Так за моїми підрахунками кількість реабілітованих осіб налічує 406 осіб, що становить 33 % від загальної чисельності. Такими реабілітованими посмертно серед керівників НКВС УРСР стали: А. М. Константинович (справжнє ім'я Ф. Л. Юкельзон), К. М. Карлсон, З. Б. Кацнельсон, С. Й. Броневої, Є. О. Ігнат'єви, Ю. Д. Єлькін, З. Б. Кацнельсон, С. Ф. Реденс, Н. Л. Рубінштейн, Я. В. Письменний, А. Г. Лепін, А. В. Сапір, Л. Г. Словинський, П. Г. Соколов-Шостак (Шостак-Соколов), С. М. Цикліс та ін. А от іншим 77 % відмовлено в реабілітації – це 825 осіб. Вони назавжди залишаються в документах історичних архівів «зрадниками» радянської системи. Серед тих, кому відмовили в реабілітації були наступні керівники НКВС УРСР: В. А. Балицкий, В. Т. Иванов, В. П. Карелін, П. Я. Мешик, І. М. Липневський, П. М. Рахліс, О. І. Успенський.

Підводячи підсумок, хочемо підкреслити, що в період «Великого терору» НКВС УРСР був ключовим інструментом політичних репресій, тобто своєрідною машиною для знищення політичних опонентів, антирежимних елементів і всіх, хто був недостатньо лояльний до Сталіна і комуністичної влади. Але, зрештою, система безжально «з'їла» своїх же. Багато співробітників НКВС УРСР, зокрема 71,2 % керівного складу цього карального органу, які раніше були частиною тоталітарного режиму і його ініціаторами, стали жертвами цієї системи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Богунов С. М. Чистки чекістських кадрів в Україні в період «єжовщини» // Україна в добу «великого терору». 1936 – 1938. Київ : Либідь, 2009. 544 с.

2. Надвірнянська районна державна адміністрація / Новини : Причини масових політичних репресій. 2013. Режим доступу : <http://nadrd.gov.ua/prychyny-masovykh-politychnykh-repressii/>.

УДК 340.9

Халамендик Є. С.¹, Купін А.П.²

¹ студ. гр. Юз-312м НУ «Запорізька політехніка»

² канд. юр. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ТА РОЗВІДУВАЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК НАПРЯМОК ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Оперативно-розшукова (далі – ОРД) та розвідувальна діяльність (далі – РД) є важливим напрямом правоохоронної діяльності, що спрямована на захист суспільства від злочинності та тероризму. ОРД включає в себе збір та аналіз інформації про злочинців, їх злочинні дії, місцезнаходження та рухи. Ця діяльність проводиться з метою виявлення, запобігання та припинення злочинів, а також затримання та притягнення до відповідальності винних осіб. Оперативно-розшукова діяльність може бути проведена як у рамках планових заходів, так і у випадку нагальної необхідності. РД, у свою чергу, передбачає збір та аналіз інформації про потенційних загроз національній безпеці, зокрема про діяльність іноземних спецслужб, терористичних організацій та інших небезпечних груп. Розвідувальна діяльність проводиться з метою запобігання можливим загрозам та захисту національних інтересів.

Оперативно-розшукова та розвідувальна діяльність ґрунтується на системі принципів, які визначають порядок та спосіб її здійснення. Серед основних принципів можна виділити наступні: законність; шанування прав людини та її гідності; обґрунтованість; конфіденційність; професіоналізм; відповідальність; взаємодія та координація. Взаємодія та координація між різними суб'єктами дозволяє забезпечити максимальну ефективність та результативність у роботі, зменшити можливість конфліктів та зайвих витрат ресурсів. Крім того, взаємодія та координація можуть допомогти в уникненні дублювання функцій та забезпечити максимальну ефективність використання ресурсів та обмеження можливості зловживання владою.

Суб'єктами ОРД та РД можуть бути різні державні та недержавні організації, які мають за мету забезпечення безпеки держави та громадян. До державних суб'єктів належать: спеціальні служби безпеки, такі як Служба безпеки України; органи державної влади та правоохоронні органи, такі як МВС, Генеральна прокуратура, Національна поліція; Збройні сили, спеціальні військові підрозділи та розвідувальні органи, такі як розвідка ЗСУ, Сили спеціальних операцій; інші державні та недержавні структури, які мають спеціальний дозвіл на проведення оперативно-розшукової та розвідувальної діяльності.

Недержавними суб'єктами можуть бути, наприклад, приватні детективні агентства, які надають послуги з ОРД та РД, а також окремі групи осіб, які займаються діяльністю, пов'язаною зі збором та аналізом інформації. Оскільки обидва види діяльності стосуються забезпечення національної безпеки та боротьби зі злочинністю, то дії суб'єктів цих процесів можуть бути обмеженими з метою запобігання порушенням закону та захисту прав громадян.

Важливим елементом ОРД та РД є використання спеціальних технічних та технологічних засобів, таких як телефонна інтерцепція, відеоспостереження, технічне зондування тощо. Проте використання таких засобів має бути обмежене законодавством та здійснюватися лише з дотриманням прав і свобод громадян. Усі заходи, пов'язані з ОРД та РД, проводяться з дотриманням законодавства та захистом прав та свобод громадян. У більшості країн існують спеціальні закони та нормативно-правові акти, які регулюють проведення такої діяльності та встановлюють правила її здійснення. Наприклад, в Україні це Закон «Про оперативно-розшукову діяльність» та Закон «Про розвідку».

Використання технічних та технологічних засобів повинно здійснюватися з дотриманням принципу пропорційності та необхідності. Це означає, що заходи повинні бути обґрунтовані та відповідати меті, для якої вони проводяться, та не перевищувати необхідних меж. Тим не менш, проведення ОРД та РД повинне здійснюватися з дотриманням усіх принципів системи.

Отже, оперативно-розшукова та розвідувальна діяльність є важливими напрямом правоохоронних органів для запобігання та розслідування злочинів, забезпечення національної безпеки та захисту конституційних прав і свобод громадян. Правоохоронні органи повинні суворо дотримуватися правових норм і під час проведення оперативно-розшукової та розвідувальної діяльності, діяти в інтересах суспільства, а також поважати права і свободи кожного громадянина.

УДК 342.72/.73

Чорна Д.С.

студ. гр. Ю-111 НУ «Запорізька політехніка»

КОНСТИТУЦІЙНІ ПРАВА, СВОБОДИ І ОBOB'ЯЗКИ ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА В ПОЛЬЩІ

Повномасштабне вторгнення Росії в Україну 24 лютого 2022 року спричинило великий потік біженців в країни Євросоюзу. Загальновідомо, що найбільша кількість тимчасово вимушених

українських переселенців зосереджена в Польщі (на 03.04.2023 р. було зареєстровано 1 581 148 українських громадян)[1]. Їм наданий певний правовий статус, зокрема певні права та свободи. Оскільки ці права та свободи, а також обов'язки, які мають дотримуватись українські переселенці закріплені насамперед в Конституції Польщі, ця тема набуває в сучасних умовах особливої актуальності.

Нашим переселенцям в Польщі слід знати, що нинішня Конституція цієї країни прийнята Національними зборами 02 квітня 1997 року, а набула чинності 17 жовтня цього ж року. Вона складається з преамбули та 243 статей, об'єднаних у 13 розділів, включаючи останній – «Перехідні і заключні положення» [2]. Вона поділяє громадян на тих, хто вірить в Бога як джерело правди, справедливості, добра і краси, і тих, хто не поділяє цієї віри, але поважає подібні універсальні цінності які виникають з інших джерел (преамбула до Конституції).

Конституція Республіки Польща гарантує громадянські права і свободи, визначає взаємовідносини між органами влади, встановлює загальний порядок і спосіб формування вищих ланок державної влади. У ній підкреслено, що джерелом прав і свобод людини і громадянина є природня і невідчужувана гідність людини, яка є непорушною, а її повага і охорона є обов'язком органів державної влади (ст. 30).

Основні норми гарантують широке коло прав і свобод, однак на перше місце законодавець ставить особисті права і свободи людини і громадянина, які закріплені у другому розділі. Серед них: правова охорона життя (ст. 38), право на особисту недоторканність і особисту свободу (ч. 1, ст. 41), право на справедливий і відкритий розгляд справи без необгрунтованої затримки компетентним, незалежним і безстороннім судом (ч. 1, ст. 45), право на правову охорону приватного, сімейного життя, честі і доброго імені, а також на прийняття рішень про своє особисте життя (ст. 47), право на свободу та охорону таємниці кореспонденції (ст. 49), право на недоторканність житла (ст. 50), право на свободу пересування, вибір місця проживання та перебування (ст. 52).

Конституція також захищає право власності і право на спадщину (ст. 64), свободу вибору професії (ст. 65), право на безпечні умови праці (ст. 66), охорону здоров'я (ст. 68), забезпечення соціальних прав і право на навчання (навчання до 18 років є обов'язковим) (ст. 70). Основний закон забезпечує також свободу художньої творчості, наукових досліджень, свободу форм навчання та користування досягненнями культури (ст. 73).

Польська конституція накладає на громадян Польщі зобов'язання по відношенню до держави. Основним обов'язком є вірність Республіці

Польща і турбота про благо суспільства (ст. 82). Попри це, Конституція також закріплює положення про засоби захисту свобод і прав. Так кожен має право на відшкодування шкоди, завданої йому в наслідок протиправного діяння органу публічної влади (ст. 77); на звернення зі скаргою до Конституційного Трибуналу щодо відповідності Конституції закону чи іншого нормативного акта, на підставі якого суд або орган публічної адміністрації прийняв остаточне рішення стосовно його свобод або прав чи його обов'язків, визначених Конституцією (ст. 79); на звернення до Уповноваженого з Громадянських Прав із заявою про допомогу у захисті своїх свобод або прав, порушених органами публічної влади (ст. 80)

Обов'язки людини і громадянина закріплені в статтях 82-86. Зокрема, стаття 82 проголошує, що «обов'язком польського громадянина є зберігати вірність Польській Республіці, а також піклуватися про спільне благо»; стаття 83 – «Кожний зобов'язаний дотримуватись законодавства Польської Республіки»; стаття 84 – «Кожний зобов'язаний нести публічні обтяження і повинності, включаючи сплату податків, встановлених законом»; стаття 85 – «Обов'язком польського громадянина є захист Вітчизни. Громадянин, якому релігійні переконання або його моральні принципи перешкоджають проходити військову службу, може бути зобов'язаний до служби, що її замінює, відповідно до принципів, визначених законом»; стаття 86 – «Кожний зобов'язаний піклуватися про стан довкілля і несе відповідальність за заподіяне ним погіршення цього стану. Принципи такої відповідальності визначаються законом»

Таким чином, Конституція є найвищим актом права Польської Республіки (ст. 8), в якому пріоритет надається основним правам і свободам людини громадянина. Знання цих прав і свобод, а також обов'язків є безпосередньою умовою їх дотримання не тільки з боку польських громадян, а й українських тимчасово вимушених переселенців.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Данні Верховного комісара ООН з прав біженців. URL: <https://data.unhcr.org/fr/situations/ukraine>

2. Конституція Польської Республіки. *Бостан С.К. Конституції постсоціалістичних країн Європейського Союзу : хрестоматія.* Запоріжжя : НУ «Запорізька політехніка, 2019. С. 203–262.

СЕКЦІЯ «АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ КРИМІНАЛЬНОГО, ЦИВІЛЬНОГО ТА МІЖНАРОДНОГО ПРАВА»

УДК 347.412.92

Надієнко О.І.¹, Марусенко Ю.І.²

¹ канд. юрид. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

² асп. НУ «Запорізька політехніка»

ФРАУДАТОРНІ ПРАВОЧИНИ: ПРОБЛЕМА ПРАВОВОГО ВРЕГУЛЮВАННЯ

Правова конструкція фраздаторності не є новою і прийшла до нас з римського права. *Fraus creditorum* (з лат. – на шкоду кредиторам) – це вчинення боржником правочинів, спрямованих на зменшення його майна з метою приховати його від звернення стягнення кредиторів. *Fraus creditorum* був сконструйований в преторському праві. Це стало можливим після того, як примусове виконання судових рішень стало відбуватися шляхом звернення стягнення на майно боржника. Однак в Україні багато років після набуття незалежності продовжувала існувати проблема з врегулюванням цих відносин і лише нещодавно на неї звернули увагу.

Наразі на законодавчому рівні норми щодо правочинів, що вчиняються на шкоду кредитору, існують лише в банківській сфері та в рамках виконавчого провадження. Так, у ст. 42 Кодексу України з процедур банкрутства встановлюються підстави, за яких правочини, вчинені боржником після відкриття провадження у справі про банкрутство або протягом трьох років, що передували відкриттю провадження у справі про банкрутство, можуть бути визнані недійсними, та наслідки такого визнання. Схожа норма передбачена в ст. 38 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб», яка врегульовує ті заходи, які здійснюються щодо забезпечення збереження активів банку, запобігання втрати майна та збитків. У рамках виконавчого провадження також визначається, що укладення правочину щодо майна боржника, який призвів до неможливості задовольнити вимоги стягувача за рахунок такого майна, є підставою для визнання правочину недійсним. Однак, це стосується випадків, коли особа вже внесена до Єдиного реєстру боржників. Тобто, законодавство обмежується лише декількома сферами, що регулюють суспільні відносини, пов'язані з вчиненням фраздаторних правочинів, що погіршує становище кредитора в процесі стягнення боргу в більшості інших випадків.

Відповідний стан цивільного законодавства України довгий час створював можливості для боржників уникати стягнення на їх майно. Зазвичай кредитори у подібних справах посилалися на норми Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) щодо принципу добросовісності як загального принципу цивільного законодавства на те, що при здійсненні своїх прав особа зобов'язана утримуватися від дій, які могли б порушити права інших осіб, а також на недопущення вчинення особою дій, що вчиняються з наміром завдати шкоди іншій особі. Також дуже часто такі правочини намагалися визнати фіктивними. Однак, через відсутність спеціальних норм у цивільному законодавстві та сталої практики суди відмовляли у задоволенні вимог щодо визнання таких правочинів недійсними.

Вирішити ці проблеми взявся Верховний Суд. У постанові Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду від 07 жовтня 2020 р. визначено поняття «франдаторний правочин» – це правочин, учинений боржником на шкоду кредитору. Також судом було зазначено, що договором, що вчиняється на шкоду кредиторам (франдаторним договором), може бути як оплатний, так і безоплатний договір. Застосування конструкції «франдаторності» при оплатному цивільно-правовому договорі має певну специфіку, яка проявляється в обставинах, що дозволяють кваліфікувати оплатний договір як такий, що вчинений на шкоду кредитору. До таких обставин, зокрема, відноситься: момент укладення договору; контрагент з яким боржник вчиняє оспорюваний договір; ціна; наявність/відсутність оплати ціни контрагентом боржника.

У постанові Великої Палати Верховного Суду від 03 липня 2019 р. зазначалось, що франдаторний правочин може кваліфікуватися як фіктивний; такий, що вчинений всупереч принципу добросовісності та недопустимості зловживання правом; такий, що порушує публічний порядок. Також у даній постанові було чітко зазначено про те, що позивач вправі звернутися до суду з позовом про визнання договору недійсним, як такого, що направлений на уникнення звернення стягнення на майно боржника, на підставі загальних засад цивільного законодавства (п. 6 ст. 3 ЦК України) та недопустимості зловживання правом (ч. 3 ст. 13 ЦК України), і послатися на спеціальну норму, що передбачає підставу визнання правочину недійсним, якою може бути як підстава, передбачена ст. 234 ЦК України, так і інша, наприклад, підстава, передбачена ст. 228 ЦК України.

Однак судовий підхід до вирішення проблеми франдаторних правочинів не є панацеєю. Враховуючи те, що Україна є країною романо-германської правової сім'ї, необхідним є створення належної

законодавчої бази, яка врегулює відповідні суспільні відносини на рівні спеціальних норм, а не загальних засад цивільного законодавства, на які посилаються суди у вирішенні даної категорії справ. Це пов'язано з тим, що практика Верховного Суду є досить динамічною і часто змінює власні правові позиції за однаковими справами. Така діяльність часто протирічить принципу правової визначеності як складової частини верховенства права і руйнує сталість судової практики. Тому, важливим є закріплення поняття, характерних ознак фродаторного правочину в ЦК України як такого, що може бути визнаний судом недійсним.

УДК 343.98

Назаренко П.Г.

канд. юрид. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

ПОНЯТТЯ ТА ЗНАЧЕННЯ ТЕХНІКО-КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Проблеми боротьби зі злочинністю завжди були в центрі уваги вчених-юристів. І сьогодні, з огляду на кількісне зростання злочинності, якісне удосконалення використовуваних засобів та методів злочинної діяльності, набуттям міжнародного характеру, набули особливої актуальності.

Йдеться про такі небезпечні для всього світового співтовариства злочини, як тероризм, захоплення заручників, торгівля людьми, незаконний обіг наркотичних засобів, відмивання незаконно отриманих доходів, контрабанда, кіберзлочини та ін.

У сучасних реаліях, коли перед українською державою надзвичайно гостро постали питання інтеграції у світовий простір, таке завдання актуальне й для вітчизняної юридичної науки, насамперед із яскраво вираженою практичною спрямованістю.

Важко переоцінити значення техніко-криміналістичних засобів в боротьбі зі злочинністю. Вони широко використовуються при огляді місця події, обшуку, слідчому експерименті, інших слідчих діях, а також при проведенні оперативно-розшукових заходів та негласних слідчих (розшукових) діях.

Їх застосування значно підвищує їх ефективність і тому завдання правоохоронних органів зводиться до того, щоб всі ці засоби використовувалися комплексно.

Говорячи про значення техніко-криміналістичних засобів слід перш за все вказати на їх велику роль в підвищенні результативності багатьох слідчих дій. Тільки завдяки їм представляється можливим

виявлення невидимих і мало видимих слідів пальців, мікрооб'єктів, знарядь вчинення злочину, коштовностей, захованих в тайниках, і інших речових доказів, необхідних для встановлення всіх обставин розслідуваної події і доведення винності підозрюваного.

Перш ніж говорити про класифікацію техніко-криміналістичних засобів, слід відмежувати їх від інших видів техніки.

Цільове призначення техніко-криміналістичних засобів полягає в забезпеченні максимальної ефективності передбачених кримінально-процесуальним законодавством слідчих дій, криміналістичних досліджень речових доказів, виявлення умов, які допомагають скоєнню злочинів і розробки рекомендацій щодо їх усунення. Вона досягається шляхом застосування різних приладів, апаратури, інструментів, матеріалів, спеціальних довідників і технічних прийомів (способів, методів, методик) для виявлення, фіксації, вилучення слідів та інших речових доказів, що мають важливе значення для справи.

Суб'єктами застосування техніко-криміналістичних засобів є: слідчий, прокурор, суд, працівники дізнання, експерти-криміналісти. Слідчий, прокурор, суд, працівники дізнання можуть застосовувати зазначену техніку або самостійно, або за допомогою залучених до провадження слідчої дії фахівця-криміналіста.

З урахуванням цих ознак техніко-криміналістичні засоби за походженням можна поділити на три групи:

1) засоби, запозичені із загальної техніки і використовувані в криміналістиці без всяких вимірювань. Це багато вимірювальні прилади (лінійки, рулетки, штангенциркуль, мікромір, лупи, електрофонарі, фотоапарати, звукозаписна, кінознімальна, відеозаписна апаратура і ін.);

2) засоби, запозичені з інших областей науки і техніки та пристосовані для криміналістичних цілей (профілометр, переконструйований для дослідження слідів, лупи, на яких нанесені спеціальні сітки для дослідження папілярних візерунків та ін.);

3) засоби, спеціально розроблені для криміналістичних цілей. Їх дуже багато, наприклад, пересувні криміналістичні лабораторії, спеціальні порівняльні криміналістичні мікроскопи (МСК-1) і багато інших.

Така класифікація техніко-криміналістичних засобів має головним чином організаційне значення. Вона дає лише уявлення про джерела поповнення криміналістичної техніки, напрямки в яких проводиться робота по розширенню її асортименту.

Правоохоронні органи мають у своєму розпорядженні досить більший арсенал техніко-криміналістичних засобів. Криміналістична техніка повинна ефективно впливати на стан боротьби зі злочинністю.

Разом з цим, як показує практика, в питаннях забезпечення правоохоронних органів техніко-криміналістичними засобами, впровадження їх у практичну діяльність, аналіз їх використання значно відстають від вимог сьогодення.

Тому робота з техніко-криміналістичного забезпечення розслідування злочинів повинна бути істотно поліпшена.

Представляється можливим, надати наступне визначення поняттю «техніко-криміналістичне забезпечення досудового розслідування» – це система правових, наукових, організаційних заходів з розробки, впровадження та практичного використання техніко-криміналістичних засобів і наукових методів з метою успішного розкриття, розслідування та попередження злочинів.

УДК 337.771

Висоцька Н.І.¹, Кириченко Ю.В.²

¹ нач. патентно-інформаційного відділу НУ «Запорізька політехніка»

² д-р юрид. наук, проф. НУ «Запорізька політехніка»

УДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

На шляху до євроінтеграції України розпочато реалізацію низки процесів з удосконалення та форматування національного законодавства. Не стала винятком й сфера інтелектуальної власності, яка за результатами підписання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом є одним з найбільш пріоритетних напрямів реформування внутрішньополітичних процесів.

Основним у зобов'язаннях України у сфері інтелектуальної власності в рамках Угоди про асоціацію є спрощення та оптимізація процедури створення, а також комерційного використання як інноваційних продуктів, так і продуктів творчої діяльності на території України та держав-членів ЄС, з приділенням особливої уваги досягненню належного та дієвого рівня охорони і захисту прав інтелектуальної власності.

Строк виконання зобов'язань, які передбачені Угодою про асоціацію, визначено Планом заходів з виконання Угоди про асоціацію на кінець 2023 року [1].

Вважаємо, що з метою покращення процесів євроінтеграції варто враховувати (імплементувати) положення існуючих директив у сфері інтелектуальної власності шляхом приєднання до наявних та безпосереднього виконання їх положень. Зазначене матиме

максимально позитивний результат лише у тому разі, якщо державна політика буде спрямована на розвиток як суспільної, так і законодавчої сфери. Крім того, імплементація положень директив надасть розширені можливості щодо здійснення правової регламентації тих об'єктів права інтелектуальної власності, правовий режим яких не закріплено на законодавчому рівні. З огляду на вищезазначене, інтерес становить Директива ЄС 2012/28/ EU on certain permitted uses of orphan works [2] (далі – Директива), яка регулює статус і порядок використання так званих сирітських творів із невідомим авторством або коли невідома особа, якій належить авторське право на твір. Зазначена проблематика характерна для літературної, музичної, кінематографічної галузей.

1 грудня 2022 року було прийнято Закон України «Про авторське право і суміжні права», який регулює відносини щодо набуття, здійснення та захисту особистих немайнових та майнових авторських та/або суміжних прав, а також щодо прав особливого роду (*suī generis*), пов'язаних зі сферою авторського права та/або суміжних прав [3]. Автори цього Закону обґрунтовували необхідність його прийняття нагальністю приведення положень чинного законодавства України у сфері авторського права та суміжних прав у відповідність до вимог положень норм Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їх державами-членами, з іншої сторони. Цей закон натеper прийнято.

Закон України «Про авторське право і суміжні права» від 1 грудня 2022 року забезпечує легальним користувачам доступ до розвинутого ринку легального контенту, оскільки нелегальні користувачі нестимуть посилену відповідальність за правопорушення, завдяки чому зменшуватиметься ринок “сірого” контенту. Треба розуміти, що норми попереднього Закону України “Про авторське право та суміжні права” вимагали укладати ліцензійні договори лише в письмовій формі. При цьому велика кількість об'єктів авторського права і суміжних прав у світі розповсюджується в мережі Інтернет. Наприклад популярний відеосервіс “YouTube”, банки фотографій, вільна он-лайн енциклопедія “Wikipedia”, а також спільноти розробників таких комп'ютерних програм як “Linux” та “Mozilla Firefox” працюють на умовах опублікування пропозиції надати (або отримати) ліцензію, адресовану необмеженому колу осіб, та прийняття такої пропозиції зацікавленою особою. Українські користувачі і розробники програмного забезпечення, відповідно до норм «старого закону» не могли легально користуватись безкоштовним програмним забезпеченням, оскільки договори, укладені не у письмовій формі, як того наразі вимагало українське законодавство, визнавалися нікчемними.

При цьому, Директивою ЄС 2003/98/ЄС (змінена Директивою 2013/37/ЄС) про повторне використання публічної інформації (частина друга статті 8) передбачено, що держави-члени мають забезпечити використання ліцензій, які доступні у цифровій формі і можуть надаватись засобами електронного зв'язку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Про виконання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони : Постанова Кабінету Міністрів України від 25.10.2017 р. № 1106. стаття 852. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1106-2017-%D0%BF#Text>

2. Директива Європейського Союзу 2012/28/EU on certain permitted uses of orphan works / Всесвітня організація інтелектуальної власності : веб сайт. URL: <https://wipolex.wipo.int/ru/legislation/details/13043>

3. Про авторське право і суміжні права : Закон України [прийнятий Постановою Верховної Ради України №2811-IX від 01 грудня 2022 р.: станом на 28 березня 2023 р.]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#n855>

УДК 343.53:366.54 (47+477)

Сокур Т.А.

д-р філос. з права НУ «Запорізька політехніка»

ШКОДА ВІД УМИСНОГО ВВЕДЕННЯ В ОБІГ НА РИНКУ УКРАЇНИ (ВИПУСКУ НА РИНОК УКРАЇНИ) НЕБЕЗПЕЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ

У ст. 227 Кримінального кодексу України (далі – КК) передбачена кримінальна відповідальність за умисне введення в обіг на ринку України (випуск на ринок України) небезпечної продукції. Хоча суспільно небезпечні наслідки не є обов'язковою ознакою кримінального правопорушення, передбаченого ст. 227 КК, однак суспільно небезпечні дії з небезпечною продукцією можуть спричинити такі наслідки у вигляді заподіяння шкоди життю, здоров'ю людини, майну, а також довкіллю.

Щодо суспільно небезпечних наслідків зауважимо: якщо внаслідок введення в обіг небезпечної продукції й наступного її використання було заподіяно шкоду здоров'ю людини (споживача або користувача) чи його смерть або завдано матеріальної шкоди у вигляді умисного чи

необережного знищення чи пошкодження чужого майна, вчинене слід кваліфікувати за правилами сукупності кримінальних правопорушень, тобто за ст. 227 КК та як умисне чи необережне кримінальне правопорушення проти життя чи здоров'я особи або проти власності. Очевидно, що наслідки, що полягають у заподіянні істотної шкоди життю чи здоров'ю особи, потрібно вказувати як кваліфіковані види відповідного складу кримінального правопорушення.

Пропонуємо заподіяння шкоди життю, здоров'ю людини, майну чи довкіллю передбачити як кваліфікуючу ознаку у диспозиції ч. 2 ст. 227 КК, а спричинення інших тяжких наслідків – у диспозиції ч. 3 ст. 227 КК. У такому випадку спричинення суспільно небезпечних наслідків у вигляді заподіяння шкоди життю, здоров'ю людини, майну чи довкіллю за відсутності ознак тяжких наслідків кваліфікувати за ч. 2 ст. 227 КК за відповідною кваліфікуючою ознакою. А у разі наявності ознак тяжких наслідків кваліфікувати за ч. 3 ст. 227 КК за цією кваліфікуючою ознакою.

Пропонуємо вважати у цій статті тяжкими наслідками шкоду, що у 1000 і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян. Пропонуємо це викласти у примітці 2 до ст. 227 КК.

Не вдаючись детально в істотні властивості оціночних понять, зазначимо, що науковці виокремлюють насамперед таку їх спільну ознаку, як нормативна невизначеність, тобто зміст відповідного поняття вичерпно не розкривається ні в КК, ні в інших нормативно-правових актах.

У кримінально-правовій літературі оціночні поняття визначають як ознаки складу кримінального правопорушення чи окремі характеристики таких ознак, зміст яких визначається не нормативно-правовим актом, а встановлюється правозастосувачем, враховуючи конкретні обставини справи. У низці випадків суспільно небезпечні наслідки визначаються шляхом введення в кримінально-правову норму оціночних понять (ознак). Через неконкретність, неточність оціночних понять їх права оцінка завжди пов'язана з необхідністю з'ясування обсягу, змісту й ознак самих цих понять. При цьому повністю відмовитися від використання «оціночних понять» при закріпленні суспільно небезпечних наслідків як обов'язкової ознаки об'єктивної сторони складу кримінального правопорушення неможливо. До таких оціночних понять (ознак) належать, зокрема, «тяжкі наслідки нематеріального характеру».

Під тяжкими наслідками (запропонована редакція ч. 3 ст. 227 КК) треба розуміти: загибель чи масове захворювання людей; істотне погіршення екологічної обстановки в тому чи іншому регіоні (місцевості); зникнення, масові загибель чи тяжкі захворювання об'єктів тваринного і рослинного світу; неможливість відтворити протягом

тривалого часу ті чи інші природні об'єкти або використовувати природні ресурси в певному регіоні; генетичне перетворення тих чи інших природних об'єктів; заподіяння майнової шкоди в особливо великих розмірах; тощо.

З'ясовуючи питання про те, чи є загибель або захворювання об'єктів тваринного світу масовими, зокрема, повинні досліджуватися відомості про чисельність тварин, риби, інших організмів, що загинули чи захворіли, їх поширеність на території України або конкретної адміністративно-територіальної одиниці.

Виходячи з буквального розуміння змісту цього запропонованого пункту примітки до досліджуваної статті КК, тяжкі наслідки можуть мати виключно матеріальний вимір або перераховуватися в матеріальний еквівалент. Проте визначені у запропонованій ч. 3 ст. 227 КК тяжкі наслідки можуть становити не лише майнову, а і включати прояви немайнової шкоди, але тільки ті, що можуть одержати майнове відшкодування (як тяжкі наслідки може враховуватися будь-яка за характером шкода, якщо вона піддається грошовій оцінці та відповідно до такої оцінки досягла встановленого розміру).

Таким чином, пропонується заподіяння шкоди життю, здоров'ю людини, майну чи довіллю передбачити як кваліфікуючу ознаку у диспозиції ч. 2 ст. 227 КК, а спричинення інших тяжких наслідків – у диспозиції ч. 3 ст. 227 КК. У такому випадку спричинення суспільно небезпечних наслідків у вигляді заподіяння шкоди життю, здоров'ю людини, майну чи довіллю за відсутності ознак тяжких наслідків кваліфікувати за ч. 2 ст. 227 КК за відповідною кваліфікуючою ознакою. А у разі наявності ознак тяжких наслідків кваліфікувати за ч. 3 ст. 227 КК за цією кваліфікуючою ознакою. Пропонується вважати у ст. 227 КК тяжкими наслідками шкоду, що у 1000 і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян. Пропонується це викласти у примітці 2 до ст. 227 КК.

УДК 343

Тимчук О.Л.

канд. юрид. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

ЗАХИСТ ПРАВ НАЦІОНАЛЬНИХ МЕНШИН У ПОЛЬЩІ

Прикладом успішного захисту прав національних меншин в Європі є сусідня з Україною Польща, в ст.35 Конституції якої закріплено право національних та етнічних меншин, громадян Польщі, на свободу збереження і розвитку власної мови, збереження звичаїв і

традицій, а також розвитку власної культури. Пунктом 2, цієї ж статті визначено, що національні і етнічні меншини мають право до творення власних освітніх і культурних інституцій, організацій, які сприяють захисту релігійної ідентичності, а також участі у вирішенні справ, що стосуються їх культурної спільноти. Окрім конституції права національних меншин захищені відповідним законом. Сейм Польщі ухвалив 6 січня 2005 р. Закон «Про національні та етнічні меншини і про регіональну мову», яким встановив статус національних меншин, визначивши чітко коло суб'єктів які відносяться до національних меншин, через виокремлення їх ознак. У п.1 ст.2 цього закону зазначається, що «національна меншина, в розумінні закону, є групою громадян Польщі, які підлягають сукупно наступним критеріям:

- 1) чисельно менша, ніж решта населення Республіки Польща;
- 2) істотно відрізняються від решти громадян мовою, культурою та традиціями;
- 3) прагнуть зберегти свою мову, культуру та традиції;
- 4) свідомі своєї історичної національної спільноти та їхні дії спрямовані на її вираження та захист;
- 5) їхні предки проживали на сучасній території Республіки Польща щонайменше 100 років;
- 6) ототожнюють себе з народом власної держави.

Більш того, п.2 ст.2 Закону визначає конкретній перелік національних меншин офіційно визнаних Польщею.

Етнічна меншина, в розумінні закону, визначається такими ж критеріями, але офіційно визнаними є етноси відмінні від національних меншин Польщі. Польський закон визначає такі права національних меншин, як:

право приймати самостійно рішення про ставлення до неї як до особи, що належить або не належить до меншини, а такий вибір або користування правами пов'язаними з цим вибором, не несе за собою жодних негативних наслідків;

право не надавати інформацію, інакше як за законом, про приналежність до меншини або про походження, мову меншини або релігію;

право не доказувати власну приналежність до національної меншини;

право осіб, які належать до меншини користуватися правами та свободами, що виникають з принципів цього Закону «Про національні та етнічні меншини і про регіональну мову» індивідуально, а також спільно з іншими членами меншинами. Далі наголошується на забороні асиміляції національних меншин, та застосуванні засобів спрямованих

на зміну національних чи етнічних співвідношень на території, де проживають меншини.

Встановлюється заборона дискримінації національних меншин і обов'язок органів публічної влади вживати відповідні заходи для:

1) сприяння повній та реальній рівності в економічній, соціальній, політичній та культурній сфері між особами, що належать до меншини та особами, які належать до більшості;

2) захист людей, які зазнають дискримінації, ворожнечі або насильства через їх приналежності до меншини;

3) зміцнення міжкультурного діалогу.

Структура Закону «Про національні та етнічні меншини і про регіональну мову» передбачає поділ закону на шість розділів, охоплює питання освіти і культури національних меншин, а також використання мов національних меншин та регіональних мов. Також визначається статус, права і обов'язки органів, що займаються справами національних та етнічних меншин.

На основі принципу рівності представники національних меншин повинні мати ті ж права на політичне представництво на різних рівнях здійснення влади, що і інші члени суспільства. Однак найчастіше вони не можуть скористатися цими правами, так як особи, що становлять більшість населення, можуть і не віддавати свої голоси представникам національних меншин. У зв'язку з цим окремі держави використовують додаткові заходи для вирішення даної проблеми. Наприклад, згідно зі ст. 59 Конституції Румунії від 21 листопада 1991 р., «організації громадян, які належать до національних меншин, які не збирають на виборах достатню кількість голосів для представництва в парламенті, мають право на одне депутатське місце кожна за умов, встановлених виборчим законом». При цьому громадяни однієї національної меншини можуть бути представлені тільки однією організацією.

УДК 343.265

Шиян Д.С.¹, Шиян О.Ю.²

¹ канд. юрид. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

² канд. юрид. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

ПОНЯТТЯ ПОЗБАВЛЕННЯ ПРАВА ЗАЙМАТИСЯ ПЕВНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ

Згідно зі ст. 43 Конституції України кожен громадянин має право на працю, що включає можливість заробляти собі на життя працею, яку він вільно обирає або на яку вільно погоджується.

У ст. 55 Кримінального кодексу України (далі – КК) передбачене покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю (далі для скорочення викладення – «позбавлення права...»).

«Позбавлення права...» включає два відносно самостійних види покарань: позбавлення права обіймати певні посади та позбавлення права займатися певною діяльністю.

Закон не обмежує видів діяльності, права на які може бути позбавлений засуджений судом. До переліку діяльності, право на яку може позбавити суд, належить як службова, так і не службова, як професійна (наприклад, лікарська, ветеринарна, педагогічна тощо), так і непрофесійна, як трудова, так і нетрудова, а також підприємницька або інша діяльність (наприклад, заняття поліванном, керування особистим автотранспортом). Позбавлення права займатися певною діяльністю поширюється не тільки на службову й професійну, але й на іншу діяльність, що регламентується відповідними правилами, які передбачають конкретні права та обов'язки. Пропонується це положення закріпити у майбутній відповідній постанові Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ.

Залежно від критеріїв класифікації діяльності, право займатися якою може позбавити суд засудженого, позбавлення права займатися певною діяльністю можна поділити на відповідні підвиди. Розглянемо підвиди цієї діяльності.

Службова діяльність – це постійне, тимчасове чи за спеціальним повноваженням здійснення функцій представників влади чи місцевого самоврядування, а також виконання організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських функцій, пов'язаних із постійним чи тимчасовим обійманням посад в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, на державних чи комунальних підприємствах, в установах чи організаціях, або виконання таких функцій за спеціальним повноваженням, яким особа наділяється повноважним органом державної влади, органом місцевого самоврядування, центральним органом державного управління із спеціальним статусом, повноважним органом чи повноважною особою підприємства, установи, організації, судом або законом.

Службова діяльність включає в себе управлінську, іншу, органічно пов'язану з управлінською, часто підлеглу їй або обслуговуючу її, юридично значиму для інших людей діяльність, безпосередньо не спрямовану на виробництво матеріальних благ чи надання матеріальних послуг, а також інтелектуальне і документальне обслуговування діяльності інших людей.

Під професійною діяльністю в літературі розуміється вид діяльності, для здійснення якої необхідна професійна підготовка, або ця діяльність включає в себе види робіт, які вимагають спеціальної підготовки чи які дозволяють вчиняти певні дії або приймати рішення, характер яких встановлюють нормативні правові акти.

Діяльність, що регламентується відповідними правилами, які передбачають конкретні права та обов'язки, поширюється на певних осіб, які повинні дотримуватися цих правил. Ці правила встановлюються певними нормативно-правовими актами (законами, постановами, наказами, інструкціями, правилами тощо). Порушення або неналежне дотримання цих відповідних правил під час діяльності, що ними регламентується, і тягне припинення права нею займатися.

Позбавлення права займатися певною діяльністю поширюється на право займатися не будь-якою діяльністю, а лише службовою або професійною діяльністю, або іншою діяльністю, регламентованою лише відповідними правилами, що надають певні права чи встановлюють певні обов'язки.

При цьому позбавлення права займатися певною діяльністю тягне за собою й заборону для засудженого обіймати посади, пов'язані зі здійсненням такої діяльності. Наприклад, особа, засуджена до позбавлення права займатися лікарською діяльністю, не може працювати на посаді завідувача лікарнею.

Таким чином, пропонується закріпити поняття позбавлення права займатися певною діяльністю у ст. 55 КК у такій редакції: «Позбавлення права займатися певною діяльністю полягає у припиненні на визначений судом строк права на службову або професійну діяльність, або іншу діяльність, регламентовану відповідними правилами, якщо її здійснення пов'язане із вчиненням кримінального правопорушення».

УДК 343.57:615.2 (477)

Щербіна М. Г.

асп. НУ «Запорізька політехніка»

ФАЛЬСИФІКАЦІЯ ЛІКАРСЬКИХ ЗАСОБІВ АБО ОБІГ ФАЛЬСИФІКОВАНИХ ЛІКАРСЬКИХ ЗАСОБІВ, ВЧИНЕНІ ЗА ПОПЕРЕДНЬОЮ ЗМОВОЮ ГРУПОЮ ОСІБ

Фальсифікація лікарських засобів або їх обіг за попередньою змовою групою осіб визначене в загальній формі у ч. 2 ст. 28 КК, де вказано, що кримінальне правопорушення визнається вчиненим за попередньою змовою групою осіб, якщо його спільно вчинили декілька

осіб (дві або більше), які заздалегідь, тобто до початку кримінального правопорушення, домовилися про спільне його вчинення. Учасником групи може бути визнана тільки фізична особа, що володіє всіма ознаками суб'єкта, тобто яка досягла шістнадцятирічного віку, осудна. Це засновано на нормі ст. 18 КК і на положенні теорії кримінального права про те, що співучасником може бути лише особа, що є осудною й такою, що досягла віку кримінальної відповідальності за відповідне кримінальне правопорушення.

Кожен учасник групи осіб за попередньою змовою є співвиконавцем кримінального правопорушення. Як визначено в ч. 2 ст. 27 КК, виконавцем (співвиконавцем) є особа, яка в співучасті з іншими суб'єктами кримінального правопорушення безпосередньо або шляхом використання інших осіб, що відповідно до закону не підлягають кримінальній відповідальності за скоєне, вчинила кримінальне правопорушення, передбачене КК. Виходячи з поданого в законі визначення, учасником групи осіб за попередньою змовою має бути визнана особа, яка безпосередньо або опосередковано виконує хоч би одну з ознак об'єктивної сторони кримінального правопорушення, передбаченого ст. 321-1 КК.

Визначення моменту змови учасників групи, на нашу думку, має практичне значення при кваліфікації кримінального правопорушення, передбаченого ст. 321-1 КК, оскільки встановлення ознак групи за попередньою змовою впливатиме на кваліфікацію скоєного.

Поняття «змова» означає «таємна угода для досягнення якої-небудь мети; взаємна домовленість кількох чи багатьох осіб про спільні дії».

Це оціночне поняття передбачає, що співучасники до моменту початку виконання об'єктивної сторони кримінального правопорушення досягли змови на вчинення кримінально-протиправного посягання (попередньо).

Форма змови – вербальна (словесна) – усна чи письмова або у формі конклюдентних дій – для наявності співучасті не має значення. Змова про вчинення кримінального правопорушення може відбутися задовго до вчинення кримінального правопорушення чи прямо перед його вчиненням, але до замаху на нього. Ступінь стійкості відносин між учасниками не має значення. Змова між співучасниками стосується власне кримінального правопорушення, а також місця, часу та способу його вчинення тощо.

Так, у п. 9 Постанови ПВСУ «Про практику розгляду судами кримінальних справ про злочини, вчинені стійкими злочинними об'єднаннями» від 23 грудня 2005 р. № 13 вказано, що організовану групу потрібно вважати утвореною з моменту досягнення її учасниками

домовленості про вчинення першого злочину за наявності планів щодо подальшої спільної злочинної діяльності.

«Попередня змова» як оціночне поняття, що вживають для характеристики форм співучасті, є формою взаємодії співучасників кримінального правопорушення, яка має такі ознаки: 1) угода, що передуює вчиненню кримінального правопорушення; 2) множинний (два і більше) кількісний склад суб'єктів кримінального правопорушення; 3) єдність кримінально-протиправних цілей незалежно від мотивації; 4) спільна й узгоджена інтелектуальна, вольова та фізична взаємодія для реалізації плану вчинення кримінального правопорушення.

Отже, саме попередня змова характеризує ступінь згуртованості співучасників, свідчить про тісніший суб'єктивний зв'язок винних, вищий ступінь їх організованості, що пояснює надання групі осіб, що утворилася за попередньою змовою, значення кваліфікуючої ознаки значного числа складів кримінальних правопорушень, передбачених Особливою частиною КК.

Вчиненим за попередньою змовою групою осіб потрібно вважати таку фальсифікацію лікарських засобів або їх обіг, в яких брали участь (незалежно від виконуваної ролі), попередньо домовившись про його вчинення, принаймні дві особи, які є суб'єктами зазначеного кримінального правопорушення. У разі, якщо в фальсифікації лікарських засобів або їх обігу брали участь особи, хоча б дві з яких не мають ознак суб'єктів цього кримінального правопорушення (співучасть загальних суб'єктів), їх дії неможна кваліфікувати за ч. 2 ст. 321-1 КК. Вчиненим за попередньою змовою групою осіб треба вважати таку фальсифікацію лікарських засобів або їх обіг, в яких брали участь як співвиконавці, попередньо домовившись про його вчинення, принаймні дві особи, що є суб'єктами цього кримінального правопорушення.

Пропонуємо додати до злочину, передбаченого ст. 321-1 КК, кваліфікуючу ознаку у вигляді вчинення його організованою групою, доповнивши ч. 3 цієї статті після слів «..., якщо вони...» перед словами «...спричинили смерть особи...» словами «...вчинені організованою групою,...».

Таким чином, пропонується диспозицію ч. 3 ст. 321-1 КК викласти у такій редакції: «3. Дії, передбачені частинами першою або другою цієї статті, якщо вони вчинені організованою групою, спричинили смерть особи або інші тяжкі наслідки, або вчинені в особливо великих розмірах, – караються...».

СЕКЦІЯ «КРИМІНАЛЬНЕ, ЦИВІЛЬНЕ ТА МІЖНАРОДНЕ ПРАВО»

УДК 342.5

Кунак А.В.

студ. гр. Ю-112 НУ «Запорізька політехніка»

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ В РОБОТІ ОРГАНІВ ПРОКУРАТУРИ В УКРАЇНІ

Впродовж останніх років в Україні проведено реформи, спрямовані на створення демократичної та правової держави, забезпечення її економічного й соціального розвитку. Реформа прокуратури, що триває, усебічно позначилася на зовнішніх і внутрішніх процесах функціонування відповідної системи.

Прокуратура, керуючись принципами верховенства права, законності, справедливості, неупередженості та об'єктивності, презумпції невинуватості забезпечує дотримання конституційних прав і свобод людини, координує формування кримінально-правової політики та діяльність органів правопорядку з метою забезпечення громадської безпеки та законності (ст. 3 Закону України «Про прокуратуру»).

Проте в роботі органів прокуратури певні проблемні аспекти ще залишаються, а саме:

– відсутній єдиний порядок інформування прокурора про затримання особи та призначення його процесуальним керівником у кримінальному провадженні. Прокурор дізнається про це з різних джерел, починаючи з особистого перегляду ЄРДР, отримання повідомлення від слідчого чи керівника органу прокуратури, й закінчуючи отриманням копії відповідної постанови;

– наявність неформального погодження затримання підозрюваної особи із прокурором, а часто й із слідчим суддею щодо можливостей обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою. За відсутності такого погодження з боку прокурора протокол затримання не складається, й затримання фактично не обліковується;

– переважно повідомлення про підозру складає слідчий. Поширені й випадки, коли прокурор відсутній навіть при врученні повідомлення про підозру. Як наслідок, правоохоронці часто не реєструють затримання задля уникнення 24-годинного терміну на вручення повідомлення про підозру, яке натомість складається вже наприкінці досудового розслідування;

– істотні проблеми у взаємодії між слідчим і процесуальним керівником у різних регіонах, пов'язані із такими чинниками:

відсутність ефективних важелів впливу на слідчого, який не виконує вказівки прокурора; відсутність орієнтованості слідчих та оперативних працівників на результат у вигляді судового рішення; наявність конкуренції між прокурором та керівником слідчого підрозділу (перетин повноважень);

– при поданні слідчим, прокурором клопотань про застосування запобіжних заходів часто не додаються необхідні матеріали, що підтверджували б факти та обставини, викладені у клопотанні про обрання запобіжного заходу, а також не надаються копії матеріалів, якими обґрунтовується необхідність застосування запобіжного заходу підозрюваному, обвинуваченому, не пізніше ніж за три години до початку розгляду клопотання;

– відсутність доказової бази при виконанні розслідування кримінальних правопорушень;

– низький рівень забезпечення прокурорів матеріально-технічною базою тощо.

Для удосконалення роботи органів прокуратури, на мій погляд, необхідно вжити ряд заходів, а саме:

– використання новітніх технологій з метою оптимізації системи документообігу, поступової мінімізації паперового документообігу; розроблення та впровадження системи електронного управління кримінальним провадженням; автоматизація обміну даними з іншими системами та базами даних; ефективна взаємодія у межах міжнародного співробітництва з урядами та компетентними органами інших держав, міжнародними інституціями; підвищення якості надання міжнародної правової допомоги;

– побудова ефективної системи професійного й особистісного розвитку та кар'єрного зростання працівників органів прокуратури; залучення до роботи у прокуратурі вмотивованих професіоналів із високим рівнем знань, умінь і навичок шляхом проведення незалежної, прозорої та об'єктивної процедури добору прокурорів на вакантні посади; створення та підтримання професійної культури працівників прокуратури, спрямованої на постійне підвищення рівня якості діяльності, безперервне навчання, заохочення до впровадження інновацій; впровадження системи підвищення кваліфікації прокурорів за результатами оцінювання якості їхньої роботи, зокрема шляхом направлення їх для проходження додаткових тренінгів; впровадження системи кар'єрного зростання працівників прокуратури; удосконалення диференційованої системи матеріальних та нематеріальних заохочень і мотиваційних механізмів для стимулювання і збереження найкращих професіоналів у прокуратурі; розвиток комунікаційних навичок

прокурорів із метою запобігання виникненню та вирішенню можливих конфліктних ситуацій;

– підвищення рівня довіри громадськості до прокуратури, створення позитивного іміджу прокурорів як чесних і незалежних професіоналів; позиціонування прокуратури як оперативного, надійного та достовірного джерела інформації про порушення законів та притягнення винних до відповідальності;

– посилення гарантій незалежності прокуратури, передбачених міжнародними стандартами та відповідними рекомендаціями Венеціанської комісії, GRECO й інших міжнародних організацій, які встановлюють стандарти в цій сфері.

УДК 347.9

Куценко В.І.¹, Литвиненко М.С.²

¹ канд. екон. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. Ю-110 НУ «Запорізька політехніка»

ВПЛИВ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА ПРОЦЕСУАЛЬНІ ПРАВА СТОРІН У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Останні десятиліття характеризуються значним розвитком технологій, що не могло не вплинути на різні аспекти життя людей, включаючи правосуддя. Інформаційні технології зробили значний вплив на процесуальні права сторін у цивільному процесі. Один з головних аспектів впливу інформаційних технологій на процесуальні права сторін у цивільному процесі полягає в можливості доступу до інформації. З розвитком новітніх технологій розвивається й сама система вирішення цивільно-процесуальних спорів, цьому сприяє й електронне правосуддя. Електронне правосуддя – це сукупність різних автоматизованих інформаційних систем – сервісів, що надають можливість для здійснення публікації судових рішень, ведення «електронної справи» і доступу сторін до матеріалів «електронної справи». Одним з найбільших переваг електронного правосуддя є зниження часу, необхідного для вирішення цивільних справ. За допомогою цифрових технологій судові процедури можуть бути виконані швидше, ніж коли-небудь раніше, що дозволяє зменшити час, необхідний для вирішення справи, а також зменшити навантаження на суди. Крім того, електронне правосуддя може допомогти забезпечити більш точні та ефективні процедури для розгляду цивільних справ. Наприклад, за допомогою електронної системи можна легко відстежувати процес розгляду справи, що дозволяє уникнути затримок та заперечень у роботі судів. Інтернет

та електронні бази даних є незамінними джерелами інформації, що можуть бути використані в процесі захисту прав сторін. Однак, збільшення кількості доступної інформації може створити певні проблеми для сторін, такі як забезпечення конфіденційності та достовірності інформації. Крім того, інформаційні технології зробили значний вплив на процесуальні процедури. Наприклад, використання електронної пошти, месенджерів та інших електронних засобів комунікації дозволяє сторонам швидко та ефективно зв'язуватися з іншою стороною та зі збірними органами, що може допомогти прискорити процес розгляду справ. Деякі етапи процесу, такі як виклик свідків, можуть бути здійснені в електронній формі, що зменшує необхідність у фізичному присутності учасників. Також інформаційні технології забезпечують зручний доступ до джерел правової інформації, що зменшує час і зусилля, необхідні для пошуку та аналізу правової інформації. Зокрема, електронні бази даних, які містять нормативно-правові акти, судову практику та іншу правову інформацію, дозволяють швидко знаходити необхідну інформацію та аналізувати її з використанням спеціальних програмних засобів. Однак, необхідно враховувати, що інформаційні технології не замінюють принципів правосуддя, зокрема забезпечення права сторін на рівноправність і можливість захисту своїх інтересів. Відповідно, необхідно враховувати етичні та процесуальні вимоги до використання інформаційних технологій в цивільному процесі та забезпечити належний рівень захисту персональних даних сторін.

Отже, інформаційні технології мають значний вплив на процесуальні права сторін у цивільному процесі. Використання цих технологій забезпечує більш швидке та ефективне вирішення справ, сприяє збереженню ресурсів та забезпечує зручний доступ до правової інформації. Однак, необхідно враховувати етичні та процесуальні вимоги до використання інформаційних технологій та забезпечувати належний рівень захисту персональних даних сторін.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Абросимова І.В. Використання інформаційних технологій у цивільному процесі / І.В. Абросимова // Юридичний журнал. – 2015. – № 2. – С. 71-74.

2. Богданова І.І. Інформаційні технології в цивільному процесі: проблеми та перспективи використання / І.І. Богданова // Актуальні проблеми держави і права. – 2017. – Вип. 85. – С. 52-58.

3. Довгань М.Ю. Інформаційні технології в цивільному процесі: проблеми застосування / М.Ю. Довгань // Право та суспільство. – 2018. – № 1. – С. 51-56.

4. Завадська Ю.В. Використання інформаційних технологій в цивільному процесі / Ю.В. Завадська // Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. – 2019. – № 2. – С. 70-75.

5. Літвінова І.В. Інформаційні технології в цивільному процесі: досягнення та перспективи використання / І.В. Літвінова // Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. – 2019. – № 1. – С. 75-80.

УДК 347.711:004.738.5

Мяло О.Є.¹, Риженко А.О.²

¹ асп. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. Ю-112м НУ «Запорізька політехніка»

ОСОБЛИВОСТІ ПІДПИСАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ ДОГОВОРІВ

У сучасних умовах життя все складнішим стає процес укладання договорів у класичному вигляді. Не лише особисті обставини сторін, а й загальнодержавні та всесвітні події зумовлюють необхідність якісного правового регулювання цифровізації процесів у сфері договірної права. Так, електронна форма договорів виступає певним рятівником для кожного суб'єкта договірних правовідносин.

Електронним договором вважається домовленість двох або більше сторін, спрямована на встановлення, зміну або припинення цивільних прав і обов'язків та оформлена в електронній формі права. Будь-який вид договору може мати електронну форму. Згідно з ч. 2 ст. 639 Цивільного кодексу України, договір, укладений за допомогою інформаційно-комунікаційних систем за згодою обох сторін вважається укладеним в письмовій формі.

Однак дуже важливим є не тільки зміст договору, де мають бути встановлені усі істотні умови для відповідного виду договору (інакше він може бути визнаний неукладеним або недійсним, у зв'язку з недодержанням письмової форми в силу прямої вказівки закону), а й спосіб його підписання. Так, згідно із ч. 1 і ч. 2 ст. 6 Закону України «Про електронні документи та електронний документообіг» електронний підпис є обов'язковим реквізитом електронного документа, який використовують для ідентифікації автора та/або підписування електронного документа іншими суб'єктами електронного

документообігу. Це означає, якщо ми маємо електронну форму договору, то і підписувати його потрібно електронним підписом.

Електронний договір, укладений шляхом обміну електронними повідомленнями, підписаний у порядку, визначеному Законом України «Про електронну комерцію», вважається таким, що за правовими наслідками прирівнюється до договору, укладеного у письмовій формі. Моментом його підписання є використання:

1. Електронного підпису або електронного цифрового підпису (ЕЦП). Електронним підписом є дані в електронній формі, які приєднуються до інших електронних даних або логічно з ними пов'язані та призначені для ідентифікації підписувача цих даних. Наприклад, реєстрація на сайті компанії дає можливість ідентифікувати клієнта, а натискання на віртуальну кнопку «згоден», «підтверджую», по суті є електронним підписом. Кваліфікований електронний підпис має таку саму юридичну силу, як і власноручний підпис, та має презумпцію його відповідності власноручному підпису.

2. Електронного підпису одноразовим ідентифікатором. Ним є дані в електронній формі у вигляді алфавітно-цифрової послідовності, що додаються до інших електронних даних особою, яка прийняла оферту, і надсилаються іншій стороні цього договору. Така послідовність отримується за допомогою електронної пошти у вигляді пароля, іноді в парі «логін-пароль», СМС-коду, надісланого на телефон, іншим способом. При оформленні замовлення формується електронний документ, в якому за допомогою інформаційної системи (веб-сайту інтернет-магазину) вказується особа, яка створила замовлення. При застосуванні цього підпису необхідно в сам договір включити положення про його використання, а саме: визначити вид електронного підпису, порядок її накладення та інші важливі умови, пов'язані зі специфікою укладення саме електронного договору.

3. Аналога власноручного підпису (факсимільне відтворення підпису за допомогою засобів механічного або іншого копіювання, іншого аналога власноручного підпису). При цьому використання факсимільного підпису можливо за письмовою згодою сторін, і наявності у сторін зразків відповідних аналогів власноручних підписів.

Важливо пам'ятати, що проблема таких підписів полягає в тому, що не завжди можливо ідентифікувати особу підписувача і забезпечити цілісність документа. Однак, специфіка роботи організацій з фізичними особами полягає в тому, що одна зі сторін, як правило, споживач, не має можливості застосування електронного цифрового підпису, тому такі види електронного підпису є актуальними.

Електронний підпис чи печатка не можуть бути визнані недійсними та позбавлені можливості розглядатися як доказ у судових справах виключно на тій підставі, що вони мають електронний вигляд. А отримати електронний підпис можна через офіційні сайти, як веб-сайт АЦСК АТ КБ «ПРИВАТБАНК», АЦСК органів юстиції України, інших Кваліфікованих надавачів електронних довірчих послуг. Існують також різні українські сервіси для електронного підписання договорів: «ДІЯ», Вчасно, Paperless, які гарантують інформаційну безпеку під час підписання договорів.

Таким чином, основними перевагами у підписанні саме електронних договорів є: прискорення процесу укладення договорів, економія ресурсів і коштів сторін договору, розширенні можливостей із укладання договорів між різними суб'єктами договірних відносин, які знаходяться в різних місцях світу за різних обставин. І, хоча в суспільстві існує певний рівень недовіри до електронного підпису, здобуток сучасних технологій дозволяє зробити такий вид підпису безпечним.

УДК 347.472(477)

Надієнко О.І.¹, Паламарчук П.Ю.²

¹ канд. юрид. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. Ю-112м НУ «Запорізька політехніка»

ПРАВОВА ПРИРОДА ДОГОВОРУ ДАРУВАННЯ

Як правовий феномен договір дарування має багатовікову історію, він є одним з найдавніших договорів, відомих ще з класичного римського права. У римському праві під договором дарування (*actum donationis*) розумілося неформальну угоду, за яким одна сторона, – дарувальник, надає іншій стороні, – обдаровуваному, будь-які цінності за рахунок свого майна, з метою виявити щедрість по відношенню до обдаровуваному. При цьому дарування могло відбуватися у різних правових формах: у вигляді передачі права власності на річ, зокрема, платежу грошової суми, у формі надання сервітутного права і т.д. Окремим випадком дарування була обіцянка щось надати, вчинити відомі дії тощо.

В наш час під договором дарування розуміють домовленість, за якою одна сторона (дарувальник) передає або зобов'язується передати в майбутньому другій стороні (обдаровуваному) безоплатно майно (дарунок) у власність.

Правова природа будь-якого договору дарування визначена його метою. Мета договору спрямована на припинення права власності у дарувальника й виникнення права власності в обдарованій особі. Таким чином, договір дарування завжди є безоплатним, а тому дарувальник не має права вимагати від обдарованої особи зустрічних дій. Ця ознака і відрізняє договір дарування від договорів про передачу майна у власність. Чинне законодавство чітко обумовлює, що договір, який встановлює обов'язок обдаровуваного вчинити на користь дарувальника будь-яку дію майнового або немайнового характеру, не є договором дарування.

Відповідно до ЦК України договір дарування може бути як двостороннім, так і одностороннім, як реальним, так і консенсуальним. Це і є його юридичні ознаки.

Договір дарування також розділяється на види. ЦК України встановлює: договір дарування з обов'язком передати дарунок у майбутньому (ст. 723,724 ЦК України); договір дарування з обов'язком обдарованого на користь третьої особи (ст. 725,726 ЦК України); договір про пожертву (ст. 729,730 ЦК України).

Форма договору – усна або письмова. Згідно ст. 719 ЦК договір дарування укладають так:

- дарування предметів особистого користування та побутового призначення – усно;
- дарування нерухомої речі – у письмовій формі, підлягає нотаріальному посвідченню;
- дарування майнового права та договір дарування з обов'язком передати дарунок у майбутньому – в письмовій формі.

Сторонами договору виступають дарувальник та обдаровуваний. Батьки (усиновлювачі), опікуни та піклувальники не мають права дарувати майно дітей, підопічних. Товариства, які здійснюють підприємницьку діяльність, можуть укласти договір дарування між собою, якщо право здійснювати дарування прямо передбачено засновницьким документом дарувальника.

Предметом договору дарування може бути будь-яке майно, не вилучене з обігу і яке може бути у власності особи, якій воно дарується (предмети домашнього побуту, гроші, житловий будинок, квартира, автомобіль, тощо).

Як і будь-який договір, договір дарування може припинитися. ЦК України встановлює деякі особливості для припинення договору. Так, договір дарування може припинитися у випадку:

- його розірвання;
- односторонньої відмови від договору однієї зі сторін.

Розірвання договору припиняє його дію лише на майбутнє і не касує сам факт укладення та дії договору включно до моменту його розірвання, а також залишає в дії окремі його положення щодо зобов'язань сторін, що передбачені для застосування на випадок розірвання договору. Згідно ч. 2 ст. 653 ЦК України правовим наслідком одностороннього розірвання договору є припинення зобов'язань сторін.

Отже, можна зробити висновок, що договір дарування – це домовленість, за якою дарувальник передає або зобов'язується передати в майбутньому обдаровуваному безоплатно майно у власність. Договір дарування належить до безоплатних правочинів, і вважається укладеним з моменту передання речі обдаровуваній особі (реальний договір) або зобов'язання передати у майбутньому (консенсуальний договір). Залежно від предмета договору встановлюється момент набуття права власності. Тобто право власності на майно за договором, який потребує нотаріального посвідчення, набувається з моменту такого посвідчення, а право власності на нерухоме майно, що потребує державної реєстрації, набувається з моменту такої реєстрації.

УДК 346.62(477)

Надієнко О.І.¹, Пеліх А.І.²

¹ канд. юрид. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. Ю-112м НУ «Запорізька політехніка»

КРЕДИТНИЙ ДОГОВІР: ПОНЯТТЯ, ФУНКЦІЇ, ВИДИ

Кредитний договір – це цивільно-правовий документ, який визначає взаємні юридичні права і обов'язки та економічну відповідальність банку і клієнта (позичальника) з приводу проведення кредитної операції.

За кредитним договором банк або інша фінансова установа (кредитодавець) зобов'язується надати грошові кошти (кредит) позичальникові у розмірі та на умовах, встановлених договором, а позичальник зобов'язується повернути кредит та сплатити проценти (ст. 1054 ЦК України).

Сторонами договору є кредитодавець та позичальник.

Кредит як інститут фінансової системи держави виконує емісійну, розподільчу і контрольну функції. Ці функції взаємозалежні і мають у кредитуванні специфічні особливості. Емісійна функція здійснюється шляхом випуску і розміщення цінних паперів. Ринок цінних паперів доповнює систему банківського кредитування і взаємодіє з нею.

Нестача платіжних засобів в економіці також може покриватись за рахунок розширення комерційного кредиту.

Розподільча функція проявляється в процесі мобілізації та витрачання централізованих і децентралізованих фондів коштів, у розподілі та перерозподілі національного доходу між суб'єктами господарської діяльності. Отже, в умовах ринкової економіки зазначена функція сприяє вдосконаленню кредитної політики з метою регулювання грошового обігу і здійснення ефективного впливу на економічні процеси в державі.

Контрольна функція забезпечує нагляд за правильним і ефективним використанням коштів, що надаються клієнту банками, та за їх поверненням у певні строки.

В умовах ринку розрізняють такі види кредиту: банківський, комерційний, іпотечний, податковий, споживчий (товарний), державний і міжнародний.

Банківський кредит – грошова позика, що надається банками та іншими кредитними установами функціонуючим підприємствам і підприємцям. Це найпоширеніша форма кредиту в період переходу до ринкової економіки.

Комерційний кредит – це кредит, який надається споживачу постачальником продукції у вигляді грошей або товарів з відстроченням платежу. В останньому випадку оформляється вексель як заставне зобов'язання покупця. У ньому зазначається сума позичених коштів і плата за кредит, терміни платежу та інші умови, узгоджені сторонами.

Іпотечний кредит – це особливий вид економічних відносин з приводу надання кредитів під заставу нерухомого майна. Кредиторами з іпотеки є іпотечні банки або спеціальні іпотечні компанії, а також комерційні банки. Позичальниками можуть бути юридичні та фізичні особи, які мають у власності об'єкти іпотеки або поручителів, які надають під заставу об'єкти іпотеки на користь позичальника. Як іпотеку при наданні кредиту доцільно використовувати житлові будинки, квартири, виробничі будівлі, споруди, магазини, земельні ділянки, що є власністю позичальника і не є об'єктом застави за іншою угодою.

Податковий кредит – це кредит, що надається фінансовим органам на основі кредитної угоди, укладеної підприємством з податковою адміністрацією, за місцем реєстрації підприємства, для сплати податків на прибуток.

Споживчий кредит – це кредит, що надається населенню у вигляді відстрочення платежу за товари довготермінового користування, на

закупівлю худоби, будівництво житла, садових будиночків та інші види послуг.

Державний кредит – це сукупність кредитних відносин між позичальником, в особі держави, та підприємцями і населенням як його кредиторами. Основними формами державного кредиту є державні ощадні сертифікати, казначейські зобов'язання, облігації, займи та грошово-речові лотереї. Через ці форми держава мобілізує грошові кошти юридичних і фізичних осіб на умовах повернення і оплачування та використовує їх на покриття державних витрат.

Міжнародний (зовнішньоекономічний) кредит – це позики, що одержують держава, банки, підприємці тощо від іноземних кредиторів або надають іноземним позичальникам.

Правові основи надання, використання і повернення кредиту визначено спеціальним Положенням, згідно з яким істотними умовами кредитного договору є забезпеченість, повернення, строковість, платність та цільове використання кредиту.

Кредитний договір укладається в письмовій формі і не може змінюватися в односторонньому порядку без згоди сторін. Кредитний договір, укладений з недодержанням письмової форми, є нікчемним (ст. 1055 ЦК України).

Позичальник має право відмовитися від одержання кредиту частково або в повному обсязі, повідомивши про це кредитодавця до встановленого договором строку його надання, якщо інше не встановлено договором або законом (п. 2 ст. 1056 ЦК України).

Таким чином, до функцій, що їх виконує кредитний договір, можна віднести специфічні та взаємозалежні емісійну, розподільчу та контрольну функції. Серед його видів в сучасних умовах виділяють банківський, комерційний, іпотечний, податковий, споживчий (товарний), державний та міжнародний.

УДК 340.0: 342.5

Назаренко П.Г.¹, Заворуєв К.В.²

¹ канд. юрид. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. Ю-119 НУ «Запорізька політехніка»

ПІДГОТОВЧИЙ ЕТАП ОГЛЯДУ МІСЦЯ ПОДІЇ

Важливу роль у поліпшенні криміногенної ситуації в країні відіграє своєчасне розкриття і розслідування злочинів, успіх яких значною мірою визначається якістю та ефективністю проведення початкових слідчих (розшукових) дій, найважливішим з яких є огляд.

Саме в ході огляду відбувається виявлення, фіксація, вилучення, а нерідко і дослідження слідів злочину, які є найважливішими джерелами доказової інформації про обставини вчинення злочину та осіб, до нього причетних. Про особливу значущість огляду свідчить і той факт, що його проведення спрямоване на одержання інформації з матеріальних слідів злочинів, тобто з об'єктивних носіїв, що сприяє реальній об'єктивізації процесу доказування при розкритті та розслідуванні злочинів.

Огляд є однією з невідкладних слідчих (розшукових) дій, за допомогою якого може бути отримана важлива інформація, що здатна вплинути на ефективність розкриття злочину. Оглядом називається слідча (розшукова) дія, яка полягає у безпосередньому сприйнятті об'єктів з метою виявлення та фіксації відомостей щодо обставин вчинення кримінального правопорушення.

Оглядом є самостійна слідча (розшукова) дія. Сутність огляду полягає в тому, що слідчий за допомогою своїх органів почуттів переконується в існуванні і характері фактів, що мають доказове значення.

При огляді слідчий не тільки спостерігає, але й проводить вимірювання, фотографування, звуко- чи відеозапис, складає плани і схеми, виготовляє графічні зображення оглянутого місця чи окремих речей, виготовляє відбитки та зліпки, оглядає і вилучає речі і документи, які мають значення для кримінального провадження (ч. 7 ст. 237 КПК України).

На підставі цього слідчий висуває версії про характер події і його учасників, про місце перебування злочинця, викраденого майна та інших об'єктів, що мають доказове значення, про наслідки злочину тощо. Крім того, при проведенні огляду переслідується мета встановити обставини, що сприяли вчиненню злочину. У багатьох випадках він є засобом одержання таких фактичних даних, що не можуть бути добуті іншим шляхом. Результати огляду, особливо такого його виду, як огляд місця події, дозволяють слідчому визначити спрямованість розслідування, уявити механізм розслідуваної події, особистість злочинця.

Існують наступні види огляду: огляд місця події; огляд трупа, в тому числі пов'язаний з ексгумацією; огляд речей; огляд документів; огляд місцевості; огляд приміщення.

Підготовчий етап огляду місця події починається з моменту прийняття суб'єктом розслідування рішення про проведення огляду. Прийнявши таке рішення, суб'єкт розслідування повинен:

– забезпечити охорону місця події до свого прибуття, тобто забезпечити збереження і недоторканність обстановки і слідів кримінального правопорушення;

– вжити заходів до запобігання або ослаблення шкідливих наслідків кримінального правопорушення;

– забезпечити до моменту свого прибуття присутність поблизу від місця події осіб, які можуть дати необхідну інформацію: очевидців події, якщо вони відомі, інших свідків;

– визначити, яких спеціалістів варто залучити до участі в огляді, забезпечити їх прибуття;

– внести пропозиції про склад слідчо-оперативної групи, що виїжджає на місце огляду;

– перевірити готовність технічних засобів огляду.

З моменту прибуття на місце події починається другий період підготовчого етапу. Безпосередньому огляду передують:

– вжиття заходів для надання необхідної медичної допомоги потерпілим, якщо вона не була надана;

– видалення з місця події всіх сторонніх осіб;

– залучення, при необхідності, до участі в огляді понятих і остаточне визначення кола інших учасників огляду; інструктаж учасників огляду;

– збирання, шляхом опитування, попередніх відомостей, які повинні бути враховані при огляді; встановлення, які зміни, ким і з якою метою були зроблені на місці події;

– проведення інших невідкладних дій і вжиття заходів, спрямованих на поліпшення умов огляду (забезпечення додаткового освітлення тощо).

Як на цьому, так і на наступних етапах паралельно з оглядом здійснюються необхідні пошукові заходи, наприклад переслідування правопорушника, застосування службово-розшукової собаки.

Враховуючи важливість і значущість огляду як слідчої (розшукової) дії, практичним працівникам правоохоронних органів необхідно постійно підвищувати свій професійний рівень, бути в курсі можливостей кримінального процесу та криміналістики, використовувати позитивний досвід застосування науково-технічних засобів, прийомів і методів пошуку доказів у кримінальному провадженні.

ЗНАЧЕННЯ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ МЕТОДИКИ РОЗСЛІДУВАННЯ ЗГВАЛТУВАНЬ ТА ЇЇ ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ РОЗСЛІДУВАННЯ

Згвалтування є злочинами із досить складним механізмом вчинення, особливо з урахуванням оновленої редакції ст. 152 КК України, що обумовлює й значні проблеми при їх розслідуванні. Перш за все, це пов'язано з тією обставиною, що ці злочини торкаються інтимної сфери людського життя – права на статеву свободу і статеву недоторканість, яка, зазвичай, не підлягає публічному обговоренню.

Згвалтування, тобто статеві зносини із застосуванням фізичного насильства, погрози його застосування або з використанням безпорадного стану потерпілої особи, відповідальність за вчинення якого передбачена ст. 152 КК України, є найбільш тяжким злочином проти статевої свободи особи.

Криміналістична характеристика є системою криміналістично-значущих відомостей щодо елементів механізму злочинів певного виду, яка включає дані про закономірні зв'язки між ними (особа злочинця, потерпіла особа, місце і обстановка вчинення, способи дій злочинця та ін.) і слугує побудові і перевірці версій при розслідуванні конкретних злочинів.

Потрібно зазначити, що поняттям згвалтування охоплюються досить широке коло дій сексуального характеру, деякі з яких раніше потребували окремої кваліфікації.

Специфіка розслідування цих злочинів полягає у необхідності детального вивчення не тільки обставин самої події, але й різноманітних сторін особистого, у тому числі інтимного життя потерпілої особи, підозрюваного та інших осіб.

Потерпіла особа, як правило, заперечує проти розголошення факту згвалтування, й у зв'язку з цим подає клопотання про збереження таємниці слідства від близьких та інших осіб (членів родини, подруг, колег тощо). Таке клопотання в більшості випадків є досить обґрунтованим, проте воно в цілому ускладнює процес розслідування.

Складність розслідування цих злочинів обумовлюється й тим, що потерпіла особа, як правило, психологічно не готова до викладення подробиць згвалтування, на її поведінку часто впливають такі чинники, як сором, страх, що, в свою чергу, потребує особливого підходу до встановлення психологічного контакту між нею та слідчим.

Часто потерпіла особа тривалий час після зґвалтування не звертається із заявою до правоохоронних органів. Несвоєчасність подання заяви суттєво ускладнює розшук злочинця та встановлення факту й обставин злочину. Разом з тим, відразу після зґвалтування (внаслідок психічного чи фізичного стану) участь потерпілої особи у деяких слідчих (розшукових) діях, важливих для з'ясування обставин вчиненого злочину, пов'язаних зі спілкуванням з підозрюваним (пред'явлення для впізнання, одночасний допит двох чи більше осіб та інших), як правило, також викликає суттєві складнощі.

Необхідно також враховувати, що після початку досудового розслідування нерідко підозрюваний або його родичі здійснюють психологічний вплив (умовляння, обіцянка одружитися, пропонування грошей, подарунків тощо) на потерпілу особу. Внаслідок цього можливими є випадки, коли потерпіла на стадії досудового розслідування викриває підозрюваного, дає показання про факт зґвалтування, його обставини, а на стадії судового розгляду, під впливом обвинуваченого, його родичів чи інших заінтересованих осіб, відмовляється від показань, наданих раніше.

Виходячи зі специфіки розгляду цієї категорії проваджень у якості вихідних даних фігурує заява потерпілої. Доповненням до заяви можуть бути медичні документи, а також пояснення винного, якщо останній відомий потерпілій чи затриманий на гарячому після вчинення злочину.

Характер вихідної інформації визначають обставини, що підлягають встановленню і доведенню по даній категорії проваджень:

– за об'єктом злочину: хто є потерпілою особою, як характеризується її спосіб життя і поведінка; за яких обставин потерпіла опинилася на місці злочину; чи відомий потерпілій гвалтівник, у яких відносинах вона з ним знаходилася до і після злочину; як була одягнена потерпіла, чи залишилися на її одязі сліди злочину; які наслідки злочину; чи чинила опір гвалтівнику, які сліди на ньому чи на його одязі могли залишитися;

– за об'єктивною стороною: де, за яких обставин і коли було скоєно насильство, яким способом був переборений опір потерпілої, якщо він був; чи був винний озброєний, чим саме; яким способом потерпіла була приведена у безпорадний стан;

– за суб'єктом злочину: хто скоїв зґвалтування, скільки осіб брало участь у вчиненні злочину; як утворилася злочинна група, про що була змова, як діяли співучасники; як поведилася потерпіла до злочину, що пропонували їй гвалтівники; чи вчиняли раніше аналогічні чи інші злочини;

– за суб'єктивною стороною: як і за яких обставин виник намір вчинити злочин; про що існувала змова між гвалтівниками; як давно, з метою здійснення яких злочинів і за яких обставин виникла організована злочинна група та ін.

ОСОБЛИВОСТІ ПОЧАТКОВОГО ЕТАПУ РОЗСЛІДУВАННЯ ГРАБЕЖІВ ТА РОЗБОЇВ

Зміст початкового етапу розслідування грабежів або розбоїв у кожному конкретному випадку визначається слідчою ситуацією, що так чи інакше пов'язана з обставинами, які характеризують злочин, тобто з часом, що минув з моменту грабежу чи розбою, споживчою вартістю викрадених предметів, поведінкою потерпілого, свідків і правопорушників.

Після отримання інформації про вчинений злочин слідчий оцінює її практичну значущість, правдивість. З урахуванням зібраних і задокументованих відомостей слідчий визначає їх вірогідність, достатність для початку розслідування і вирішує, чи забезпечать вони судову перспективу кримінального провадження. Разом з тим необхідно в процесі перевірки звертати увагу на конкретні ознаки, притаманні даному виду правопорушення.

До них можна віднести: а) наявність ознак старанної підготовки, зухвальства, проявленого нападаючими; б) ретельне спостереження за жертвою, про що свідчать сліди, залишені на місці спостереження; в) характер спрямованості діянь: напад на людину, квартиру, дачу, вчинений з метою заволодіння грошима, цінним майном, документами або утаєння більш тяжкого правопорушення; г) спосіб зникнення з місця події; ґ) способи приховання і реалізації злочинно придбаного майна і цінностей; д) дані про осіб, які раніше вчиняли подібні кримінальні правопорушення, їхні зв'язки.

Встановлення названих ознак здійснюється як на стадії дослідчої перевірки, так і на початковому етапі розслідування. Виявлення вказаних ознак проводиться поетапно, оскільки вони тісно пов'язані між собою.

У кримінальних провадженнях про грабежі чи розбійницькі напади слідчий вже на початковому етапі розслідування, як правило, має певну інформацію про обставини виявленого правопорушення, а часто й про осіб, які його вчинили. Ця інформація надходить слідчому з заяв потерпілих та інших джерел. Оцінюючи цю інформацію і результати первинної перевірки, слідчий має можливість вже на початковому етапі розпочати перевірку висунутих версій і планування розслідування.

Характер і послідовність слідчих (розшукових) дій при розслідуванні грабежів та розбоїв визначається специфікою вчинення вказаних кримінальних правопорушень, а також слідчою ситуацією, яка

склалась залежно від часу, минулого з моменту діяння, виявлених слідів, поведінки нападника, жертви, тощо.

На стадії перевірочних дій і на початковому етапі розслідування велике значення має огляд місця події. Під час проведення огляду місця події можна отримати інформацію про злочин і кількість злочинців. Як правило, грабїж і розбійний напад частіше здійснюються групою осіб з використанням різних видів сучасної вогнепальної зброї, а також інших технічних засобів та інструментів. Крім того, під час огляду місця події важливим є встановлення місця спостереження за місцем злочину. Ці ознаки виявляються за допомогою слідів, що були залишені злочинцями на місці події. Це можуть бути сліди взуття, обривки паперу, недопалки, пачки від цигарок, характерні особливості огляду та ін.

Узагальнення практики розслідування дозволяє виділити найбільш типові слідчі ситуації, а саме: а) правопорушника затримано під час діяння або безпосередньо після його вчинення; б) після вчинення грабежу або розбою невідомий правопорушник зник; в) після вчинення грабежу або розбою правопорушник зник, але є окремі дані про його особу.

Початковий етап розслідування цих злочинів залежить від даних, які є основою для відкриття кримінального провадження та пред'явлення підозри:

- заява потерпілого про злочин;
- повідомлення працівників підприємства;
- заяви свідків та очевидців;
- затримання осіб, які вчинили злочин;
- повідомлення осіб, які вчинили злочин, про характер його вчинення та особливості;
- інші джерела.

До слідчих (розшукових) дій у справах про грабежі та розбійницькі напади належать: допит потерпілих і свідків, огляд місця події, освідчення потерпілих, пред'явлення для впізнання та призначення судових експертиз. Послідовність проведення названих слідчих (розшукових) дій визначається в кожному окремому випадку слідчими ситуаціями. Зокрема, це залежить від того, з якого джерела слідчий отримав інформацію про здійснення нападу, чи затримано правопорушника або він зник з місця події, яке викрадено майно (приватне, державне чи колективне), його товарна значущість, спосіб транспортування викраденого. У разі, коли з моменту правопорушення і до моменту подання заяви минув незначний проміжок часу, слід негайно оглянути місце події. Якщо ж з моменту нападу вже минув деякий час, доцільніше передусім допитати потерпілого і свідків, після чого оглянути місце події.

УДК 343

Тимчук О.Л.¹, Коряк В.Я.²

¹ канд. юрид. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. Ю-119 НУ «Запорізька політехніка»

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ДІЯЛЬНОСТІ РАДИ БЕЗПЕКИ ООН

Рада Безпеки ООН є ключовим органом в міжнародній системі безпеки, який створювався з метою забезпечення миру та стабільності в світі. Однак, не зважаючи на це, вона не завжди успішно виконує свої обов'язки. На жаль, вона не змогла запобігти багатьом конфліктам і кризам у світі. Тому, проблеми діяльності Ради Безпеки ООН є актуальними і потребують нашої уваги та розв'язання. На фоні війни в Україні, яка триває з 24 лютого 2022 року і дотепер, серед громадян, представників влади та ЗМІ неодноразово виникають питання на кшталт «навіщо потрібні такі органи як ООН, Рада Безпеки ООН і т.п., якщо вони не здатні виконувати ті завдання, заради виконання яких і були створені?». Також актуальності набирають такі питання і через те, що з 1 квітня 2023 року Головою Ради Безпеки ООН став постійний представник Російської Федерації при ООН та в Раді Безпеки Василь Небензя. Чи не несе загрозу для України факт головування представника російського дипломата в раді безпеки? Якщо Рада Безпеки ООН не здатна запобігти війнам чи швидко та ефективно припиняти їх, то чи варто реформувати цей орган? Якщо варто, то як саме?

З одного боку, головування російського дипломата у Раді Безпеки може впливати на роботу органу, адже він має певний вплив на порядок денний засідань, на прийняття рішень та на формування атмосфери в Раді Безпеки, а оскільки Росія є одним з постійних членів Ради Безпеки ООН та має право вето, головування російського дипломата може вплинути на процеси прийняття рішень в Раді Безпеки. З іншої боку, формальні функції та повноваження голови Ради Безпеки є доволі технічними та на безпекову ситуацію у світі головування представника Росії жодним чином вплинути не може, а проблеми неефективності Ради Безпеки ООН пов'язані з іншими причинами.

Недостатня ефективність Ради Безпеки ООН у розв'язанні міжнародних конфліктів пов'язана з наступними проблемами: право вето постійних членів Ради безпеки; невідповідність Ради Безпеки сучасним реаліям; порушення міжнародного права; відсутність участі всіх держав у Раді Безпеки.

Однією з проблем діяльності Ради Безпеки ООН є обмежена участь держав у її складі. На даний момент Рада Безпеки має п'ять постійних членів і десять непостійних членів, які обираються на

дворічний термін. Втім, деякі держави, зокрема, Індія, Японія, Німеччина, Бразилія та Південна Африка, не мають статусу постійних членів і не мають права вето, хоча є членами ООН і вносять значний внесок у світову економіку та політику. Реформування Ради Безпеки ООН наразі – це необхідність, здійснення якої може призвести до вирішення багатьох проблем і завершення збройних конфліктів, які наразі тривають. На думку автора, Рада Безпеки ООН має зазнати наступних змін:

Розширення складу Ради Безпеки ООН. Необхідно змінити підхід щодо постійного членства в Раді Безпеки ООН. Однією з можливостей є додавання нових постійних членів до Ради Безпеки, які представляли б геополітично важливі регіони, такі як Латинська Америка, Африка, Азія. Це допомогло б забезпечити більш рівномірне представництво держав-членів ООН у Раді Безпеки.

Повна ліквідація права вето. В сьогоденних реаліях, серед держав-членів ООН існує деякий поділ на два протидіючі табори, а саме, з одного боку Китай та Росія, а з іншого, США, Франція та Британія. Будь яка ініціатива від одного з таборів одразу може розраховувати на вето від представників іншого. Тому, необхідно розширювати склад Ради та ліквідувати право вето, але, можна ввести вимогу щодо прийняття рішень аналогом української «конституційної більшості» голосів для деяких питань, щоб уникнути внутрішніх протиріч у прийнятті рішень.

Забезпечення відкритості та прозорості. Для вирішення певної категорії питань можна, окрім брифінгів, проводити відкриті публічні засідання Ради Безпеки, що давало б більшу легітимізацію даному органу та підвищувало б довіру до нього.

Створення військової місії Ради Безпеки ООН, яка мала б право вводити миротворчі війська на територію зони збройного конфлікту (за згоди лише тієї сторони, на міжнародно визнаній території якої ведуться активні бойові дії для забезпечення її територіальної цілісності) та за умови набрання «конституційної більшості» (за українським аналогом) голосів членів розширеної Ради Безпеки ООН.

Таким чином, Рада Безпеки ООН має деякі проблеми у своїй діяльності, які становлять загрозу міжнародній безпеці. Зокрема, недостатня репрезентація учасників ООН у Раді Безпеки, нерівномірний розподіл голосів, можливість вето однієї держави та порушення міжнародного права. Проблема права вето є однією з найбільш серйозних проблем Ради Безпеки. Це обмеження на здатність приймати ефективні рішення при конфліктах та інших важливих питаннях, особливо в сучасних умовах, коли постійні члени Ради Безпеки ООН є сторонами міжнародного геополітичного протистояння. Ліквідація

права вето є необхідною умовою для забезпечення ефективної діяльності Ради Безпеки та її відповідності сучасним реаліям. Необхідно забезпечити рівноправне представництво всіх держав-членів в Раді Безпеки, що дозволить зробити її рішення більш об'єктивними та справедливими. Порушення міжнародного права Радою Безпеки є додатковою проблемою, яка може призвести до порушення міжнародного порядку і загрози міжнародній безпеці.

УДК 343

Тимчук О.Л.¹, Осовська Д.О.²

¹ канд. юрид. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. Ю-119 НУ «Запорізька політехніка»

ОСОБЛИВОСТІ МІЖНАРОДНОГО МОРСЬКОГО ПРАВА В ЕПОХУ АНТИЧНОСТІ

В епоху рабовласницького ладу торгіві стосунки між країнами розвивалися порівняно повільно. Море ще не стало великою дорогою, що з'єднувала всі країни тодішнього світу. Проте морські зв'язки існували і розвивалися. Перші спроби кодифікації морського права відносяться до античного часу. Вони мали на меті, як це було зроблено в Родоському кодексі, об'єднання правил, які хоча і не були санкціоновані будь-якою суверенною владою, але поступово набули обов'язкового характеру та добровільно визнавалися торговцями всіх націй. Родоський кодекс, що відноситься до III або II століття до н. е., користувався широкою популярністю в районі Середземного моря, оскільки його принципи визнавалися і греками і римлянами. Пам'ять про нього зберігалася ціле тисячоліття. Компіляція його норм носила назву Родоського морського права. Це право було зведено воєдино між VII і IX століттями н.е. і застосовувалося в районі Середземного моря протягом ще тривалого часу.

Оскільки в античний час торгіві і морські зносини ще не набули великого міжнародного значення, природно, що тоді й не могла виникнути потреба у встановленні свободи мореплавання в якості юридичних норми, які б регулювали взаємовідносини держав на морях. Однак історії Стародавнього світу, навпаки, відомі випадки встановлення переважного або навіть панівного становища сильніших держав у визначених морських районах.

У період розквіту могутності Риму і особливо в той час, коли він оволодів всім середземноморським узбережжям, римляни розглядали Середземне море в якості свого озера і називали його «наше море». Але

встановлення римської юрисдикції на море не супроводжувалося домаганнями на володіння морем, що стане характерною особливістю міжнародного права епохи феодалізму. Римське право не ототожнювало питання юрисдикції і власності, а, навпаки, воно їх розрізняло і розділяло. Прихильники точки зору про виникнення ще в античний час свободи використання моря як норми міждержавних відносин зазвичай обґрунтовують свої погляди посиланнями на висловлювання римських юристів. Зокрема, відомі юристи Ульпіан і Цельс розглядали море як річ, що є надбанням усіх людей і що знаходиться в їх загальному користуванні. Римські юристи не бачили різниці в правовому положенні моря і повітря. На їхню думку, повітря, як і море, перебуває в загальному користуванні всіх. У силу економічних умов розвитку рабовласницького суспільства правосвідомість в той час не могла піднятися до розуміння необхідності проголошення свободи морів як принципу міжнародних відносин. Навіть у більш пізній час, коли на зміну рабовласницьким відносинам прийшли феодальні, які знаходились на більш на високому рівні соціально-економічного розвитку суспільства, об'єктивних передумов для встановлення принципу свободи моря ще не виникло. При поширенні своєї влади на морські простори ні греки, ні римляни не ділили їх на які-небудь категорії, схожі на «територіальні води» або «відкрите море». Щоправда, час від часу римські імператори або інші володарі огорожували окремі ділянки моря, які ставали, таким чином, їх приватним володінням.

В епоху античності деякі держави з метою боротьби за панування на морі та поліпшення торговельних зносин, створювали союзи. Одним з них був Другий Афі́нський морський союз (378/377-355 рр. до н.е.), який являв собою військово-політичне об'єднання низки давньогрецьких полісів під керівництвом Афін. Союз був створений з метою боротьби за панування на морі та в чорноморських протоках, захоплення північних ринків збуту і джерел сировини, особливо районів Фракії і Причорномор'я, в чому були вельми зацікавлені Афіни та острівні поліси Егейського моря. Завданням союзу була також протидія Спарті як в її прагненні ліквідувати демократичні порядки в грецьких полісах, так і у встановленні її гегемонії в Греції. До 374 р. до н.е. число членів Другого Афі́нського морського союзу досягло 70. Спарта договорами 374 і 371 рр. до н.е. була вимушена визнати його існування після ряду запеклих військових зіткнень з ним. Другий Афі́нський морський союз був заснований на демократичніших принципах, ніж Делоський союз. На його чолі були поставлені два рівноправні органи: синедріон (рада) союзників і афі́нське народне зібрання, причому

фінансами союзу відав синедріон, який встановлював розміри добровільних асигнувань для кожного члена. Проте із 60-х рр. 4 ст. до н.е. великодержавні тенденції Афін, зокрема, їх посягання на права союзників (свавілля і насильство при зборі внесків, утиск прав синедріону, порушення автономії тощо) призвели до повстання проти Афін більшої частини полісів і так званої Союзницької війни 357-355 рр. до н.е., результатом якої був розпад Другого Афінського морського союзу.

УДК 343.31

Філей Ю.В.¹, Правда Є.С.²

¹ канд. юрид. наук, проф. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. Ю-111 НУ «Запорізька політехніка»

КІБЕРТЕРОРИЗМ ТА КІБЕРШПИГУНСТВО ЯК ЗАГРОЗА СИСТЕМІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Швидкий розвиток інформаційних і телекомунікаційних технологій сягає усе нових і нових рівнів, що вказує на їх активне впровадження до всіх сфер життєдіяльності людини. В епоху стрімкого науково-технічного розвитку та втілення у життя суспільства надбань у сфері технологій, серед основних проблем всесвітнього масштабу на одне з перших місць виходить проблема запобігання кібертероризму та кіберзлочинності. З появою всесвітньої мережі Інтернет, кожна країна отримала як безмежний доступ до інформації так і спроби злочинців здійснити кібератаки на більш вразливі системи держав. На сьогоднішній день інформація є однією з найбільших цінностей людства, саме з цієї причини система захисту інформації та забезпечення національної кібербезпеки стають першочерговими аспектами української держави. Підтвердженням цього стала прийнята 15 березня 2016 року Стратегія кібербезпеки України. За умов воєнного стану кібершпигунство та кібератаки набрали стрімкого оберту, що змушує систему національної безпеки України розвиватися та швидко реагувати на небезпечні ситуації.

З початком повномасштабного вторгнення в Україні кібератаки з боку росії стали радше інструментом ведення бойових дій, аніж засобом тиску на окремих людей та їхні приватні дані. Більшість кібератак була спрямована на державний сектор. Загальна їхня кількість зросла в десятки разів. За даними Держспецзв'язку, основні кібератаки з 24 лютого припали на державні та місцеві органи влади, інформаційні ресурси сектору безпеки та оборони. Якщо в лютому до 24 числа на державний сектор здійснили близько 143 тисяч атак, то в наступні

місяці ця цифра стрімко зросла: 42,7 мільйона атак у травні, 32,3 мільйона атак у липні та 28,7 мільйона атак у серпні.

Після численних невдач на полі бою в Україні росіяни посилили кібератаки проти цивільних компаній, таких як постачальники електроенергії та інтернет-провайдери. Ці атаки покликані зломити волю українців і переломити хід війни. Хоча росія для досягнення своїх цілей в Україні більше покладалася на ракетні удари, ніж на кіберзброю, атаки на енергетичні, урядові та транспортні групи показують, що кібератаки залишаються ключовою частиною загальної стратегії Москви, спрямованої на те, щоб зламати волю громадян. Такі атаки стають достатньо складною перешкодою та загрозою національній безпеці України, тож для їх попередження та вирішення повинні бути задіяні найсуворіші методи боротьби.

Одним із можливих підходів до боротьби з кіберзлочинністю у міжнародному аспекті і розвитку співпраці між державами є вироблення і стандартизація нормативно-правової бази. На міжнародному рівні першими документами у цій сфері стали Конвенція про кіберзлочинність, прийнята Радою Європи 23 листопада 2001 р., та Додатковий протокол до Конвенції, направлений на боротьбу з розповсюдженням через комп'ютерні мережі інформації расистського і ксенофобського характеру від 28 січня 2003 р. Прийняття цих актів ознаменувало закладення правового фундаменту у сферу захисту свободи, безпеки і прав людини в мережі Інтернет не тільки на регіональному рівні. Серед шляхів запозичення позитивного досвіду Європейського Союзу в Україні є еволюція вітчизняного законодавства відповідно до європейських стандартів та поширення діяльності європейських міжнародних організацій з боротьби з кіберзлочинністю на українську територію.

Наприклад, Франція одна з перших в Європі вжила заходів до посилення ролі держави в регулюванні кіберпростору. Тому за основу запозичення зарубіжного досвіду слід розглянути методи боротьби з кібершпигунством саме даної країни. Вже сьогодні у Франції діють спеціальні закони, що забороняють публікацію матеріалів, що містять нацистську символіку, яка підтримує ідеї нацизму. Останнім часом в силу повномасштабної війни, спрямованої проти України, це питання актуалізувалося і в наших умовах. У сфері активної боротьби з кіберзлочинністю 14 лютого 2008 р. було прийнято французьку Стратегію по боротьбі з кіберзлочинністю, метою якої є співпраця між постачальниками інформаційно-телекомунікаційних послуг і правоохоронними органами з обміну інформацією і питаннях об'єднання зусиль в боротьбі з кіберзлочинністю.

Аналіз правового регулювання боротьби з кіберзлочинністю у Франції дозволяє виділити наступні шляхи запозичення позитивного досвіду в Україні: 1) встановлення вимоги авторизації авторів веб-сайтів; 2) налагодження співпраці правоохоронних органів та Інтернет-провайдерів з метою оперативного реагування на виникнення загроз; 3) налагодження двостороннього діалогу з громадянами; 4) встановлення курсу на вільне співробітництво з іншими державами.

Отже, сучасний етап становлення громадянського суспільства визначається входженням України до провідних технологічно розвинутих країн світу, до глобального інформаційного простору. Саме тому, ми маємо на законодавчому рівні визначити способи попередження та боротьби з кібертероризмом, створити відповідні компетентні органи боротьби з кібершигунством, навчити громадян самостійно оберігатися від кібератак. Запозичуючи досвід зарубіжних країн ми можемо побудувати якісну систему застереження та сповіщення про випадки кібертероризму.

УДК 343.01

Філей Ю.В.¹, Риженко А.О.²

¹ канд. юрид. наук, проф. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. Ю-112м НУ «Запорізька політехніка»

КВАЛІФІКАЦІЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ВЧИНЕНИХ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Сьогодні українці опинилися в умовах збройної агресії проти своєї держави. За наявності воєнного чи надзвичайного стану в країні посилюється ризик вчинення кримінальних правопорушень та обмежуються ресурси правоохоронних органів для кримінально-правового реагування. Тож, у сучасних умовах, воєнний стан обумовлює необхідність визнання його та пов'язаних із ним обставин як таких, що впливають на кваліфікацію кримінальних правопорушень.

7 березня 2022 року набрали чинності зміни до Кримінального кодексу України (далі – КК України) щодо посилення відповідальності за кримінальні правопорушення за ст.ст. 185, 186, 187, 189, 191 КК, тобто основні майнові злочини, вчинені в умовах воєнного стану. Всі ці кримінальні правопорушення кваліфікуються одразу за ч. 4 відповідної статті як особливо кваліфіковані. Наприклад крадіжка (ч. 1 ст. 185 КК України) до цього вважалася не злочином, а кримінальним проступком. Нині ж крадіжка, учинена в умовах воєнного або надзвичайного стану є особливо кваліфікованим складом злочину.

Зрозуміло, що, скажімо, державна зрада або диверсія, навіть у місцевості, у якій до цього немає воєнних дій – учиняється в період дії режиму воєнного стану. Такі злочини пов'язані з воєнним станом, бо йдеться про зраду на користь ворога або про диверсію в його інтересах. Тому щодо цих злочинів умова воєнного стану є кваліфікуючою однакою незалежно від місця їх учинення. Проте існує думка про те, що не завжди доцільно застосовувати умову воєнного стану як ознаку, що обтяжує покарання. Наприклад, якщо викрадення відбулося хоча й під час дії режиму воєнного стану, але поза межами районів вогневого ураження, тимчасової окупації або проходу військ та без будь-якого використання умов воєнного стану.

03.03.2022 був прийнятий Закон України № 2108-IX, що додав до КК України нову статтю 111-1 під назвою «Колабораційна діяльність». Тут, колабораційну діяльність важливо відмежовувати від державної зради. Не дивлячись на те, що формулювання об'єктивної сторони злочину державна зрада викладено досить загально, і всі склади злочину, що охоплюються ст. 111-1 КК, вчинені громадянами України, можуть виглядати як окремі випадки державної зради, проте: 1) колабораційні дії вчиняються вже в умовах здійсненої окупації чи агресії; 2) державна зрада завжди вчиняється громадянином України, а колабораційна діяльність – не завжди (деякі зі складів злочинів за вказівкою диспозиції статті може вчинятися лише громадянами України, а частина такої вказівки не містить); 3) державна зрада може вчинятися на користь будь-якої держави, а колабораційна діяльність – лише на користь держави-агресора [1, с. 202].

Також від 23.04.2022 р. стали чинними зміни, внесені Законом 2198-IX, що додав нову статтю 111-2 – Пособництво державі-агресору. Тож, постає питання відмежування колабораційної діяльності (ст. 111-1 КК України) від пособництва державі-агресору (ст. 111-2 КК України). По-перше, діяння у ст. 111-2 визначене як реалізація чи підтримка рішень та/або дій держави-агресора, збройних формувань та/або окупаційної адміністрації держави-агресора не передбачає зв'язку особи з органами влади, як у ст. 111-1 КК України, а тому поширюється на будь-яких осіб, що вчиняють ці дії. По-друге, добровільний збір, підготовка та/або передача матеріальних ресурсів чи інших активів представникам держави-агресора, її збройним формуванням та/або окупаційній адміністрації держави-агресора, хоч частково співпадають з формами, зазначеними у ст. 111-1 КК України, але вони поширюються на будь-яких осіб, що вчиняють ці дії. Також, ознаки спеціального суб'єкта в ст. 111-2 КК України це: вчинені громадянином України,

іноземцем чи особою без громадянства, за винятком громадян держави-агресора, коли у ст. 111-1 КК України це лише громадяни України [2].

Що ж до кваліфікації діянь агресора слід також не забувати, що, наприклад, склад злочину ст. 110 КК України (Посягання на територіальну цілісність і недоторканність України) полягає у вчиненні дій з метою зміни меж території або державного кордону України на порушення порядку, встановленого Конституцією України, і поширюється лише на суб'єктів, які підпадають під дію Конституції України. Тож дії військово-політичного керівництва РФ повинні кваліфікуватися в Україні, як планування, підготовка, розв'язування та ведення агресивної війни за статтею 437 КК України або ж як злочин агресії за міжнародним правом.

Отже, для правильної кваліфікації правоохоронними органами правопорушень, вчинених в умовах воєнного стану, важливим є запровадження єдиних стандартів кримінально-правової кваліфікації вже зараз.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Кравчук О. О. Колабораційна діяльність: науково-практичний коментар до нової статті 111-1 КК. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 3. С. 198–204.

2. Кваліфікація кримінальних правопорушень проти основ національної безпеки та злочинів, пов'язаних із війною. Тренінговий центр прокурорів України. URL: <https://ptcu.gp.gov.ua/uk/czentr-znan/intervyu-z-treneramy/kvalifikacziya-kryminalnyh-pravoporushen-prot-y-osnov-naczionalnoyi-bezpeky-ta-zlochyniv-povyazanyh-iz-vijnoyu/> (дата звернення: 07.04.2023).

УДК 347.9

Шиян Д.С.¹, Качура О.О.²

¹ канд. юрид. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. Ю-112_3 НУ «Запорізька політехніка»

ЗАСАДИ ЦИВІЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА: ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ

Становлення України як демократичної, соціальної та правової держави безпосередньо пов'язане зі створенням справедливого й доступного правосуддя, яке б відповідало міжнародно-правовим стандартам.

Отже, завданням цивільного судочинства є справедливий, неупереджений та своєчасний розгляд і вирішення цивільних справ з метою ефективного захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб, інтересів держави.

Універсальний принцип, закріплений у Конституції України, яким є принцип верховенства права, увібрав у свою концепцію вимоги правосуддя і справедливості. Даний принцип багатогранний і містить у собі ряд найважливіших елементів, а саме: законність, правова визначеність, заборона на свавілля, доступ до правосуддя, що забезпечується незалежними і неупередженими судами, дотримання прав людини, недискримінація і рівність перед законом.

Так званий принцип гуманізму, що має у своїй основі соціально-етичний зміст і є критерієм прогресивності соціальних інститутів, являє собою один з основоположних принципів права, закріплений міжнародними договорами, конвенціями та деклараціями.

Закріплений у Конституції України принцип гласності характеризує демократизм цивільного судочинства і сприяє здійсненню ним запобіжної і виховної функцій. Гласність судового розгляду полягає також у праві публікувати звіти і повідомлення про судові процеси в пресі, інформувати про них по радіо, телебаченню, в кіно та з використанням інших засобів масової інформації, обговорювати матеріали справи в трудовому колективі для визначення по ній думки з метою доведення її до відома суду.

Принцип змагальності – один з основних принципів цивільного судочинства, а забезпечення змагальності – одне з головних завдань судової реформи.

Наступна засада цивільного судочинства визначає механізм руху цивільного процесу. Відповідно до цього принципу цивільні справи, за загальним правилом, виникають, розвиваються, змінюються, переходять із однієї стадії процесу в іншу і припиняються під впливом головним чином ініціативи осіб, які беруть участь у справі.

Засада пропорційності являє собою загально правовий принцип, спрямований на забезпечення у правовому регулюванні розумного балансу приватних і публічних інтересів, відповідно до якого цілі обмежень прав мають бути істотними, а засоби їх досягнення обґрунтованими і мінімально обтяжливими для осіб, чії права обмежуються.

Головною запорукою права на судовий захист була і залишається можливість оскарження і перегляду судового рішення. Тому засади забезпечення права на апеляційний перегляд справи та забезпечення

права на касаційне оскарження судового рішення у випадках, встановлених законом мають одне з найважливіших значень.

Суд має встановлювати розумні строки для вчинення процесуальних дій. Але порушення часових правил щодо розгляду судових справ традиційно є однією з головних вад національного судочинства.

Одним з основних принципів цивільного, господарського та адміністративного процесуального законодавства є відшкодування судових витрат сторони, на користь якої ухвалене судове рішення.

Таким чином, принципи сприяють правильному пізнанню і застосуванню норм цивільного процесуального права, є основою для законодавчої практики, підготовки, розроблення і прийняття відповідних їм за змістом правових норм та їх удосконалення. Розвиваючись разом із суспільством в умовах політичних та соціально-економічних перетворень, засади вдосконалюються та створюють додаткові умови для забезпечення гарантій захисту прав і законних інтересів учасників процесу.

УДК 347.9

Шиян Д.С.¹, Котегова А.В.²

¹ канд. юрид. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. Ю-110 НУ «Запорізька політехніка»

НАКАЗНЕ ПРОВАДЖЕННЯ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ

На сьогодні наказне провадження як особливий спрощений вид цивільного процесу займає провідне місце в системі цивільного права через своє швидке та ефективне захищення безспірних прав осіб шляхом видачі судового наказу, що одночасно є судовим рішенням і виконавчим документом. Метою наказного провадження є спрощення, скорочення та здешевлення судової процедури у випадках, якщо це можливо та виправдано, і відповідає принципу процесуальної економії.

Упровадження такої спрощеної процедури судочинства, які виключають необхідність проведення судових засідань, а також розроблення заходів щодо розгляду безспірних позовних вимог, щоб остаточні рішення виносилися швидко, без зайвих формальностей, є однією із загальносвітових тенденцій у сфері відправлення правосуддя та відповідає Рекомендації комітету Міністрів Ради Європи від 14 травня 1981 р. № R(81)7 щодо шляхів полегшення доступу до правосуддя. Крім того, у Рекомендації NR (84) 5 від 28 лютого 1984 р.

щодо принципів цивільного судочинства з метою вдосконалення судової системи визначено, що для справ, пов'язаних з безспірним правом, повинні бути передбачені спеціальні правила для прискорення розгляду справи. Саме тому судовий наказ як вид виконавчих документів сприятиме оперативності судового захисту суб'єктивних прав, розвантажить суди від тих справ, які не потребують повної і детальної процедури розгляду, підвищить у громадян почуття відповідальності за прийняті ними зобов'язання, сприятиме зміцненню законності та правопорядку, формуванню поважного ставлення до права та до суду.

Ст. 168 ЦПК України носить перелік вимог, які варто зазначити у заяві. Статтею 162 ЦПК встановлено правила підсудності у наказному провадженні. У випадку порушення цих правил підсудності, суддя відмовляє у видачі судового наказу відповідно до п. 9 ст. 165 ЦПК. Відмова у видачі судового наказу з підстав, передбачених пунктами 1, 2, 8, 9 частини першої ст. 165 ЦПК, не є перешкодою для повторного звернення з такою самою заявою в порядку, встановленому цим розділом, після усунення її недоліків. Але подання заяви про видачу судового наказу з порушеннями правил підсудності не є підставою для відмови у прийнятті такої заяви. Але на практиці траплялися випадки, коли суди відмовляли у прийнятті заяви про видачу судового наказу через порушення правил підсудності. Наприклад, ухвалою Чернігівського районного суду від 29 вересня 2006 р. відмовлено у прийнятті заяви ВАТ КБ «Надра» про стягнення заборгованості по кредитному договору із С. через порушення правил підсудності. Така практика є грубим порушенням законодавства, оскільки наслідком відмови у прийнятті заяви згідно з ч. 2 ст. 166 ЦПК є позбавлення права звернутися до суду з такою самою заявою. Варто зазначити, що підстави відмови у прийнятті заяви про видачу судового наказу є вичерпними.

У разі відкриття наказного провадження суд повинен видати судовий наказ по суті заявлених вимог. Ч. 1 ст. 170 ЦПК передбачено, що боржник має право протягом п'ятнадцяти днів з дня вручення копії судового наказу та доданих до неї документів подати заяву про його скасування до суду, який його видав, крім випадків видачі судового наказу відповідно до пунктів 4, 5 частини першої ст. 161 цього Кодексу. Заява про скасування судового наказу може також бути подана органами та особами, яким законом надано право звертатися до суду в інтересах інших осіб. Відповідно до ч. 1 ст. 172 ЦПК у разі ненадходження до суду заяви від боржника про скасування судового наказу протягом п'яти днів після закінчення строку на її подання судовий наказ набирає законної сили, крім випадків видачі судового наказу відповідно до пунктів 4 і 5 частини першої статті 161 цього

Кодексу, коли судовий наказ набирає законної сили у день його видачі. Процедура видачі судового наказу здійснюється у спрощеному порядку: не відбувається судове засідання; заявник і боржник не викликаються у судове засідання; не заслуховуються їхні пояснення; доказами можуть бути лише певні документи. Це унеможливило одразу відповідачу висловити свою точку зору та аргументувати законність своїх дій. Після видачі судового наказу його копія, протягом п'яти днів з дня набрання законної сили, надсилається боржникові рекомендованим листом із повідомленням, із яким боржник отримує й копію заяви стягувача з копіями доданих до неї документів. Водночас боржникові письмово роз'яснюється його право на подання заяви про скасування судового наказу в разі, коли боржник не погоджується з вимогами стягувача, впродовж п'ятнадцяти днів із дня отримання копії судового наказу. Днем отримання боржником копії судового наказу є дата, зазначена у поштовому повідомленні про вручення. Якщо боржник відмовляється від отримання копії судового наказу або відсутній за вказаною адресою, днем отримання боржником копії судового наказу є день проставлення у поштовому повідомленні позначки про відмову боржника отримати копію судового наказу чи позначки про відсутність боржника за вказаною адресою. Судовий наказ видається судом стягувачеві після набрання ним законної сили, що здійснюється за дотримання певних, установлених законом вимог. Нещодавно з'явилася також можливість ознайомитися із судовим рішенням через застосунок «Дія», що, на нашу думку, є досить добре. Але таке судове рішення не вважатиметься врученим офіційно, тож з моменту ознайомлення учасника справи із ним у «Дії» не розпочнеться відлік жодних процесуальних строків. Зважаючи на спірні питання, які можуть мати місце у розгляді наказного провадження, ми пропонуємо цю категорію вимог розглядати в порядку позовного провадження.

У вищесказаному, виходячи із судової практики та аналізу норм Цивільного процесуального кодексу України, можна з впевненістю стверджувати, що в наказному провадженні залишаються питання, щодо яких законодавець не надав жодних пояснень, тому чинний ЦПК України вимагає подальшого удосконалення у цивільному судочинстві.

ПРАВОВІ ПІДСТАВИ РОЗГЛЯДУ ЦИВІЛЬНИХ СПРАВ У ПОРЯДКУ СПРОЩЕНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Починаючи з 15 грудня 2017 року, набув чинності Закон України від «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» 03.10.2017 року № 2147-VIII, що призвело до застосування трьох оновлених процесуальних кодексів, включаючи Цивільний процесуальний кодекс України. Цивільний процесуальний кодекс, як й інші процесуальні кодекси, містили чимало помітних нових процесуальних інструментів та правил. Однією з таких новацій було здійснення цивільного судочинства за правилами спрощеного позовного провадження.

Метою такого порядку є прискорення розгляду та винесення судових рішень у цивільних справах, а також полегшення роботи суддів, які подекуди переобтяжені обсягом справ, які знаходяться на їх розгляді. Але аналізуючи положення Цивільного процесуального законодавства, можемо сказати, що окремі норми, які становлять цю правову систему, ще потребують подальшого вивчення та подальшого вдосконалення.

Запровадження спрощеного позовного провадження стало важливим кроком для підвищення ефективності цивільного судочинства, проте законодавче регулювання цього нововведення не є на достатньо високому рівні, внаслідок чого в судовій практиці виникає неоднозначне застосування відповідних процесуальних норм і неможливість виконання завдань цивільного судочинства.

Спеціальними ознаками, що відрізняють спрощене позовне провадження від загального позовного провадження, є такі: скорочені строки розгляду; відсутність стадії підготовчого провадження; розгляд справи, за загальним правилом, у порядку письмового провадження, тобто без повідомлення (виклику) сторін; відсутність судових дебатів; неможливість розгляду зустрічного позову; обмежена можливість касаційного оскарження справ, які розглядаються в порядку спрощеного позовного провадження.

Так, згідно із ч. 1 ст. 274 ЦПК у порядку спрощеного позовного провадження розглядаються: малозначні справи (ч. 6 ст. 19 ЦПК);

справи, що виникають з трудових відносин; справи про надання судом дозволу на тимчасовий виїзд дитини за межі України тому з батьків, хто проживає окремо від дитини, у якого відсутня заборгованість зі сплати аліментів та якому відмовлено другим із батьків у наданні нотаріально посвідченої згоди на такий виїзд. За таких обставин цілком імовірно, що суд повинен буде розглядати ці категорії справ лише у спрощеному порядку.

Справи з позовною вартістю до ста розмірів прожиткового мінімуму зазвичай вважаються малозначними, але суд може також віднести до цієї категорії інші справи, які він вважає неважкими. З аналізу законодавчих положень ЦПК України вбачається наявність колізії процесуальної норми. Зокрема, ч. 4 ст. 19 ЦПК України встановлює спрощену процедуру для розгляду окремих категорій справ, включаючи ті, що потребують швидкого вирішення.

Між тим ч. 2 ст. 274 ЦПК України передбачено, що в порядку спрощеного позовного провадження може розглядатися будь-яка інша справа, віднесена до юрисдикції суду, крім випадків, зазначених у ч. 4 цієї статті. Тобто в порядку спрощеного позовного провадження можуть розглядатися й такі справи, для яких прискорений розгляд не є пріоритетним, що суперечить меті запровадження такої форми провадження.

Під час вирішення питання про розгляд справи в порядку спрощеного позовного провадження за наявності відповідного клопотання позивача суд обов'язково враховує: ціну позову; значення справи для сторін; обраний позивачем спосіб захисту; категорію і складність справи; обсяг і характер доказів у справі, в тому числі чи потрібно у справі призначити експертизу, викликати свідків тощо; кількість сторін та інших учасників справи; чи становить розгляд справи значний суспільний інтерес; думку сторін щодо необхідності розгляду справи за правилами спрощеного позовного провадження.

Справи, в яких ціна позову від ста до п'ятсот розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб, можуть, але не повинні розглядатися в порядку спрощеного позовного провадження.

Усі інші критерії є оцінними поняттями, і законодавець надає суду можливість самостійно визначати їх у конкретній справі.

Таким чином, спрощене провадження має похідний характер від позовного провадження і передбачає наближення процесуальної форми до більш простої; більший рівень доступності судового розгляду в порівнянні зі звичайною формою захисту, обмеження або специфічна дія принципів цивільного судочинства, прискорений характер спрощеного провадження, що є наслідком впливу інших особливостей.

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ОЦІНКИ ТА ДОСЛІДЖЕННЯ ДОКАЗІВ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Оцінка та дослідження доказів є важливою складовою цивільного процесу. У сучасному світі, де інформаційні технології швидко розвиваються, збільшується кількість доказів, які можуть бути використані у цивільному процесі. Однак, це також створює нові проблеми, які потребують уваги та розв'язання.

Однією з найбільш складних проблем при дослідженні доказів є визначення їх доказової сили. Судові експерти можуть надавати свої висновки, але вони не завжди однозначні, тому важливо мати на увазі, що в судових рішеннях можуть бути помилки. Окрім того, надання доказів, зібраних Інтернетом, також може становити проблему, оскільки їх джерело може бути сумнівним, або їх достовірність може бути підставою для суперечок. Під час дослідження електронних доказів має відбуватись належна ідентифікація: е-пошта, Telegram, Jira, Gitlab. Адже за відсутності електронного цифрового підпису уповноваженої особи такі докази не є належними та допустимими в розумінні ст. 5, ч. 1, ч. 2 ст. 6 Закону України «Про електронні документи та електронний документообіг».

Ще однією проблемою є визнання іноземних доказів. Це може бути особливо складно, якщо законодавство однієї країни суперечить законодавству іншої. В таких випадках, може бути потрібна експертиза, щоб довести достовірність доказів. Хоча експертиза може бути корисним інструментом для з'ясування фактів, вона не є ідеальним засобом.

Іноді експерти можуть допускати помилки, або їх висновки можуть бути суб'єктивними, що може призвести до невірного рішення суду.

У цивільному процесі України проблеми визнання іноземних доказів виникають у зв'язку з різницею між правовими системами різних країн та різними правовими нормами, що регулюють збір, подання та прийняття доказів. Згідно зі ст. 7 Цивільного процесуального кодексу України, докази можуть бути зібрані будь-яким способом, який не суперечить закону. Однак, коли йдеться про іноземні докази, їх визнання може бути ускладненим.

Один з основних проблем визнання іноземних доказів в цивільному процесі України полягає в необхідності їх перекладу на українську мову та засвідчення нотаріусом або іншою компетентною

особою. Це може бути витратним та часомірним процесом, особливо якщо докази подаються з країн, які не є членами Гаазької конвенції про здійснення позасудових дій за межами території держави пошти.

Крім того, іноземні докази можуть не відповідати вимогам, які ставить перед ними український закон, що може створювати проблеми з їх визнанням. Наприклад, український закон вимагає, щоб докази були зібрані із застосуванням процесуальних гарантій, які забезпечують їх достовірність та надійність. Також, іноземні докази можуть бути відхилені у разі, якщо їх збір порушував права та свободи особи, чи якщо вони суперечать публічному порядку чи моральності.

У висновку, оцінка та дослідження доказів в цивільному процесі є складним та важливим завданням, яке потребує високої професійності та об'єктивності від суддів, адвокатів та експертів. Для досягнення правосуддя, необхідно враховувати всі обставини та можливі проблеми, які можуть виникнути при оцінці доказів. Важливо забезпечувати незалежність та об'єктивність експертиз, враховувати вагомість кожного доказу та не приймати рішення, які ґрунтуються на сумнівних чи непідтверджених фактах. Тільки таким чином можна гарантувати рівність перед законом та довести справедливість у цивільному процесі.

СЕКЦІЯ «АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПОЛІТИЧНИХ НАУК»

УДК 32.019.52

Важненко К.О.¹, Арабаджиєв Д.Ю.²

¹ студ. гр.Ю-219 НУ «Запорізька політехніка»

² д-р. політ. наук, проф. НУ «Запорізька політехніка»

ОСОБЛИВОСТІ СУСПІЛЬНОЇ СТІЙКОСТІ ТА СОЦІАЛЬНОЇ ЗГУРТОВАНОСТІ (РЕГІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ)

Вранці 24 лютого 2022 року глава РФ оголосив про початок так званої «спеціальної військової операції» проти України. Своєю метою він назвав «демлітаризацію» України.

Як військові, так і цивільні українці продемонстрували всьому світу приклад боротьби, опору, соціальної згуртованості та суспільної стійкості [1]. Стійкість стала своєрідним «брендом» сучасного українства [2].

Військові дії дуже вплинули на життя Запорізької області, (у тимчасовій окупації на 15 листопада 2022 року знаходилося 71,83% території області, на момент підготовки цього матеріалу ситуація майже не змінилась). Захисники Запорізького краю продовжують утримувати рубежі та дають гідну відсіч ворогу. Попри спроби зовнішнього та внутрішнього ворога дестабілізувати ситуацію, Запорізька область продовжує з початку повномасштабного вторгнення являти собою приклад згуртованості, єдності, кооперування зусиль та єдності, залишається унікальним кейсом дослідницького аналізу перебуваючи одночасно в умовах окупації, військових дій та управління підконтрольною територією.

На думку представників Національної платформи стійкості та згуртованості (далі – Національна платформа) Олега Саакяна, Володимира Лупаці та Юлії Тищенко, суспільна стійкість це [3]: сукупність соціальних процесів, відносин, практик на національному, регіональному та локальному рівнях (громади), які сприяють адаптивності суспільства в цілому у відповідь на виклики, створюють можливості для подолання та трансформації викликів.

Соціальна згуртованість – це наявність міцних соціальних зв'язків у суспільстві, де існують кризи та соціальна напруженість. Є вертикальна та горизонтальна згуртованість - зв'язки всередині суспільства між собою, зв'язки між владою та суспільством.

Національною платформою стійкості та згуртованості запропоновано варіант української формули стійкості – здатність системи до адаптації, опору та самовідновлення, яка спирається на

культуру самоорганізації, самооборони, суспільного діалогу, мереж партнерства на горизонтальному та вертикальному рівнях, делегування частини державних функцій громадському сектору та призводить до зростання рівня соціальної згуртованості та опірності в умовах необхідності подолання загроз та викликів для суспільства та держави.

Наріжними елементами української формули стійкості є: 1. Самоорганізація; 2. Згуртованість; 3. Опір та самооборона; 4. Спільна дія; 5. Суспільний діалог.

Запорізький регіон показав яскравий приклад співпраці, єдності та згуртованості – це функціонування мережі різноманітних хабів, від волонтерських до освітніх – у вересні запрацювали всі районні хаби для вимушено переміщених осіб за територіальним принципом та принципом «свої для своїх», хаби «Я - Херсон», «Я – Маріуполь». Також: 1) «Спільнота Волонтерів Об'єднаних Ідеєю» спільно із Запорізьким обласним молодіжним центром розгорнули волонтерський штаб гуманітарної допомоги внутрішньо переміщеним особам, переселенцям та всім, хто потребує безпеки; 2) БФ «Карітас Запоріжжя» працює з біженцями, незахищеними категоріями населення, які постраждали від війни, такими як інваліди, пенсіонери, малозабезпечені; 3) Найбільший волонтерський центр Запоріжжя «Паляниця» - фокусується на допомозі військовим, який окрім головного штабу центр має 7 районних штабів [4]. І це тільки декілька прикладів незламності, стійкості та згуртованості нашого регіону.

З початку війни Запорізька область постійно демонструє, що для вирішення проблемних питань і підтримки сталого розвитку необхідні згуртованість, єдність, кооперація зусиль і зміцнення вертикальних зв'язків.

Таким чином, головним завданням сьогодні є - не допустити розколу суспільства в середині держави, подолати ворога, зупинити вторгнення Російської Федерації, зберегти нашу державність і незалежність. А для того, щоб підвищити рівень згуртованості, необхідно працювати у сфері інформаційної стійкості, пропонувати нові шляхи формування ідентичності. Масова свідомість за відсутності чітких ідентифікацій неспроможна справитися зі спотворенням інформаційних потоків [5,с.120], які активно сьогодні використовуються ворогом у вигляді заходів маніпулятивного впливу на свідомість людини в ідеологічному та емоційному сенсі [6,с.40]. І пам'ятати, що в першу чергу стоїть за українською стійкістю та згуртованістю – неймовірні люди, їх культура, незламність духу та воля до перемоги.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Концепція забезпечення національної системи стійкості. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/479/2021#Text>
2. Metaphors from the Resilience Literature: Guidance for Planners. https://www.corp.at/archive/CORP2011_99.pdf
3. Національна платформа стійкості та згуртованості. <http://national-platform.org/>
4. Паляниця волонтерський центр. <https://palyanycia.com/> (дата звернення 28.03.2023).
5. Арабаджиев Д.Ю., Сергієнко Т.І. Інформаційно-психологічна війна як спосіб впливу на громадянське суспільство. *Тиждень науки-2020*. Юридичний факультет. Тези доповідей науково-практичної конференції, Запоріжжя, 13–17 квітня 2020 р. [Електронний ресурс] / Редкол.: В. В. Наумик (відпов. ред.) Електрон. дані. Запоріжжя: НУ «Запорізька політехніка», 2020. С. 120-122.
6. Арабаджиев Д.Ю., Сергієнко Т.І. Політична маніпуляція та інформаційно-психологічна безпека в політичних відносинах. *Політикус: Науковий журнал*. Видавничий дім «Гельветика». №2. 2020. С.36-43.

УДК 327

Белименко Д.Д.¹, Купіна Л.З.²

¹ студ. гр. Ю-210 НУ «Запорізька політехніка»

² викл. каф. ЗПН НУ «Запорізька політехніка»

ПОЛІТИЧНЕ НАСИЛЛЯ

Тема про насильство нажаль досі актуальна, особливо в політичній сфері життя. Зараз тероризм став гострим питанням і загрозою демократії. Щоб вирішити це питання важливо його дослідити і розуміти корінь проблеми. Є статті на подібну тематику, але вони не охоплюють і не розкривають характеристик людей, які схильні до політичного насилля і насилля загалом.

Насилля – це навмисна дія, спрямована на нанесення людині збитків або й на її знищення. Політичне ж насилля можна визначити як особливий тип дій, якими воля однієї людини чи групи людей нав'язується решті суспільства. Для цього використовуються найрізноманітніші засоби, а найчастіше – фізична сила.

Відомо, що подібну поведінку зумовлюють різні чинники – політичні, економічні, соціальні, релігійні, ідеологічні, етнографічні,

психологічні, територіальні, географічні, націоналістичні, сепаратистські й етнографічні. Тероризм – це конфлікт, який вирішують через насильство, а це є прямим порушенням прав і свобод людини.

В ході глобалізації тероризм набирає нових обертів. Оскільки політичних акторів стало більше, а влада більше не зосереджується лише в інституті держави, як це було раніше, то тепер складніше визначити і зрозуміти, чи це громадський активіст, борець за волю, революціонер, чи терорист. Свого ворога потрібно знати. Цілі та ідеали служать раціональному поясненню приналежності до терористів. Дійсна причина – сильна потреба в активній участі, приналежності до групи і посиленні почуття самоідентичності. Частіш за все членами терористичних організацій стають люди, які з тих чи інших причин зазнали труднощів у рамках існуючих суспільних структур, втратили чи взагалі не мали роботи, вихідці з неповних родин. Почуття відчуженості, що виникає в подібних ситуаціях, змушує людину приєднатися до групи, яка здається їй настільки ж антисоціальною, як і вона сама.

Перш ніж приймати закони, скеровані проти тероризму, і удосконалювати законодавство, необхідно чітко обумовити саме явище. Свого часу вважали, що терорист – це одне, а “борець за волю” – зовсім інше. Однак, будь-який терористичний рух має мету, і буває, що цілком шляхетну. Президент Трумен не міг засудити єврейського тероризму в Палестині. Президент Кеннеді не зважився виступити проти Фронту Національного визволення в Алжирі. Терористи можуть діяти і в ім'я волі. Як можна засуджувати терористичні акти, коли світова громадська думка співчуває цілям терористів! Чи означає подібна ситуація, що неможливо прийти до згоди щодо етичних норм, вживаних при оцінці збройних конфліктів? Відповідь на це запитання повинна зрушити з мертвого пункту дотримання світових правових угод, які сьогодні не діють. Самі терористи не можуть досягти своїми акціями політичних цілей. Надія покладається на те, що дії терористів породять відгук громадськості, і тільки це може забезпечити досягнення політичної мети.

У 1986 році ООН прийняла резолюцію, згідно з якою всі терористичні акти є злочином. Головний недолік цієї резолюції полягає у тому, що в ній не визначалося, що таке тероризм і терористичний акт. Не маючи твердого уявлення про тероризм, як можна прийти до згоди у формулюванні спрямованих проти нього законів! Між 1936 і 1981 роками було запропоновано більш, ніж 100 визначень тероризму. Необхідно продовжити роботу з прийняття антитерористичних угод. Одна з них повинна оголосити навмисне знищення мирного населення міжнародним злочином. Також інша конвенція повинна встановити відповідальність за використання терористами зброї масового враження, ядерної,

хімічної та біологічної. Після прийняття таких угод терористичні організації будуть поставлені на той сам рівень міжнародної відповідальності, що й країни, які визнали Женевську конвенцію 1929 року. Осуд країн, які фінансують, захищають і готують терористів, повинен передбачатися антитерористичними угодами. Оскільки визначення тероризму і досягнення щодо цього загальної згоди країн членів ООН є значною проблемою, можливо, було б доцільно визначити нові етичні норми ведення війни в сучасну епоху значного поширення тероризму.

Отже, треба підняти питання про тероризм і політичне насилля на міжнародний рівень і прописати основні положення. Терор можуть вчиняти і люди, які наче йдуть до благої мети, але все, що порушує права і свободи людини, а також завдає шкоду не має бути дозволено і повинно регулюватись нормами закону. Вирішення проблеми тероризму не однозначне і не просте. Терористи і їхні дії повинні бути “прив’язані” до закону. Це повинно бути зроблено в контексті як національного, так і міжнародного права. США повинні бути готові відповісти тим, хто уможливує терористичне насильство – країнам, які підтримують терористів і надають їм притулок. Якщо один із трьох чинників, на підставі яких існують терористичні організації (зброя, гроші і притулки), буде ліквідований, стане можливо дестабілізувати систему, у якій вони існують. Це повинно бути зроблено в рамках міжнародного права, за згодою широкого кола впливових держав, чи під егідою ООН. Діяти іншим чином було б справжнім варварством, це означало би стати подібно до терористів на шлях беззаконня, що протирічить будь-яким моральним, соціальним та етичним нормам. Незважаючи на те, що терористи схильні до невмотивованої жорстокості, справжніми злочинцями є лідери держав, які використовують їхні послуги у своїх зовнішньополітичних цілях.

УДК 327

Василенко І.Ю.¹, Купіна Л.З.²

¹ студ. гр.Ю-210 НУ «Запорізька політехніка»

² викл. каф. ЗПН НУ «Запорізька політехніка»

ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ МОЛОДІ

Сьогодні я хотів би поділитися з вами моїми думками щодо теми патріотизму. Патріотизм - це глибоке почуття любові і прив’язаності до своєї країни, її культури та історії. Це є надзвичайно важливим і

необхідним для кожної нації, оскільки патріотизм є основою для її єдності та прогресу.

Передусім, патріотизм не означає безумовного прийняття будь-яких дій чи рішень, прийнятих урядом чи владою. На відміну від цього, патріотизм означає активну громадянську позицію, яка заснована на принципах справедливості, рівності та свободи.

Патріотизм також передбачає відповідальність і готовність до дії на благо своєї країни. Це може включати в себе виконання громадських обов'язків, допомогу у вирішенні соціальних проблем та захисту національних інтересів.

Однак, патріотизм не повинен призводити до ворожнечі і ненависті до інших народів чи країн. На відміну від цього, патріотизм має бути основою для міжнародної співпраці та діалогу між народами.

Важливо зазначити, що патріотизм має бути виховуваний у молоді від самого раннього віку. Школи та родина повинні сприяти формуванню патріотичного ставлення до своєї країни, її історії та культури.

На завершення хочу наголосити, що патріотизм - це не просто слова, а дії. Ми повинні виявляти свій патріотизм не тільки у своїх словах, але й у своїх діях. Ми повинні бути готовими до відданої роботи, щоб допомогти нашій країні досягти успіхів і стати кращою.

Це може включати в себе активну участь у виборах, сприяння розвитку економіки та соціальної сфери, допомогу в розвитку культури та наукових досліджень, а також захист прав людей і захист природних ресурсів.

У світі, де все швидко змінюється, патріотизм є важливим фактором, який забезпечує єдність нашої країни і допомагає їй досягати успіхів у всіх галузях. Тому, ми повинні пам'ятати, що патріотизм є важливим для нас всіх і ми повинні діяти з відповідальністю і готовністю до роботи на благо нашої країни.

УДК 327

Копйова Д.В.¹, Арабаджиєв Д.Ю.²

¹ асп. кафедри ЗПН НУ «Запорізька політехніка»

² д-р. політ. наук, проф. НУ «Запорізька політехніка»

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ІНСТИТУТУ ПОЛІТИЧНОЇ ОПОЗИЦІЇ

Опозиція є невід'ємним елементом демократичного суспільства, вона об'єктивно зумовлена неможливістю інститутів політичної системи реалізувати все розмаїття інтересів, властивих будь-якому

суспільству, тим більше суспільствам перехідного періоду. Досліджуючи поняття «опозиції» потрібно звернути увагу на різноманітність підходів до її розуміння. Інколи ототожнюють «опозицію» з «політичною опозицією». В перекладі з латинської «опозиція» означає протиставлення, протидію. В широкому значенні це протиставлення менш розповсюджених поглядів іншим, більш розповсюдженим або домінуючим, активна чи пасивна незгода.

Якщо етимологічний підхід розглядає опозицію як протиставлення однієї думки іншій, то інституційний ставить за мету пошук суб'єкта політичної опозиції. В рамках даного підходу при аналізі поняття «політична опозиція» можна виділити три аспекти в яких розглядається опозиція:

- 1) Політична опозиція ототожнюється з парламентською;
- 2) Політична опозиція включає діяльність організованих громадсько-політичних сил;
- 3) Політична опозиція охоплює діяльність лише політичних сил.

На думку українського дослідника В. Якушика, поняття опозиції також можна визначити як комплекс політичних сил (не лише інституціоналізованих, тобто добре структурованих та, як правило, легалізованих, а й аморфних), що протистоять силам, які контролюють політичну владу.

Отже, опозиція незалежно від свого суб'єкта, є необхідним і «корисним» явищем демократичної політичної системи. Але, загалом, розрізняють політичну опозицію як форму суспільного протесту та як інститут політичної системи. З огляду на це, варто відзначити про певні розбіжності в сутності цих двох тлумачень щодо опозиції. Українська дослідниця Т. Ткаченко зазначає, що політична опозиція як форма суспільного протесту обумовлює виникнення політичної опозиції як інституту політичної системи. Особливістю опозиції як форми суспільного протесту є те, що вона може існувати у недемократичних суспільствах також, проте у нелегальній, неінституціоналізованій формі. Інституціоналізована ж форма політичної опозиції здатна існувати лише за демократичної політичної системи. Опозиція як форма суспільного протесту – це протидія певному політичному режиму або конкретному політичному рішення, що супроводжується неорганізованою, деструктивною, без внесення альтернативних пропозицій, критикою владних інституцій та спонтанними, неорганізованими, нерегулярними виступами проти влади. Мета опозиції як форми суспільного протесту переважно зводиться до опротестування певного рішення, стану речей і, зазвичай, прихід до влади не є для неї самоціллю. Опозиція як форма суспільного протесту

може складатись із громадських організацій, об'єднань громадян, окремих осіб, політичних партій, блоків, засобів масової інформації. До основних причин формування політичної опозиції відносять: соціальне розшарування суспільства та соціальну нерівність, недосконалість виборчих систем, розчарування населення в ідеалах державного устрою тощо. В основу опозиції як явища покладена незгода з пригніченням, прагнення змінити своє становище, що властиво людській природі. Адаже людина перебуває в постійних пошуках своїх нових можливостей, сенсу свого існування, і будь-яке ущемлення її інтересів призводить до спротиву щодо чинника чи обставин, що є джерелом обмежень. Прагнення до задоволення своїх інтересів, вдосконалення функціонування суспільства є постійними та не залежить від епохи.

В умовах становлення громадянського суспільства рано чи пізно починає формуватися відкрита опозиція до режиму, що звичайно ставить діючих політиків у скрутне становище. Проте, таж сама правляча еліта може обрати варіант розвитку подій, тобто в залежності від того, як вона вчинить з «новоспеченою» опозицією, буде визначатися стабільність політичної системи. Загалом, існує як мінімум три варіанти розвитку подій: перший – придушити опозицію; другий – ігнорувати опозицію; третій – співпрацювати з опозицією. Дивлячись на всі три варіанти, зрозуміло, що найбільш оптимальний варіант – це третій, так як він сприяє демократизації, розвиткові конкуренції, що є основною характеристикою демократії.

УДК 327

Нужна А.Г.¹, Купіна Л.З.²

¹ студ. гр. Ю-212 НУ «Запорізька політехніка»

² викл. каф. ЗПН НУ «Запорізька політехніка»

СТАДІЇ ПОЛІТИЧНОЇ СОЦІАЛІЗАЦІЇ

Стадія первинної соціалізації або стадія від народження до підліткового віку. На цій стадії дитина засвоює соціальний досвід некритично, пристосовується, адаптується, копіює, наслідує.

Стадія індивідуалізації. На цій стадії у дитини з'являється бажання виділитися серед інших. Дуже часто реалізація цього бажання лежить в площині критичного ставлення до прийнятих норм поведінки особливо в підлітковому віці, коли ще не дістала завершення система цінностей особи. Лише у юнацькому віці (18-25 років) можна говорити про завершення формування в загальних рисах системи цінностей.

Стадія інтеграції. Ця стадія характеризується виникненням у особи нагальної потреби знайти своє місце в системі суспільного розподілу праці. За віковими рамками стадія інтеграції охоплює найбільший проміжок часу життя людини – від початку самостійного життя і до смерті. Тому за суттю процесів що відбуваються за час цієї стадії, доречно поділити стадію інтеграції на два етапи: трудової соціалізації, та посттрудової соціалізації.

Етап трудової соціалізації охоплює період зрілості людини, коли вона є суб'єктом суспільних відносин, активно відтворюючи соціальний досвід шляхом активної реорганізації та розвитку природного й соціального середовища.

Етап посттрудової соціалізації охоплює період життя людини, коли вона вже не спроможна приймати активну участі у процесі виробництва у зв'язку із фізичними можливостями. Її енергія спрямована на відтворення соціального досвіду – передачу його молодим поколінням.

Із сказаного зрозуміло, що найбільш насиченими в плані накопичення соціального досвіду та формування системи цінностей є ранні стадії соціалізації. На стадії інтеграції особа лише адаптує окремі елементи вже сформованої системи цінностей до швидкоплинних суспільних відносин. Тому, розглядаючи питання інститутів соціалізації, ми повинні приділити увагу тим із них, які вносять вагомий вклад у формування особи на ранніх стадіях соціалізації.

Політична соціалізація функціонує на таких рівнях:

соціальному – залучення людини до політики, вплив проблем суспільства, вважається суспільним рівнем;

соціально-психологічному – передбачає міжособистісне спілкування малих груп;

3) внутрішньо-особистісному – проходить через інтереси та потреби особистості, мотиви й ціннісні орієнтації.

Політичні цінності, традиції, зразки поведінки та інші елементи політичної культури засвоюються людиною безперервно, і цей процес може бути обмежений тільки тривалістю її життя.

Вікові етапи політичної соціалізації людини (за В. Муляром):

1-й етап (5-13 років) - потреба ідентифікації з кимось, формування перших політичних поглядів, зв'язок першого політичного досвіду з морально-політичною атмосферою в сім'ї;

2-й етап (13-18 років) – формування власного політичного «я», зростання ролі власного досвіду у формуванні політичної культури, сім'я не є єдиним фактором політичної соціалізації;

3-й етап (від 18 років) – одержання рівних політичних прав поряд з іншими, зростаюча роль власного досвіду у формуванні політичної культури, набуття юридичних політичних прав.

УДК 32.019.51

Полявка Р.І.¹, Волобуєв В.В.²

¹ студ. гр. Ю-211 НУ «Запорізька політехніка»

² доц. каф. ЗПН НУ «Запорізька політехніка»

ЕКОЛОГІЧНА КРИЗА: ЯК БОРОТИСЯ З ПРОБЛЕМАМИ ЗАБРУДНЕННЯ ДОВКІЛЛЯ

Стрімкий розвиток промисловості, транспортних систем, масове використання пластикових матеріалів та інших шкідливих речовин призводять до значного погіршення якості повітря, води та ґрунту. На даний час, після війни в країні, забруднення довкілля стає однією з найбільших проблем нашого часу, яка суттєво впливає на здоров'я людей, біорізноманіття та довкілля загалом. У зв'язку з цим важливо бути відповідальними та зайнятися боротьбою з проблемами забруднення довкілля. В своєму аналізі ми спираємося на наступні тези:

1. *Свідоме споживання та перехід до відновлюваної енергетики.* Важливо вести здоровий спосіб життя, використовуючи екологічно чисті продукти та енергетику, а також зменшувати викиди парникових газів. Для цього можна звернути увагу на відновлювані джерела енергії, які не викидають шкідливих речовин у атмосферу.

2. *Підвищення ефективності використання ресурсів та зменшення відходів.* Важливо звернути увагу на створення системи повторного використання та переробки відходів, зменшення використання пластикових матеріалів та підвищення ефективності використання енергоресурсів. При цьому необхідно залучати наукові та технологічні розробки, щоб створити ефективну систему утилізації та переробки відходів.

3. *Посилення контролю за промисловими підприємствами та створення ефективної системи моніторингу забруднення.* Необхідно посилити контроль за промисловими підприємствами та зменшити їх вплив на довкілля. Це можна зробити шляхом введення обмежень на викиди шкідливих речовин та належного контролю за їх дотриманням. Крім того, необхідно створити ефективну систему моніторингу забруднення довкілля, щоб оперативно виявляти та усувати проблеми.

4. *Розвиток освіти та підвищення екологічної культури.* Важливо розвивати екологічну культуру серед населення та забезпечити доступ до інформації про проблеми забруднення довкілля. Це можна зробити через розвиток освіти та введення спеціальних програм національного та міжнародного масштабу. При цьому необхідно залучати до цієї роботи різні групи населення, включаючи школярів, студентів, бізнес-спільноту та інших зацікавлених осіб.

5. *Співпраця на міжнародному рівні.* Проблеми забруднення довкілля не мають кордонів та вимагають співпраці на міжнародному рівні. Необхідно активізувати співпрацю між країнами, створити відповідні міжнародні організації, що займаються проблемами забруднення довкілля та внести належний вклад у боротьбу з цими проблемами.

6. Окремим і новим напрямком має стати робота по виявленню та *знешкодженню небезпечних та отруйних залишків мілітарного бруду.*

Забруднення довкілля є серйозною проблемою, яка потребує негайної уваги та дії. Щоб зменшити вплив на довкілля та покращити якість повітря, води та ґрунту, необхідно вжити заходів на різних рівнях, включаючи свідоме споживання, зменшення викидів шкідливих речовин, розвиток відновлюваної енергетики, контроль за викидами та моніторинг забруднення довкілля, розвиток екологічної культури та співпрацю на міжнародному рівні. Тільки комплексний підхід та співпраця на різних рівнях можуть призвести до розв'язання цієї проблеми.

Значимо, що боротьба з екологічною кризою є не лише обов'язком держав та урядів, але й кожного із нас. Кожен має свою частку відповідальності за збереження довкілля та покращення його стану. Ми можемо зменшити власний шкідливий вплив на довкілля шляхом свідомого споживання, вибору екологічних товарів, зменшення використання одноразових матеріалів та використання відновлюваних джерел енергії.

УДК 327

Нужний Г.І.¹, Купіна Л.З.²

¹ студ. гр. Ю-212 НУ «Запорізька політехніка»

² викл. каф. ЗПН НУ «Запорізька політехніка»

ПОЛІТИЧНЕ ВИХОВАННЯ МОЛОДІ

Політичне виховання – це певний вплив на свідомість, волю та поведінку людей, який має систематичний і цілеспрямований характер. Основний фокус політичного виховання зосереджений на розвитку самосвідомості особистості, суспільної та групової свідомості. Основна мета політичного виховання – підготовка громадянина до суспільного життя, формування норм поведінки, які б відповідали ідеям та інтересам суспільства та своєї чіткої позиції щодо політичного життя суспільства. Великий вплив на політичне виховання особистості має політична

система суспільства, її збереження і розвиток. Тип політичної культури суспільства також впливає на політичне виховання.

Політичне виховання складається з двох основних компонентів: раціонального та емоційного. Раціональний передбачає собою поширення важливої політичної інформації, а емоційний – сукупність політичних відносин. Ці компоненти тісно взаємопов'язані з політичною системою суспільства. Практична реалізація політичного виховання, у зв'язку із переходом до нової системи суспільно-політичних цінностей, має включати в себе корінне оновлення змісту, форм і методів вивчення соціально-гуманітарних дисциплін на основі фундаментальної перепідготовки викладачів, створення необхідних структур для безперервної підготовки відповідних фахівців; утвердження в суспільстві засобом широкої політичної просвіти населення і соціалізації особистості політичних знань (вивчення норм цивілізованої політичної поведінки, культури соціальних і міжнародних відносин, політичних технологій, правового статусу особи, механізму взаємовідносин між державами, партіями, громадськими структурами, виховання здатності до участі в політичному житті); створення і розвиток державної системи політичної освіти з ефективним використанням потенціалу політичної науки, яка базувалася б на фундаментальних цінностях, демократичній культурі, на ідеях свободи, соціальної справедливості та громадянського миру, поваги прав людини і законів держави.

Існуючі методи політичного виховання можна розділити на дві групи: прямі і непрямі. До прямих відноситься: переконання, примус, навіювання, наслідування, а до непрямих: використання політичних символів і ритуалів, стимулювання нормативної поведінки.

Політичне виховання повинно починатися ще з дитинства: на початку це отримання знань про державну символіку: прапор, герб, гімн, обов'язково знання з історії України (ще з давніх часів), принципи сучасного ефективного державного устрою, суть політичної влади і політичних режимів, виборчих і партійних систем. Все це сприяє появі патріотизму, політичної толерантності та обов'язково критичного ставлення до форм офіційної пропаганди.

Політичне виховання тісно пов'язане з політичною ідеологією. У більшості країн світу відбувається державний контроль системи політичного виховання, вона має державний характер. Індикатор ефективності системи політичного виховання – це політична поведінка індивідів та суспільно-політичних груп.

ТЕОРІЯ КОНФЛІКТУ ТОМАСА ГОББСА

Саме творчість Т. Гоббса сприяє підвищеній увазі багатьох філософів, соціологів та політологів до проблеми конфлікту в людському суспільстві. Його теорія конфлікту, натхненна його досвідом спілкування з людьми з тогочасних парламентських кіл Англії та досвідом пережитої диктатури Кромвеля – залишається невід'ємною частиною історії багатьох дисциплін, що вивчають соціум.

По Гоббсу головним завданням філософії є пошук найкращого шляху забезпечення суспільного блага, через державний захист миру і життя громадянина [1, с. 123]. У книзі «Людська природа» Т. Гоббс розкриває поняття конфлікту, як волю двох різних людей, яка чинить ворожі один одному дії [2, с. 568], відрізняючи, при цьому «конфлікт» від «боротьби», яка розуміється як безпосередня дія один проти одного [2], і «битви», під яким, у свою чергу, мається на увазі готовність вести бій (війну) самим рішучим чином, аж до смерті [2].

Саме через неминучість у людському суспільстві конфлікту, що переростає у боротьбу і бій, а також початковій, позадержавній природі людини, соціум схильний до процесу «війни всіх проти всіх». Як пише сам автор: «поки люди живуть без спільної влади, що тримає всіх їх у страху, вони перебувають у тому стані, який називається війною, і саме у стані війни всіх проти всіх. Бо війна є не лише битва або військова дія, а проміжок часу, протягом якого вочевидь дається взнаки воля до боротьби шляхом битви» [1, с. 96]. Ця війна, зовсім не обов'язково саме пряме, фізичне насильство, а й лукаві підступи, політична боротьба, соціальний тиск різних верств суспільства один на одного, що зливається у струм масштабної соціальної напруги. Причинами боротьби є: «почесті та суспільний стан» [1. С. 97], «ненависть і заздрість» (що породжують також «повстання і війни» [2. С. 329]), а також той факт, що «одночасно безліч людей прагне володіти однією і тією ж річчю, проте найчастіше вони не можуть ні користуватися одночасно цією річчю, ні розділити її між собою. Отже, їй доводиться віддавати найсильнішому, хто ж буде сильним, вирішить боротьба» [Там само. З. 289].

Незважаючи на свою песимістичну віру в порочність і зловмисність людини, Гоббс все ж таки вважає, що «природним законом» («припис, або знайдене розумом загальне правило, згідно з

яким людині забороняється робити те, що згубно для її життя або що позбавляє її засобів до її збереження і нехтувати тим, що він вважає найкращим засобом для збереження життя» [3, с.89]), дарований самим Богом - є рух людини до миру, а також розумність, справедливість і самозбереження. Але той (людина), керований афектами і пристрастями, в силу наявності абсолютної свободи, користується своїм винятковим, «природним правом», щоб зробити вибір у бік своєї власної вигоди. Людина, якою б розумною вона не була, все одно доб'ється всього заради отримання багатства і почестей. Тому для «утримання населення у вузді» необхідні певні регуляції.

Саме щоб уникнути загострення конфлікту і розладу в людській популяції, який обумовлений, як уже було помічено, споконвічною природою людини – хаотичне і бунтуєче суспільство зобов'язане обрати собі «Суверена», одноставно укласти з ним «суспільний договір», на правах «підданих» і передати йому всю повноту влади.

Або, як пише сам Гоббс: «Для встановлення спільної влади необхідно, щоб люди призначили одну людину або збори людей, які з'явилися б їх представниками; щоб кожна людина вважала себе довірительом щодо всього, що носій спільної особи робитиме сам або змусить робити інших з метою збереження спільного миру та безпеки, і визнавав себе відповідальним за це, щоб кожен підкорив свою волю і судження волі і судженню носія спільної особи [...] Якщо це сталося, то безліч людей, об'єднане таким чином в одній особі, називається державою латиною – *civitas*. Таке народження того великого Левіафана... якому ми... зобов'язані своїм світом та своїм захистом.» [1, с. 133]

Наприкінці хочу сказати, що вчення Гоббса представляє собою, хоч і трохи застарілу, але все ж таки – цікаву форму реалістичної теорії конфлікту. Опустивши всю авторитарність і негуманність цієї теорії, все ж таки зауважу, що для тих часів - це вчення найбільш підходило до опису потреб тодішнього суспільства. Ті роки були зовсім не спокійні, через тиранію Короля і його чвар з парламентом, а також громадянську війну. Можливо, сильна рука тоді була необхідна, але скоріше лише для завершення кризи та боротьби, але ні як не для ще більшої тиранії. Права громадянина необхідні для стримування цих антинародних сил і хоча Гоббс прав щодо природи, але він явно помиляється щодо ролі Суверена і сплетіння з суспільства цього нового, «смертного бога Левіафана», з цією всевладною фігурою у центрі. Так, люди можуть бути егоїстичними та лукавими, але це не дає жодного приводу до їх, хоч і волонтерного, але поневолення, рабства. У рамках цієї системи не має ніяких інституціональних або державно-правових гарантій на те, що

Суверен, або група людей, виконуюча його функції - не дозволить своїм афектам вплинути на свій розум, та змусити вже їх створити ще більш безмежний хаос. Отже, ця теорія може бути цінна для побудови авторитарної диктатури, але навряд чи для прогресивної демократії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Гоббс, Т. Сочинения : в 2 т. - Т. 2 : пер. с лат. и англ. / Т. Гоббс ; сост., ред., авт. примеч. В. В. Соколов. - М. : Мысль, 1991.
2. Гоббс, Т. Сочинения : в 2 т. - Т. 1 : пер. с лат. и англ. / Т. Гоббс ; сост., ред. изд., авт. вступ. ст. и примеч. В. В. Соколов. - М. : Мысль, 1989.
3. Гоббс Т. Левиафан. М., 2001.

УДК 327

Слободіна В.Д.¹, Купіна Л.З.²

¹ студ. гр. Ю-210 НУ «Запорізька політехніка»

² викл. каф. ЗПН НУ «Запорізька політехніка»

ФОРМУВАННЯ ТРАНСКОНТИНЕНТАЛЬНИХ ПОЛІТИЧНИХ ПРОСТОРІВ

Політичний простір є ключовою категорією регіональної геополітики, оскільки він відображає політичну географію території та впливає на формування політичної картини світу. Політичний простір може бути описаний як сукупність взаємозв'язків між політичними суб'єктами на певній території. У кожній регіоні світу існують свої особливості політичного простору. Наприклад, в Європі наявна різноманітність держав та союзів, які належать до різних блоків, таких як ЄС, НАТО, Рада Європи тощо. У регіоні Північної Америки утворився переважно двобічний відносини між США та Канадою.

Формування політичного простору охоплює такі фактори, як історія, культура, економіка, географія, демографія та політика. Ці фактори взаємодіють між собою, що впливає на формування політичного простору та його розвиток. Політичний простір є важливою категорією для вивчення глобальних політичних процесів та визначення міжнародної стратегії держав. Він дозволяє розуміти взаємодію між державами в різних регіонах світу, а також розвивати прогнозування подій у міжнародній політиці. Формування трансконтинентальних політичних просторів має велику геополітичну вагу, оскільки вони впливають на політичну картину світу та реалізацію міжнародних

стратегій держав. Один з пронизливих прикладів такого формування - Східноєвропейська платформа, яка включає країни на території Європи та Азії. Цей зонний простір з'єднує Східну та Західну Європу, а також Китай та Транскаспійський регіон. Він має велику геополітичну вагу через свій потенціал збільшення економічного впливу на світову сцену та важливі ресурси. Трансконтинентальні політичні простори дозволяють державам підвищити свої можливості щодо розширення ринків та вільної торгівлі, забезпечити додаткові джерела природних ресурсів та налагодити взаємодію з сусідніми державами. Окрім того, формування трансконтинентальних політичних просторів може стати інструментом узгодження політичної волі та зміцнення дипломатичних відносин між державами, зменшення геополітичних конфліктів та забезпечення всебічного розвитку шляхом сумісних проєктів у різних сферах. Отже, формування трансконтинентальних політичних просторів може мати велике значення для збереження міжнародного миру та розвитку стійких партнерств між державами.

Політичний простір - це території, на яких встановлюються політичні відносини, формуються системи управління та проходять національні та міжнародні події. Політичний простір є відображенням геополітичного впливу державних структур через формування політичних систем, що приймають рішення та встановлюють правила для життя громадян. Державні структури впливають на політичний простір на різних рівнях. Наприклад, внутрішні політичні структури формують рівень демократії в країні, встановлюють закони для регулювання відносин між громадянами та державою, та контролюють вирішення проблем, що виникають у суспільстві. З іншого боку, зовнішні політичні структури встановлюють правила та угоди з іншими державами, формують міжнародні відносини, встановлюють дипломатичні стосунки та визначають позиції країни щодо різних світових проблем. Таким чином, політичний простір є важливим аспектом геополітики, що відображає вплив державних структур на життя громадян та на міжнародну арену. Він забезпечує можливість дискусії та вирішення проблем, які викликають геополітичний вплив та змінюються залежно від географічних, економічних та політичних умов країни. Додатковими факторами, що визначають політичний простір на міжнародній арені, є економічні та соціальні чинники. Економічні інтереси держав визначають набір інструментів, які використовуються для забезпечення конкурентного переваги, в тому числі на ринку сировини та виробництва. Соціальні чинники, такі як культурні та релігійні фактори, можуть мати важливе значення для формування міжнародних відносин, зокрема взаємин між культурами. Крім того,

політичний простір може бути впливовий глобальними проблемами, такими як зміна клімату, енергетична безпека, тероризм та міжнародна міграція. Ці проблеми можуть стати причиною суперництва чи співпраці між країнами. У кінцевому підсумку, політичний простір на міжнародній арені постійно змінюється і вимагає від держав уважного аналізу та своєчасної реакції на нові виклики і загрози. Ефективне використання політичного простору може допомогти державам досягнути своїх національних і міжнародних цілей.

Політичний простір на міжнародній арені також може бути визначений геополітичними факторами, такими як географічне розташування, вплив на морські шляхи та нафтові транспортні руди. Культурні різниці та мовні бар'єри можуть мати значний вплив на міжнародні відносини та досягнення міжнародної співпраці. Участь в міжнародних організаціях та угодах може домінувати розміром національної важливості, а також мати значний вплив на розвиток політичного простору. Залежність від зовнішнього світу може впливати на здатність держав до розвитку демократії та свободи, включаючи права людини та свободи ЗМІ. Національні інтереси та прибуток можуть ставитися на протистояння з міжнародними цілями та співпрацею, що може призводити до конфліктів та нетерпимості між державами.

Зони конфлікту можуть домінувати політичним простором та впливати на стабільність регіонів та світовий мир. Економічна міць та вплив можуть також визначати політичний простір, зокрема здатність держави до протидії економічним викликам та залежності від зовнішнього світу. Політичний простір також може бути впливовий глобальними проблемами, такими як зміна клімату, епідемії та корупція. Захист національної безпеки та тероризм можуть також впливати на політичний простір, зокрема відносини з іншими державами та підтримка антитерористичних дій. Розвиток технологій та інформаційних засобів можуть також впливати на політичний простір, зокрема захист від кібератак та сприятливість розвитку інформаційної демократії. Рівень освіти та культури суспільства може також впливати на політичний простір, зокрема здатність громадян до аналізу та розуміння політичної ситуації в країні та світі. Система правосуддя та дотримання прав людини можуть також впливати на політичний простір, зокрема забезпечення захисту прав громадян та незалежності судової системи. Демографічні та геополітичні процеси можуть також впливати на політичний простір, зокрема зміна демографічних характеристик населення та внесення змін у геополітичну карту світу. Конкуренція між політичними партіями, релігійними та етнічними

групами може також впливати на політичний простір, зокрема на зміну політичних орієнтацій та взаємин між різними групами в суспільстві. Зміна етапів розвитку суспільства може також впливати на політичний простір, зокрема на зміну відносин між державою та громадянами, залежно від економічного, соціального та культурного розвитку країни.

УДК 32.019

Юр'єва А.Д.¹, Попович Я.М.²

¹ студ. гр. Ю-211 НУ «Запорізька політехніка»

² доц. каф. ЗПН НУ «Запорізька політехніка»

ЕВОЛЮЦІЯ ПОНЯТТЯ «ПОЛІТИЧНА КОМУНІКАЦІЯ»

Вплив на політичну свідомість громадян нових політичних технологій по-новому ставить питання ефективності комунікативних процесів (особливо виборчих, прийнятті політично важливих рішень), що визначається установками, цінностями громадян, які не є стійкими і стабільними, а тому потенційно здатні трансформуватися. Розвиток інформаційних технологій змушує й політичну владу функціонувати за новими законами. В сучасному суспільстві вона спирається на мас-медіа, які подекуди роблять із політики театралізоване видовище, що заважає розвитку демократичної політичної культури суспільства.

Політична комунікація не тотожна поняттю «політика» і є багатоаспектним явищем та процесом, що опосередковує політичну діяльність, перетворює знання в свідомість, часткове робить загальним, і навпаки, перетворює усвідомлене в нові знання, дії та вчинки. Крім того, є глибинні причини і чинники взаємин, які складаються в сфері політичних відносин.

Розгляд визначень терміну «комунікація» за змістом тлумачень можна звести до трьох понять: передача (визначальний критерій – односпрямованість); спілкування; взаємодія. На переконання дисертанта, тут головною квінтесенцією визначення є взаємодія, яка являється двостороннім процесом. Адже навіть за наявності односпрямованого впливу процес політичної комунікації містить такий аспект, як сприйняття інформації, що передбачає подальшу політичну участь/неучасть громадян, певну реакцію.

Поняття «політична комунікація» пов'язане з еволюцією західного суспільства в період після Другої світової війни. Виокремлення досліджень політичної комунікації у відносно самостійний напрям отримало назву політичної комунікативістики і було викликано демократизацією політичних процесів у світі в другій половині ХХ ст.,

виникненням і зростанням ролі нових інформаційних технологій, а також розвитком кібернетичної теорії.

Варто зауважити, що в політологічному контексті термін «комунікація» вперше вживає Ф. Ратцель на початку ХХ ст. Мова йшла про те, що «передача інформації в політичному відношенні є найважливішою зі всіх комунікативних послуг» [1, с. 47]. Однак сьогодні цей термін застосовується для позначення досить різних феноменів.

Під політичною комунікацією, в першу чергу, розуміються процеси, пов'язані з цілеспрямованим впливом на громадян і суспільство з метою формування необхідного іміджу влади. В цьому контексті варто зауважити, що процес комунікації носить суто вертикальний односпрямований характер, з чим важко погодитись, розглядаючи особливості політичних комунікацій в різних суспільствах. Адже політична комунікація містить не тільки інформаційний обмін, але й прийняття політичних рішень, зокрема, участь у виборах, формування певних установок тощо.

Таким чином, політична комунікація набуває визначального статусу в структурі інформаційних потоків. Як вважав Н. Вінер, вплив комунікації може бути як прямим, так і непрямим, а її результати можуть виявлятися як негайно, так і через певний час. Про прямі або безпосередні дії можна говорити стосовно таких видів політичної комунікації, як заклик до участі у виборах, звернення за підтримкою до громадян стосовно того або іншого політичного курсу, пропозиція схвалити/відхилити який-небудь законопроект. Непряма дія повідомлень виявляється в тому, що вони можуть використовуватися для створення якихось «ідеальних моделей», «образів» дійсності та стереотипів, які впливають на політичну свідомість і поведінку політичних еліт та масової громадськості. Принципово важливо те, що повідомлення надає політичний результат, впливаючи на переконання і поведінку індивідів, спільнот, інститутів, на середовище, в якому вони існують.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Ratzel F. Politische Geographic [Text] / Ratzel F. Oldenburg, 1903. P. 47.

УДК 323.1

Ярошенко Т.В.¹, Попович Я.М.²

¹ студ. гр. Ю-219 НУ «Запорізька політехніка»

² доц. каф. ЗПН НУ «Запорізька політехніка»

РОЛЬ ПОЛІТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ В СУСПІЛЬСТВІ

Сутнісна тенденція сучасного цивілізаційного розвитку – зростання ролі політичної культури у політичному дискурсі. Політична культура, умовно кажучи, – це певний духовний зріз політичної сфери суспільства, який відображає його духовний потенціал, сутність соціально-політичної системи, якість політичних відносин, базові політичні цінності та суспільні цілі, чинить вирішальний вплив на ідентифікацію соціально-політичного статусу особистості. Розвинена політична культура – це фундаментальна основа дієвого громадянського суспільства. Стан політичної культури позначається на функціонуванні політичної системи і суспільства.

Світ перебуває у генезі інформаційного суспільства. Інформація стала основним ресурсом та наповненням світових процесів, невинятковою є і політична сфера життя. У сучасній політичній культурі інформація стала одним із найважливіших ресурсів розвитку суспільства. В цьому сенсі актуалізується необхідність дослідження політичної культури в інформаційному суспільстві крізь призму сучасних інформаційних процесів та інформаційних війн, проблема якої є наріжною для українського суспільства, що перебуває у стані трансформації та модернізації протягом достатньо великого проміжку часу, особливо цей стан посилюється на фоні глобальної трансформаційної динаміки. Цей процес зумовлює необхідність відповідної політичної культури, від якої насамперед залежать характер і напрями політичного процесу, стабільність політичної системи, безпека інформаційно-політичного простору держави.

Людське суспільство протягом усієї своєї багатовікової історії пізнає й освоює навколишній світ, процеси та явища, які його гармонічно наповнюють, набуті знання, досвід, традиції, способи мислення використовує у створенні інституціональних структур для вдосконалення свого дальшого ефективного розвитку. Рівень цього розвитку фіксується в багатовимірному конструкті – ключі до розуміння, відправній точці дослідження – понятті «культура». В останній час пропонується проблема наукового пошуку набуває нових горизонтів осмислення, та визначається необхідністю виявлення політико-культурних проявів і наслідків інформаційних воєн, практичними завданнями реформування базових засад політико-

інформаційного простору українського суспільства. Політична культура як інструмент політичних перетворень і система цінностей, вміщує зразки політичної поведінки і моделі дій, обумовлює політичну свідомість, багато в чому визначає стійкість та цілісність розвитку суспільства й особистості, формує ідентичність нації та зміцнює єдність країни. Цей феномен впливає на всі сфери державного і громадянського буття, модифікує численні політичні процеси. Як компонент політичної системи, політична культура зумовлює її спрямованість, ціннісно-сміслові характеристики цілей, шляхи їх досягнення, рольові установки учасників. Сутнісні зміни суспільно-політичного життя України – перехід до демократичного ладу, розвиток громадянського суспільства, а також стрімке формування інформаційного суспільства – знаходять своє відображення у політичній культурі та, відповідно, й у подальшому розвитку української держави, процесах її модернізації.

На сучасному етапі світового розвитку наукові знання про прийоми, методи і засоби інформаційної війни перетворились на один з основних інструментів досягнення геополітичного домінування, де особливим різновидом зброї є інформація, а боротьба ведеться за цілеспрямовану зміну індивідуальної, групової та масової свідомості, за політичну й електоральну поведінку.

Нагальною є розробка комплексної системи протидії акціям інформаційної агресії, операціям інформаційної війни, оптимізація ефективності інформаційної політики держави на шляху розвитку політичної культури та становлення її демократичного типу. Зростає роль інформаційної безпеки як невід'ємної складової національної та політико-культурної безпеки будь-якої держави.

Особлива увага у сучасних дослідженнях приділяється проблемам трансформації політичної культури суспільства, ролі комунікативних процесів у її становленні, віртуалізації політико-культурного простору, медіа-впливам на політичну культуру і свідомість громадян, розширення арсеналу методів інформаційної війни, демократизації культури політичної участі і політичної діяльності тощо. Разом з тим, питання інформаційних воєн як фактору впливу на політичну культуру залишається відкритим.

УДК 327

Фльор М.С.¹, Купіна Л.З.²

¹ студ. гр. Ю-210 НУ «Запорізька політехніка»

² викл. каф. ЗПН НУ «Запорізька політехніка»

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ІДЕОЛОГІЇ ТА ПРОПАГАНДИ

Дуже актуальна є тема пропаганди та ідеології у наш час, бо багато людей не можуть відрізнити, де ідеологія, або брехня, де інформація, а де пропаганда. Тому ми розглянемо поняття ідеології та пропаганди, та їх зв'язок.

Почнемо з ідеології, ідеологія – це сукупність уявлень, переконань та ідей зосереджених на стосунках людей у суспільствах та призначених виправдовувати чи змінювати ці взаємини, об'єднуючи людей для колективних дій. Тобто з цього приводу ми можемо зазначити, що ідеологія, це взагалі система оформлених ідей, а також переконань та цінностей, які відтворюють інтереси та потреби різноманітних соціальних груп, класів та товариств. Далі ми можемо поставити питання: «Навіщо потрібна ідеологія?». Взагалі, ідеологія потрібна, для того, щоб запропонувати зміни в суспільстві, або зберегти відданість певному набору ідеалів. Узагальнюючи це, можна зрозуміти функції ідеології:

по-перше, ідеологія виконує виражальну функцію, тобто вона виражає ідеї, або інтереси.

по-друге вона виконує функцію само ідентифікації, або легітимації, яка в свою чергу слугує поясненням та виправданням певного способу життя (який підходить певної ідеології), поведінки, принципів, зразків або ідеалів.

ще ідеологія виконує мобілізаційну функцію яка відповідає за привабливість запропонованих принципів та ідеалів, та спонукання мас до деяких дій.

Взагалі, зберегти відданість певному набору ідеалів, якщо в суспільстві вже склався конформізм. Ідеології є сукупністю абстрактних засад, якими суспільство послуговується в трактуванні громадських справ, і, таким чином, вони займають визначне місце в політиці. Кожна політична чи економічна тенденція ґрунтується на певній ідеології, без огляду на те, чи виражена вона явно в певній обдуманій системі.

Пропаганда – це, по-перше, форма комунікації з суспільством, вона спрямована на поширення в суспільстві певних ідеологічних ідей, в яких відтворені світогляд, думки, теорії, твердження фактів тощо. Цей інструмент комунікації почав застосовуватися в таких системах, як комуністичний, нацистський або навіть американський уряди, які

проводили потужні рекламні кампанії з метою залучення громадян до участі в системі та участі в армії.

Тепер, розглянемо особливості пропаганди:

Це суб'єктивно і упереджено. Використовуються ресурси, які привертають увагу громадськості і приваблюють широкі маси.

Графічні ресурси завантажені кольорами, великими літерами та повідомленнями, які звертаються до емоцій одержувача для досягнення запропонованих цілей.

Далі, поговоримо про види, виділяємо основні та поширені:

Біла пропаганда – характеризується більш м'якішими методами переконань, інформація походить з відкритого та доступного джерела, апелювання правдивими фактами, та має звичайні техніки відносин з суспільством.

Чорна пропаганда – характеризується «перекручуванням» фактів, та подання за якогось незрозумілого джерела, маскування правдивого джерела пропаганди. Взагалі це діється проти організації, або ворожої країни.

Сіра пропаганда – характеризується тим, що джерело пропаганди не визначене, вона ж не корисною, не шкідливою (але не завжди). Використовується для того, щоб заплутати ворога та ввести його в оману

Позитивна (конструктивна) пропаганда

Негативна (деструктивна) пропаганда – займається нав'язуванням поглядів, та направлена на неосвічене суспільство

Перехід на особистості

Апелювання до авторитету

Апелювання до страху

Особа, що використовує цей аргумент, намагається отримати підтримку своїм ідеям/поглядам, граючи на наявних страхах та упередженнях аудиторії, наприклад, Й. Гебельс використовував працю Т. Кауфмана *»Німеччина повинна зникнути!«* щоб заявляти, ніби Союзники прагнуть знищити німецький народ.

Використання упередження

Використання вагомих або емоційних термінів, щоб надати вагомості або моральної добротності, аби тільки повірили висловленому. Використовується для фанатичного чи обманного способу.

Апеляція до народу

Метод, що полягає у отриманні підтримки певному висновку/твердженню з боку більшості стимулюванням почуттів та ентузіазму мас.

Неминуча перемога або «Не спізнися»

Спосіб підтримати визначений погляд або продукт, створюючи враження, що «всі інші вже так роблять/думають і настав час приєднатися до більшості».

Приєднуйся до маси

Ця техніка посилює природне бажання людей бути на боці переможців. Використовується для переконування аудиторії, що певна програма є виразом нестримного руху мас і приєднатися до неї — найкраще для слухачів/глядачів.

Вродливі люди

Тип пропаганди, яка пов'язана з відомими людьми або невизначеним колом привабливих, щасливих людей. Це спонукає інших людей думати: якщо вони придбають продукт або триматимуться певної ідеології, то теж будуть щасливі або успішні.

Брехня

Повторюване озвучення комплексу подій, які виправдовують наступну дію. Опис цих подій має елементи правди, але наявна «Велика брехня» зрештою витискає правильне сприйняття громадськістю подій. Після Першої світової війни серед німців поширювався Міт про кинджал у спину, що пояснював причини їхньої поразки, і він став обґрунтуванням їхнього реозброєння та реваншистської агресії.

Вибіркова правда

Стереотипи

Нечітке припущення

Ця техніка використовується, коли ідея, яку пропагандист хоче вкоренити, буде викликати менше довіри, якщо її задекларувати прямо. Концепція натомість багаторазово припускається або подається так, що вона впливає зі змісту.

УДК 323.21

Сергієнко Т.І.

к.політ.н., доц. Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ

ІНФОРМАЦІЙНА ЗБРОЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВІЙНИ

Повномасштабне вторгнення Російської Федерації на територію України стало справжнім потрясінням як для населення так і для всього світу. 24 лютого 2022 року збройна агресія Російської Федерації попередніх років переросла в повномасштабну війну. Сама ж війна

проти України почалась ще у 2014 року, та носила здебільшого світоглядний характер і мала за мету підкорити свідомість населення. Цю війну назвали «гібридною», представивши її як новий спосіб проведення агресивної політики, що включає використання спецпідрозділів, нерегулярних збройних формувань, інформаційну війну та пропаганду [3, с. 80].

Щодо проблем вивчення інформаційних процесів, то даним питанням займаються відомі дослідники такі як: Н.Волковський, С.Жук, В.Косевцов, А.Кузьменко, О.Кіндратець, О.Литвиненко, І.Лук'янець, В.Остроухов, П.Панарін, В.Петрик, Г.Почепцов, П.Прибутько, М.Присяжнюк, А.Рось, В.Толубко, М.Требін, О.Титенко та ін. Проте, не дивлячись на великий інтерес до зазначеної проблеми, сьогодні вивчення даного питання залишається актуальним.

Реалії сьогодення свідчать, що третє тисячоліття визначається стрімким глобальним розвитком комп'ютерних інформаційних технологій, засобів електронної телекомунікації, масовим впровадженням їх у всі сфери суспільної діяльності. Досліджуючи особливості інформаційної зброї, зазначимо, що вона здійснює вплив на волю супротивника та його здатність ефективного ведення інформаційної війни [1, с. 75]. При інформаційно-технічній боротьбі головними об'єктами впливу і захисту є інформаційно-комунікативні системи. Інформаційно-технічний вплив є цілеспрямованим виробництвом і поширенням спеціальної інформації, яка справляє безпосередній вплив на функціонування та розвиток інформаційно-технічного середовища суспільства.

Інформаційна війна розглядає інформацію як окрему сутність або як потенційну зброю та вирашну ціль. Це якісно новий вид боротьби, активна протидія в інформаційному просторі. Тобто це атака на інформаційну функцію незалежно від використовуваних засобів. Стратегічна інформаційна війна використовує специфічну зброю. Ця зброя не завдає фізичної шкоди, але призводить до справжньої війни.

Посягання на територіальну цілісність української держави і її недоторканість засвідчили підвищену суспільну небезпеку та тяжкі наслідки. Повномасштабне військове вторгнення Російської Федерації на територію України завдало потужного удару по всіх ланках економічної системи нашої країни. Зменшився обсяг виробництва основних видів продукції, зокрема, що є основою експортного потенціалу України. Крім того, заблоковані порти і, таким чином, більша частка зовнішньої торгівлі. Руйнується транспортно-логістична, соціальна, маркетингова та інженерна інфраструктура цілих регіонів. Відбувається відтік кадрів за кордон і часткове їх переміщення на захід

країни, що тимчасово виключає сотні тисяч людей з активного економічного життя [3, с. 81].

Події які сьогодні відбуваються свідчать, про те що реальна та інформаційна війна поєднані. Постійний інформаційний тиск з боку агресора дає змогу маніпулювати свідомістю суспільства, що призводить до руйнування ідеологічного опору, типу і стилю правління, підміні національних інтересів і цілей розвитку держави.

Сьогодні існує велика кількість засобів впливу на свідомість суспільства, наприклад, зниження рівня доступу звичайних людей до інформації; навмисне приховування інформації для зниження рівня довіри до державної вади; надання інформації з такої точки зору що не дає можливість її сприймати та аналізувати; навішування ярликів, що дозволяє компрометувати певних політичних діячів та їх ідеї без доказів. Використання в інформаційно-комунікативних процесах маніпулятивного впливу серед сучасного інформаційного суспільства досягло таких масштабів, що може становити загрозу інформаційно-психологічної безпеки особистості і суспільства в цілому. Широкомасштабне застосування маніпулятивного впливу в комунікаційних процесах дезорієнтує населення, викликає психоемоційну і соціальну напруженість, що не дозволяє адекватно сприймати соціально-економічну та суспільно-політичну ситуацію та діяльність суб'єктів політики, в тому числі і вищих органів державної влади. Це в свою чергу підсилює дестабілізацію внутрішньополітичної ситуації і призводить до деструктивних явищ які дезінтегрують сучасне суспільство [2, с. 36].

Отже, розгорнута Російською Федерацією інформаційна кампанія проти України є досить глибокою та багаторівневою агресією. Вона містить багато факторів, спрямованих на те, щоб послабити Україну політично, економічно, військово та інформаційно. Проте, Російська Федерація використовуючи інформацію як засіб війни, нам не залишає вибору, як боротися з нею, нейтралізуючи зброю та приборкуючи агресора. Основне завдання сьогодні не допустити розколу серед суспільства в середині держави, подолати ворога, зупинити вторгнення Російської Федерації та зберегти нашу незалежність.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Арабаджиев Д.Ю., Сергієнко Т.І. Особливості розвитку сучасного інформаційного суспільства в Україні в умовах політичної конфліктності. *The 2 nd International scientific and practical conference*

«*Scientific achievements of modern society*» (October 9-11, 2019) Cognum Publishing House, Liverpool, United Kingdom. 2019. С.74-79.

2. Арабаджиев Д.Ю., Сергієнко Т.І. Теоретико-методологічні засади моніторингу соціальної згуртованості та стійкості у сучасних реаліях України (на прикладі Запорізької області). *Регіональні студії*, 2022. № 30. С.35-39.

3. Сергієнко Т.І., Куріс Ю.В. Консолідація українського суспільства в умовах військової агресії Російської Федерації проти України. *HUMANITIES STUDIES: збірник наукових праць* / гол. ред. В. Г. Воронкова. Запоріжжя: Видавничий дім «Гельветика», 2022. Випуск 11 (88). С. 79-86.

УДК 342.553

Попович Я.М.

канд.філос.н., доц. НУ «Запорізька політехніка»

ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНІ ОРІЄНТИРИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНОГО СЛУЖБОВЦЯ В УКРАЇНІ

23 червня 2022 року Україна набула статусу кандидата в члени Європейського Союзу, що вимагає від держави і українського суспільства акцентувати зусилля на реформуванні і модернізації ключових сфер державного управління, адаптації національного законодавства до європейських стандартів, реалізації цілей Сталого розвитку. Поряд з цим Україна перебуває у стані війни з Росією, на східно-південних територіях відбуваються бойові дії, а деокуповані території потребують відновлення системи державного управління і відповідального реагування на виклики складної соціально-економічної ситуації.

Прийнятий Закон України «Про державну службу» дозволив суттєво удосконалити нормативно-правові питання щодо статусу державного службовця, окресливши зокрема: питання щодо класифікації посад державної служби, умов вступу і відбору на державну службу, створено нові підходи до оплати праці державних службовців, врегульовано питання політичного впливу на діяльність державного службовця через впровадження принципу політичної неупередженості, конкретизовано поняття і механізми дисциплінарної відповідальності державного службовця [2]. Однак існують проблемні питання в створенні нової моделі доброчесної державної служби в Україні, це: 1) професіоналізація державної служби через організацію професійного навчання і підготовки державних службовців, що

підвищить професійно-компетентнісний статус і відповідальність; 2) формування системи мотиваційного стимулювання державних службовців; 3) посилення контролюючих функцій громадськості; 4) належне законодавче визначення юридичної відповідальності державних службовців та її видів, що як вважає Н.Долгіх, є «вирішальним кроком до підвищення ефективності державної служби в інтересах громадянського суспільства та зміцнення держави, підвищення довіри громадян до органів державної влади, підвищення якості державних послуг, які надаються громадянам та раціональне використання державних ресурсів» [1, с.103].

А.Чаркіна виокремила основні аспекти державної служби, які зазнають впливу процесу європеїзації і євроінтеграції: «1) узгодження права ЄС на національному рівні: національні плани, програми мають бути затвердженими відповідно до нормативної бази ЄС; 2) узгодження інституційної побудови державної служби з потребами і вимогами ЄС; 3) забезпечення на національному рівні міждержавної мобільності: визнання дипломів, професійного досвіду, отриманих в інших країнах, узгодження пенсійних систем, налагодження технічних засобів комунікації; 4) забезпечення професійної підготовки кадрів: надання знань у сфері права, структури, правил і процедур ЄС, посилення вимог до державних службовців» [3, с.117].

Євроінтеграційними орієнтирами формування професійно-етичної відповідальності державного службовця в Україні нами визначено:

– по-перше, прийняття окремого Кодексу (або Закону) етичної поведінки державних службовців з урахуванням кращих європейських практик і відповідності європейському законодавству про належну, добросесну поведінку, який би містив розгорнуті положення і стандарти професійної етики взаємодії державного службовця в системі «державо-державний службовець-громадянське суспільство»;

– по-друге, реалізація проектів з навчання етичної поведінки і формування добросесності спільно з міжнародними і європейськими організаціями. Наприклад, в Україні з 2017 року Національне агентство України з питань державної служби (НАДС) спільно з Гаазькою академією місцевого самоврядування впроваджують проект «Сприяння добросесності та належному врядуванню в Україні». Підсумком спільної роботи стала низка реалізованих програм підвищення кваліфікації з питань впровадження програм добросесності в публічному секторі, які створюють своєрідне підґрунтя для формування професіоналізму публічного службовця в сучасному вимірі [4, с.102-103].

В цілому, професіоналізація державної служби (підготовка, перепідготовка, підвищення кваліфікації) з урахуванням європейських

стандартів сприятиме підвищенню рівня професійно-компетентнісної відповідальності державного службовця.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Долгіх Н. Юридична відповідальність державних службовців в Україні та державах-членах Європейського Союзу. Актуальні проблеми державного управління. 2020. №1(81). С. 102-106.

2. Закон України «Про державну службу». Відомості Верховної Ради (ВВР). 2016. № 4, ст.43.

3. Чаркіна А.О. Адаптація державної служби України до вимог ЄС: нормативно-правовий вимір: дис. ...канд.наук з державного управління; спец. – 25.00.03; Дніпро, 2018. 255 с.

4. Шапенко Л.О., Лавренчук М.М. Правові засади доброчесної державної служби в Україні. Історико-правовий часопис. 2021. № 2 (17). С. 100-105.

УДК 323.2

Волобуєв В.В.

доц. каф. ЗПН НУ «Запорізька політехніка»

ФІЛОСОФІЯ ПОЛІТИКИ ЯК МЕТОД ДОСЛІДЖЕННЯ СТІЙКИХ ПОЛІТИЧНИХ СИСТЕМ

Історія розгортання філософії політики, що досліджується через засвоєння класичної спадщини її ключових мислителів, є демонстрацією транс-історичного аналізу політичної теорії [1].

Надані тези є спробою автора знайти версію рішення проблеми стійкості системи рівня політичної системи використовуючи і теорію транс-історичного аналізу політичної теорії і сучасну практику як емпіричний матеріал.

Тож, філософію політики пропонуємо розуміти як процес, результатом якого є накопичення варіативного знання і в тому ж сенсі, що і сучасна проявлена практика генезису політичних систем. Фокус пошуку: умови стійкості політичної системи.

Спираючись на розуміння «політичного» як це запропонував К. Шмітт [2], приходимо до висновків:

По-перше, теоретичні транзити філософії політики, так чи інакше, завжди вирішували проблему стосунків індивіда з левіафаном, суспільства з системою. Час визнати, що ця проблема була саме проблемою пошуку стійкої системи: описи утопій і політії, модерації

монархій та республік, системи міжнародних відносин та глобалізм, війни та патріотизм – осмислені і переосмислені, так і не дали відповідь на питання, що ж у сучасному світі є запорукою сталій та стійкій системі.

По-друге, політичне у сенсі «свої – чужі» дає змогу зрозуміти політичну систему як структуру, що існує завдяки конфлікту, контролює цей конфлікт, визначає переможців в ньому. Та практика показує нам, що одні системи при цьому руйнуються, інші є антигуманними, а деяким – вдається існувати довго, так як вони здатні відповідати на «виклики» [3].

По-третє, стійкими, а саме – гуманними, прогнозованими, здатними до розвитку, - є політичні системи в яких присутні:

економіки, що створюють надлишковий ресурс: політичні системи, що базуються на слабких репродуктивних економіках, вимушені обирати або тоталітаризм або руйнуються;

запропоновані та гарантовані державою правила політичної боротьби за надлишковий ресурс: в боротьбі за обмежений ресурс жодні правила не діють, це поле абсентеїзму та корупції;

переможці, що використовують виборений ресурс саме для розвитку як власного, так і системи взагалі.

Саме так, на нашу думку, політична система забезпечує свою стійкість, бо саме так забезпечується реалізація смислу політичного. Додаймо, що зайвим сподіванням на можливу цінність цих роздумів є той факт, що запропонований опис умов стійкості політичної системи по-іншому пояснює невдалі практики нав'язування демократії та її регресних транзитів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Тульчинський Г.Л. Політична філософія – https://stud.com.ua/29556/filosofiya/politichna_filosofiya
2. Шмітт К. Поняття політичного – <https://topliba.com/reader/742085>
3. Тойнбі А. Дослідження історії – <http://studentdream.narod.ru/toynbee1.htm>

ВИКОРИСТАННЯ МОДЕЛЮЮЧИХ ІГОР В ГАЛУЗІ ОСВІТИ

Включення галузі освіти до системи ринкової економіки супроводжується оновленням змісту освіти. Конкурентоспроможність випускників навчальних закладів у світлі Болонського процесу значною мірою залежить від ступеня оволодіння сучасними економічними знаннями, рівня культури, вміння мислити та діяти в категоріальній системі ринкової економіки. Це, у свою чергу, ставить питання про необхідність застосування таких форм, методів, прийомів та засобів навчання, які би інтенсифікували навчальний процес, максимально активізували пізнавальну діяльність студентів. Значне місце у системі таких методів займають моделюючі ігри.

Загалом інноваційні технології розглядаються у зв'язку з формуванням готовності особистості до швидких змін у суспільстві, готовності до невизначеного майбутнього за рахунок розвитку здібностей до творчості, до різноманітних форм мислення, а також здатність до співпраці з іншими людьми. Головні риси інноваційних технологій навчання – «передбачення», «участь», відкритість навчання майбутньому, здатність до передбачення на основі побудованої переоцінки цінностей; здатність до спільних дій у нових ситуаціях.

Теорія та практика ігрового моделювання навчального процесу розглядається як у приватних методиках навчання, так і в дидактиці та набуває останнім часом все більшого поширення у вузах. До ігрових методів навчання можна віднести: метод аналізу виробничих ситуацій, метод інциденту, метод розігрування ролей, ігрове проектування, навчальні ділові ігри. Сьогодні звертається увага на те, що не потрібно робити акцент на прагненні виробити та відстоювати власну думку. Набагато важливіше навчити сумніватися у своїй точці зору і бути відкритим безлічі поглядів інших людей. Людина повинна вчитися чути багатоголосність світу, усвідомлювати множинність суб'єктивних світів інших людей.

Завдяки ігровій технології навчання пізнавальна дія включається в контекст соціально та особистісно-значущої ситуації та внаслідок цього знаходить інший особистісний зміст. Відкриваються нові можливості виявити своє розуміння проблеми.

У дидактичному відношенні гра цінна саме своєю ігровою мотивацією, особливим ігровим, насамперед творчим, евристичним, партнерським, змагально-напруженим станом особи. Для організації

навчальної гри мають бути визначені: ігрові цілі та правила; галузь та методика гри; комплект ролей та сценарій гри як свого роду «спосіб генерування подій». Гра неодмінно містить змагання та конфлікт, прийняття ролі та експертну оцінку результату.

Таким чином, моделююча гра – це у певному сенсі репетиція виробничої чи суспільної діяльності людини. Вона дає можливість програти практично будь-яку конкретну ситуацію в особах, що дозволяє краще зрозуміти психологію людей, стати на їхнє місце, зрозуміти, що ними рухає той чи інший момент реальної події. Завдяки ігровим методам навчання відбувається важлива психологічна переорієнтація, кожен починає розуміти, що він уже не просто студент, який відповідає перед викладачем, а особа, що володіє правами та обов'язками, особа, на якій лежить відповідальність за ухвалення рішення, вибір певної точки зору. Це, звичайно, інтенсифікує роботу студентів, дозволяє швидше засвоїти матеріал, що вивчається, і набути досвіду майбутнього професійної діяльності.

Наукове електронне видання
Можна використовувати в локальному
та мережному режимах

ТИЖДЕНЬ НАУКИ-2023

Юридичний факультет

Один електронний оптичний диск (DVD-ROM);
супровідна документація.
Тираж 100 прим. Зам. № 305

Видавець і виготовлювач
Національний університет «Запорізька політехніка»
Україна, 69063, м. Запоріжжя, вул. Жуковського, 64
Тел.: (061) 769–82–96, 220–12–14

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 6952 від 22.10.2019.